

Київський національний лінгвістичний університет

Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця

на правах рукопису

ПОЗДНЯКОВ КИРИЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 811.512.161'37:808.51(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

АКЦЕНТУАЦІЯ ІМЕННИХ ТА ДІЄСЛІВНИХ СЛОВОФОРМ

У ДАВНЬОПЕРСЬКІЙ МОВІ

035 – Філологія

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ К. О. Поздняков

Науковий керівник

Валігура Ольга Романівна,

доктор філологічних наук,

професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Поздняков К. О. Акцентуація іменних та дієслівних словоформ у давньоперській мові. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2023.

Дисертаційну роботу присвячено комплексному дослідженню акцентуаційних процесів у давньоперських іменних та дієслівних словоформах, яке вперше у вітчизняній акцентології було виконано із застосуванням квантитативно-дистрибутивного аналізу. Теоретична концепція дослідження ґрунтується на положенні щодо наявності в просодичній системі мови фонологічного компонента, достатнього для дослідження акцентуації без залучення експериментального матеріалу із наявною акустичною складовою. Аналіз теоретичних джерел дозволив встановити, що таким компонентом слугують системні фонологічні та морфонологічні зміни мовних одиниць, розглянуті в діяхронії.

Проведено детальний аналіз наявних у сучасній лінгвістиці теоретичних підходів до вивчення акцентуації та дотичних до неї фонологічних і морфологічних процесів, з огляду на які визначено, що *акцентуація* є процесом виділення наголошеного складу у межах словоформи за допомогою просодичного комплексу якісних та кількісних фонологічних засобів. Сформовано визначення поняття *словоформа*, яке у дослідженні розуміється як слово, використане у певній граматичній формі та фонетичному представленні, що виражає одне конкретне лексичне значення.

Матеріалом дослідження слугував реєстр давньоперських словоформ, до якого увійшли 202 іменні та 242 дієслівні словоформи. Реєстр було *сформовано* за допомогою методу механічної вибірки лексики з корпусу даньоперських

текстів, а також із словників та глосаріїв давньоперської мови. Для отримання релевантних результатів дослідження та уникнення випадків потрапляння до реєстру неіндоєвропейської лексики до кожної зареєстрованої словоформи було застосовано етимологічний аналіз.

Зважаючи на те, що мова представляє собою організовану ієрархічну систему, для детального та релевантного аналізу акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ було проведене поетапне дослідження лексичного матеріалу. Кожен етап дослідження передбачав квантитативно-дистрибутивний аналіз фонологічних та морфонологічних структур, які у сукупності дозволили провести детальний опис акцентної системи давньоперської мови.

Встановлено 12 груп іменних словоформ, довжиною від трьох до чотирнадцяти словоформ. До кожної з груп входить різна кількість словоформ із різною частотністю вживання у давньоперських текстах. З точки зору синтагматики фонем найбільш продуктивними групами іменних словоформ є дев'ятифонемні словоформи, які реалізовано у восьми канонічних формах. П'яти-, шести- та семифонемні групи словоформ є наступними за комбінаторним потенціалом, кожна з груп містить по шість канонічних форм.

Ідентифіковано 11 груп давньоперських дієслівних словоформ довжиною від трьох до тринадцяти фонем. Найбільший комбінаторний потенціал було зафіксовано у групі восьмифонемних словоформ, які реалізовані за допомогою восьми канонічних форм. Групи дев'яти- та десятифонемних словоформ мають у своєму арсеналі по сім канонічних форм.

У зареєстрованих іменних словоформах *виявлено* 669 складів, які поділено на дев'ять типів – п'ять типів довгих складів та чотири коротких. *Встановлено* за допомогою квантитативно-дистрибутивного аналізу, що найуживанішими типами складів давньоперських іменних словоформ є короткий відкритий прикритий склад типу CV та його довгий варіант C \tilde{V} , частка яких складає 62,18% від загальної кількості складів іменних словоформ. Найхарактернішими позиціями для складів цього типу є медіальна для CV та фінальна для C \tilde{V} .

Складоподіл дієслівних словоформ дозволив *виявити* 872 склади, які поділено на 4 типи коротких складів та 5 довгих. Дистрибуція складів у дієслівних словоформах демонструє таку ж тенденцію, як і в іменних. Найуживанішими типами складів є короткі CV та довгі C \tilde{V} , їх частка складає 60,09% від усіх складів дієслівних словоформ. Для складів цього типу найбільш характерною є медіальна позиція. Другим за вживаністю постають склади типу CVC, які складають 24,08% дієслівних складів.

Згідно з правилами давньоперської акцентуації зареєстровані іменні словоформи було поділено на сім акцентних типів які складаються з 20 акцентних моделей. *Встановлено*, що до найбільш продуктивного акцентного типу входять словоформи із наголошеним довгим складом C \tilde{V} , до цього типу належать 35,64% усіх зареєстрованих іменних словоформ. До найбільш продуктивних акцентних моделей цього типу входять словоформи із наголошеним першим та другим від початку складами. Абсолютна більшість наголошених складів цих моделей входять до кореневої морфемі словоформи.

Визначено, що другим за продуктивністю є акцентний тип із наголошеним коротким складом CV, до нього входять 32,07% зареєстрованих іменних словоформ. Цей акцентний тип складається з п'яти акцентних моделей, серед яких найбільш представленими є моделі із першим та другим наголошеними складами. Більшість словоформ, що входять до цих моделей, також приймають наголос на складі, що входить до кореня.

Акцентний тип із наголошеним складом CVC є третім за продуктивністю, до нього входять 15,84% зареєстрованих іменних словоформ, розділених на чотири акцентні моделі. Найбільш продуктивною акцентною моделлю цього типу є модель із ініціальним наголошеним складом.

Для давньоперських дієслівних словоформ було *зафіксовано* вісім акцентних типів та 21 акцентну модель. Акцентуація давньоперських дієслів демонструє усі загальні тенденції, характерні для іменних словоформ. Найбільш продуктивними акцентними типами є ті, в яких наголос падає на прикриті відкриті склади CV та C \tilde{V} , частка зареєстрованих дієслівних словоформ, що

входить до цих типів, складає 35,55% та 38,01%. Акцентний тип із наголошеним складом CV поділено на чотири моделі, до акцентного типу із наголошеним складом CŃ входять п'ять моделей.

До третього за продуктивністю дієслівного акцентного типу із наголошеним складом CVC входить 19,42% зареєстрованих словоформ. Цей тип складається з п'яти моделей, серед яких найбільш продуктивними є моделі із ініціальним та другим від початку наголошеними складами. В абсолютній більшості словоформ цього типу наголошеним є корінь.

Отримані результати дослідження можуть бути використані у подальших розвідках з акцентології, фонології та морфології іранських та інших індоєвропейських мов.

Ключові слова: давньоперська мова, дієслова, графічна система, іменники, індоєвропейські мови, історичні персоналії, історична фонологія, історична/хронотопна акцентологія, перська мова, синтагматичні та парадигматичні відношення, морфологічні написання, фонологічний закон, етимологія.

ABSTRACT

Pozdniakov K. O. Accentuation of Noun and Verb Word Forms in Old Persian. – Qualifying Academic Paper. Manuscript.

Thesis for the degree of higher education of Doctor of Philosophy, Specialty 035 Philology. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2023.

The dissertation deals with the complex research of accentuation processes in Old Persian noun and verb word forms. The study was performed by using a quantitative-distributive analysis for the first time in Ukrainian accentology. The theoretical concept of the investigation is based on the presence of a phonological component in the prosodic system of the language, sufficient for the research of accentuation without the involvement of experimental material with an acoustic constituent. The analysis of theoretical sources enabled to establish that systemic phonological and morphological changes of language units considered in diachrony can be used as such a component.

The author made a detailed analysis of theoretical approaches to the accentuation studies and related phonological and morphological processes. According to the analysed theoretical approaches it was determined that *accentuation* is the process of highlighting a stressed syllable within a word form using a prosodic complex of qualitative and quantitative phonological means. It was also formed a definition of a word form as a word used in a certain grammatical form and phonetic representation, expressing a specific lexical meaning.

The material of research is the register of Old Persian word forms, which included 202 nouns and 242 verb word forms. The register was formed by using the method of mechanical selection of lexicon from a number of glossaries and dictionaries of the Old Persian language.

Considering the fact that every language is an organized hierarchical system, the author decided to conduct a step-by-step study for detailed and relevant analysis of the

accentuation of Old Persian noun and verb word forms. Each stage of the research involved a quantitative-distributive analysis of phonological and morphological structures, which together made it possible to conduct a detailed description of the accent system of the Old Persian language. Etymological analysis was applied to each registered Old Persian word form to obtain relevant research results and avoid cases of entering the register of non-Indo-European word forms.

The research *identified* 12 groups of noun word forms, each of them ranging in length from three to fourteen phonemes. Every group includes a different number of word forms with different frequency of use in the texts. The most combinatory productive groups of noun word forms include nine phonemes, which are realized in eight canonical forms. The five-, six-, and seven-phoneme groups of word forms are next in terms of combinatorial potential, each of the groups containing six canonical forms.

The study *identified* 11 groups of verb word forms with a length of three to thirteen phonemes. The group of eight-phoneme word forms demonstrated the most significant combinatorial potential. This group is realized in eight canonical forms. Groups of nine- and ten-phoneme word forms have seven canonical forms in their combinatory arsenal.

The paper *determined* 669 syllables from the registered noun word forms and divided them into nine types – five types of long syllables and four short syllables. The quantitative-distributive analysis made it possible to establish that short syllable type CV and its long variant $C\tilde{V}$ are the most spread types of syllables in Old Persian noun word forms. These types of syllables contain 62.18% of the total number of the noun word forms syllables. The most common positions in word forms for syllables of this type are medial for CV and final for $C\tilde{V}$.

The syllabification of verb word forms *made it possible* to identify 872 syllables, which were divided into 4 types of short syllables and 5 of long ones. The distribution of syllables in verbal word forms shows the same tendency as in nouns. The most spread syllable types are short CV and long $C\tilde{V}$, their share is 60.09% of all syllables of verb word forms. Syllables of this type mostly locate in the medial position of word

forms. CVC syllables contain 24.08% of all verb syllables. Syllables of this type mostly locate in the final position of word forms.

According to the rules of Old Persian accentuation, the author divided noun word forms into seven accent types, which consist of 20 accent models. It was established that the most productive accent type includes word forms with an accented long syllable $C\tilde{V}$. This accent type contains 35.64% of all registered noun word forms. The most productive accent models of this type include word forms with the first and second stressed syllables from the beginning. The absolute majority of stressed syllables of these models are part of the root morpheme of the word form.

The thesis determined that the second most productive accent type has a short syllable CV as an accented syllable. This type includes 32.07% of registered noun word forms. It consists of five accent models. The models with the first and second stressed syllables are the most represented. Most of the word forms included in these models have a root stressed syllable.

The accent type with a stressed CVC syllable is the third most productive accent type. It contains 15.84% of registered noun word forms. This accent type has four accent models. The most productive accent model of this type is the model with an initial stressed syllable.

The study found out that Old Persian verbal word forms had at least eight accent types and 21 accent models. The accentuation of Old Persian verbs showed the same general tendencies that were determined for noun word forms. Thus, the most productive accent types are also those in which syllables CV and $C\tilde{V}$ are stressed. These accent types contain 35.55% and 38.01% of registered verb word forms. The accent type with a stressed syllable CV is divided into four models, the accent type with a stressed syllable $C\tilde{V}$ includes five models.

The third most productive verb accent type with a stressed CVC syllable has 19.42% of registered word forms. This type consists of five models. The most productive are the models with the initial and second from the beginning stressed syllables. In the absolute majority of word forms of this type the root is stressed.

The results of this research can be used in the further research on accentology, phonology and morphology of Iranian and other Indo-European languages.

Key words: Old Persian, verbs, graphic system, nouns, Indo-European languages, historical personas, historical phonology, historical/chronotopic accentology, Persian language, syntagmatic and paradigmatic relations, morphological writing, phonological law, etymology.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

- Поздняков, К. О. (2020а). Сучасні тенденції в історичній акцентології мов Близького Сходу. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Філологічні науки, 187, 214-219.
- Поздняков, К. О. (2020б). Морфологічна система давньоперського іменника. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, 31 (70), №3, 218-223.
- Поздняков, К. О. (2021а). Морфологічна система давньоперського дієслова. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IX (73), 82-85.
- Поздняков, К. О. (2021б). Дистрибуція складів у давньоперських іменних та дієслівних словоформах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 1 (50), 103-106.
- Поздняков, К. О. (2022). Акцентні типи давньоперських іменних словоформ. *Вісник КНЛУ*. Серія "Філологія", 2 (25), 44-52.
- Поздняков, К. О. (2023). Акцентні типи давньоперських дієслівних словоформ. *Закарпатські філологічні студії*, 1 (27), 124-129.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

- Поздняков, К. О. (2020). Вокалізм в давньоперській мові. Матеріали *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови"*, Київ, 17-18 червня 2020 р. (244-245). Київ: Вид. центр КНЛУ.

- Поздняков, К. О. (2021). Діахронічний аспект давньоперського консонантизму. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови”*, Київ, 13-14 червня 2021 р. (306-308). Київ: Вид. центр КНЛУ.
- Поздняков, К. О. (2022). Акцентна система сучасної перської мови. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови”*, Київ, 25 травня 2022 р. (205-207). Київ: Вид. центр КНЛУ.
- Поздняков, К. О. (2023). Канонічні форми давньоперських іменних словоформ. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови”*, Київ, 18-19 травня 2023 р. (252-254). Київ: Вид. центр КНЛУ.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДП – давньоперська

П – перська

СП – сучасна перська

СІЄ – спільноіндоєвропейська

СП – спільноіндоіранська

СІ – спільноіранська

С – санскрит

Ав – авестійська

Ак – акадська

Ел – еламська

Укр – українська

Р – російська

Т – турецька

КФ – канонічна форма

ІАТ – іменний акцентний тип

ДАТ – дієслівний акцентний тип

М – акцентна модель

ном. – номінатив

ген. – генетив

акк. – аккузатив

абл. – аблатив

інст. – інструменталіс

лок. – локатив

вок. – вокатив

ч.р. – чоловічий рід

с.р. – середній рід

ж.р. – жіночий рід

одн. – однина

дв. – двоїна

мн. – множина

пас. – пасив

мед. – медіаліс

імп. – імперфект

пр. – презенс

перф. – перфект

аор. – аорист

кон. – кон'юктив

імпер. – імперфект

опт. – оптатив

ін. – ін'юктив

конд. – кондиціаліс

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ABSTRACT	6
ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	12
ВСТУП.....	16
Розділ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АКЦЕНТУАЦІЇ ІМЕННИХ ТА ДІЄСЛІВНИХ СЛОВОФОРМ У ДАВНЬОПЕРСЬКІЙ МОВІ	23
1.1 Акцентна система як об’єкт лінгвістичних досліджень.....	23
1.2 Фонологічна система давньоперської мови.....	31
1.2.1 Вокалізм давньоперської мови	32
1.2.2. Консонантизм давньоперської мови	35
1.3 Морфологічна система давньоперської мови.....	44
1.3.1 Система відмінювання іменних словоформ у давньоперській мові.....	45
1.3.2 Морфологічна система дієслівних словоформ у давньоперській мові	57
Висновки до Розділу 1	66
Розділ 2 МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АКЦЕНТУАЦІЇ ІМЕННИХ ТА ДІЄСЛІВНИХ СЛОВОФОРМ У ДАВНЬОПЕРСЬКІЙ МОВІ	68
2.1 Методологічна традиція історичної акцентології	68
2.2 Механічна вибірка словоформ давньоперської мови із реєстру давньоперських словоформ	79
2.3 Комплексна методика аналізу акцентуації іменних та дієслівних словоформ у давньоперській мові.....	84
2.3.1 Етимологічний аналіз.....	85
2.3.2 Квантитативний аналіз.....	86
2.3.3 Дистрибутивний аналіз	87
Висновки до розділу 2	88
Розділ 3 АКЦЕНТНІ ТИПИ ДАВНЬОПЕРСЬКИХ ІМЕННИХ СЛОВОФОРМ	90
3.1 Синтагматика фонем в іменних словоформах.....	90

3.2 Дистрибуція складів в іменних словоформах.....	104
3.3 Акцентні типи і моделі іменних словоформ.....	118
Висновки до розділу 3	131
Розділ 4 АКЦЕНТНІ ТИПИ ДАВНЬОПЕРСЬКИХ ДІЄСЛІВНИХ СЛОВОФОРМ	135
4.1 Синтагматика фонем у дієслівних словоформах.....	135
4.2 Дистрибуція складів у дієслівних словоформах.....	149
4.3 Акцентні типи і моделі дієслівних словоформ.....	162
Висновки до розділу 4	174
ВИСНОВКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	184
ДОДАТОК А	195
ДОДАТОК В.....	203

ВСТУП

Вивчення акцентуаційних процесів мови є одним із важливих та актуальних напрямів наукових розвідок у сфері теоретичної фонології, морфології, морфонології та досліджень мовних універсалій у синхронії та діяхронії (Васько, 2006; Васько, 2007; Капранов, 2020; Скляренко, 1998; Artymovuč, 1964; Benveniste, 1966; Gamkrelidze & Ivanov, 1995; Greenberg, 1966; Krámský, 1966; Szemerényi, 1967; Zipf, 1935).

Дослідження акцентної системи мертвої мови через неможливість емпіричної перевірки вихідних гіпотез потребує поетапного комплексного аналізу мовного матеріалу. Саме інтегральна залученість фонологічного та морфологічного рівнів словоформ у діяхронічній площині надає змогу, з одного боку, виявити системні відношення між акцентними формами та звуковою і складовою структурами словоформи, а з іншого прослідкувати вплив акцентуації на еволюцію мовної системи в цілому.

Роботи по реконструкції та встановленню фонологічного інвентаря давньоперської мови розпочались наприкінці XIX ст. і проводились Г. Роулінсоном разом із його спробами дешифрування Бегістунського напису (Rawlinson, 1848). Пізніше після встановлення повного інвентаря давньоперських звуків фокус наукових розвідок змістився на встановлення структурних особливостей та протиставлень давньоперських звуків. Зокрема, значна увага приділялась давньоперському вокалізму, особливості якого було встановлено завдяки визначенню регулярних фонетичних співвідношень між рядами давньоперських та авестійських голосних (Расторгуева, 1990; Соколов, 1979; Benveniste, 1970; De Vaan, 2003; Hinz, 1973; Kent, 1950; Mayrhofer, 2005; Skjarvo, 2009; Testen, 1997). Паралельно із вивченням фонологічної системи проводились дослідження морфологічної системи давньоперської мови із використанням мовного матеріалу середньоіранських мов (Герценберг, 1972; Расторгуева, 1990; Benveniste, 1935; Hinz, 1975; Brandstein & Mayrhofer, 1964; Hoffman, 1992; Schmitt, 2014).

Перше дослідження, присвячене власне акцентуаційній системі давньоперської мови, було проведене Е. Бенвеністом у межах його програмного дослідження індоєвропейських мов (Benveniste, 1968). Запропонована Бенвеністом гіпотеза щодо структури та правил постановки давньоперського наголосу стала вихідним положенням у подальших дослідженнях, присвячених просодії та надсегментній фонології середньоперської (Bask, 1978) та давньоперської мов (Huysse, 2003).

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена спрямуванням на вивчення діахронічної еволюції явища просодії в індоєвропейських мовах. Зокрема, дослідження зосереджено на всебічному вивченні акцентуації давньоперської мови, яка є однією з найдавніших графічно зафіксованих індоєвропейських мов та відповідно має типологічні риси, близькі до спільноіндоіранського та спільноіндоєвропейського мовних станів.

Всебічний аналіз акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ стає можливим завдяки поетапному дослідженню зареєстрованих словоформ на різних етапах їх плану вираження, а саме дослідженню дистрибуції фонем у межах словоформ та побудови канонічних форм, визначенню типів складу та дослідженню їх структури. Виконання цих методичних процедур надає змогу виділити та дослідити акцентні типи, наявні у давньоперській мові, а також розглянути вплив акцентуації на діахронічний розвиток давньоперської мови.

Зв'язок дисертації із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Київського національного лінгвістичного університету у межах наукової теми кафедри східної і слов'янської філології "Взаємодія мов і культур у сучасному глобалізованому світі", номер державної реєстрації 0118U003025. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 8 від 23 листопада 2020 р.)

Метою дисертаційною роботи є визначення акцентних типів давньоперських іменних та дієслівних словоформ.

Для досягнення поставленої мети слід вирішити низку таких завдань:

- сформувати теоретичне підґрунтя для вивчення фонологічної системи давньоперської мови та формування категоріального апарату, пов'язаного з дослідженням акцентуації;
- розробити алгоритм механічної вибірки лексики та відповідно до нього сформувати реєстр давньоперських іменних та дієслівних словоформ;
- розробити комплексну методику аналізу акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ;
- встановити набір канонічних форм для визначення фонологічного комбінаторного потенціалу зареєстрованої лексики;
- поділити зареєстровані словоформи на склади, визначити типи складів для подальшого дослідження акцентуації;
- визначити акцентні типи та моделі відповідно до типу наголошених складів та їх позиції у зареєстрованих словоформах;
- розкрити та описати вплив акцентуації на діахронічний розвиток давньоперських іменних та дієслівних словоформ;

Об'єктом дослідження є давньоперські іменні та дієслівні словоформи.

Предметом дослідження є акцентуаційна система давньоперських іменних та дієслівних словоформ.

Гіпотеза дослідження полягає у наявності впливу акцентуації на поступову елімінацію кінцевих складів давньоперських словоформ на тлі переходу граматичного типу давньоперської мови від флективного до аналітичного, який розпочався за часів її писемного періоду.

Фактичний матеріал дослідження становить 444 словоформи (202 іменні та 242 дієслівні) із загальною частотою використання у давньоперських текстах 3183 слововживання. Словоформи були відібрані шляхом механічної вибірки із глосаріїв Р. Кента (Kent, 1950), В. Хінца (Hinz, 1973) та корпусу давньоперських текстів, зібраного А. Баченхеймером (Bachenheimer, 2019). Також як джерело лексикографічного матеріалу використано Етимологічний словник іранських мов (Расторгуева & Эдельман, 2000; Расторгуева & Эдельман, 2003; Расторгуева & Эдельман, 2007). Указані глосарії та словник укладені на основі

давньоперських клинописних текстів, кожен з яких має спеціальний індекс в історико-палеографічній літературі. До реєстру не додавались словоформи неіндоєвропейського походження або словоформи з невідомою етимологією. Також у реєстрі відсутні власні назви, за виключенням трьох лексем, які мають чітку етимологію та високу частотність використання у текстах із широким спектром прикладів давньоперської словозміни.

Обрана тема дисертаційної роботи, поставлена мета та матеріал потребують комплексного підходу до **методів дослідження**, а саме: *етимологічного аналізу* для уникнення випадків потрапляння неіндоєвропейської лексики до реєстру давньоперських іменних та дієслівних словоформ; *квантитативного аналізу* для встановлення кількості та частоти використання словоформ, обчислення кількості канонічних форм відповідно до фонемної довжини словоформ, обчислення кількості складів, визначення кількості акцентних типів та акцентних моделей; *дистрибутивного аналізу*, який дозволяє виявити комбінаторні можливості фонем та розподілення складів в ініціальних, медіальних та фінальних позиціях для подальшого визначення акцентних типів відповідно до типу наголошеного складу та акцентних моделей згідно з позицією наголошеного складу у словоформі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше для дослідження акцентуації давньоперської мови було використано квантитативно-дистрибутивний метод.

За допомогою вказаного методу було *виявлено 7 акцентних типів та 19 акцентних моделей* для давньоперських іменних словоформ, а також 8 акцентних типів та 21 акцентну модель для давньоперських дієслівних словоформ.

Уперше *схарактеризовано* випадки нетипової акцентуації у давньоперській мові.

За допомогою канонічних форм уперше *зафіксовано* інвентар комбінаторних моделей для давньоперських словоформ, а саме 48 канонічних форм для іменних словоформ та 52 канонічні форми для дієслівних словоформ,

також встановлена частотність вживання цих канонічних форм у давньоперських текстах.

Встановлено типи складів, які формують давньоперські іменні та дієслівні словоформи, визначено, що найбільш продуктивними у словопороджені є відкриті прикриті склади CV та закриті прикриті склади CVC.

Схарактеризовано вплив акцентуації на фонетичну, морфологічну та морфонологічну системи давньоперської мови у синхронії та діахронії.

Підтверджено припущення, що під час поступової втрати флективності та переходу до аналітизму у давньоперській мові відбулась елімінація вокального ядра післянаголошеного складу, що у подальшому призвело до морфемного перерозподілу у межах словоформ та зміни типу акцентуації.

Теоретичне значення одержаних результатів пов'язане з тим, що принципові концептуальні положення дисертації поглиблюють загальну теорію історичної акцентології, історичної фонології, синтагматики фонем, теорію валентності, теорії фонологічної дистрибуції. Одержані висновки підтверджують припущення гіпотези, що під час поступової втрати флективності та переходу до аналітизму у давньоперській мові відбулась елімінація вокального ядра післянаголошеного складу, що у подальшому призвело до морфемного перерозподілу у межах словоформ та зміни типу акцентуації.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання при подальших дослідженнях акцентології, фонології та морфології іранських мов у синхронії та діахронії. Матеріали та результати дослідження можуть бути використані під час викладання нормативних дисциплін: "Вступ до іранської філології", "Теоретична граматика перської мови", "Теоретична фонетика перської мови", "Історія перської мови", "Порівняльна граматика іранських мов", дисциплін за вибором студента.

Апробація результатів дослідження була проведена на чотирьох міжнародних конференціях "Ad orbem per linguas. До світу через мови" (Київ, КНЛУ, 2020; Київ, КНЛУ, 2021; Київ, КНЛУ, 2022; Київ, КНЛУ, 2023).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 10 публікаціях: у п'ятьох статтях у фахових виданнях України, в одній статті у періодичному виданні іншої держави, у чотирьох тезах доповідей на міжнародних наукових конференціях.

Загальний обсяг дисертації разом із бібліографією і додатками становить 211 сторінок, з них – 167 основного тексту. Список використаних джерел складається з 149 позицій, з яких 99 – іноземними мовами.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається з анотацій двома мовами, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У **Вступі** наводиться обґрунтування вибору теми дисертації, розкривається актуальність та наукова новизна теми, пояснюється теоретичне та практичне значення результатів, а також подається інформацію щодо апробації теми та публікації результатів дослідження.

У першому розділі "**Теоретичні засади дослідження акцентуації іменних та дієслівних словоформ у давньоперській мові**" проведено аналіз теоретичних робіт, пов'язаних із загальною фонологією, акцентологією та морфологією; визначено поняття *акцентуація*. Проведено ґрунтовний аналіз теоретичних положень щодо давньоперської фонологічної системи та парадигматичних особливостей давньоперського іменника та дієслова.

У другому розділі "**Методика дослідження акцентуації іменних та дієслівних словоформ у давньоперській мові**" проаналізовано наявну в історичній акцентології методологічну традицію. Описано реєстр давньоперських іменних та дієслівних словоформ та вказано алгоритм та джерела укладання цього реєстру. Розроблено методику дослідження акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ та доведено доцільність її використання.

У третьому розділі "**Акцентні типи іменних словоформ у давньоперській мові**" та четвертому розділі "**Акцентні типи дієслівних словоформ у давньоперській мові**" відображено процес практичного дослідження

акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ, який складається з трьох етапів, а саме виокремлення канонічних форм, складоподіл зареєстрованих іменних та дієслівних словоформ, розподіл зареєстрованої лексики на акцентні типи та акцентні моделі з їх подальшим діахронічним описом.

У **Загальних висновках** наведено результати роботи та окреслено перспективи майбутніх досліджень.

У **Додатках** подано таблиці із зареєстрованою лексикою, для кожної словоформи наведено її складову структуру із виділеним наголошеним складом.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АКЦЕНТУАЦІЇ ІМЕННИХ ТА ДІЕСЛІВНИХ СЛОВОФОРМ У ДАВНЬОПЕРСЬКІЙ МОВІ

Дослідження акцентуації є одним з етапів загального процесу наукових розвідок, які сукупно дають змогу досягнути кінцевої мети для кожного порівняльно-історичного дослідження, зокрема реконструкції певної мертвої мови на всіх етапах її розвитку та на всіх мовних рівнях. На шляху дослідження давньоперської акцентуації ми зустрічаємось з двома основними складнощами. По-перше, це невеликий обсяг корпусу давньоперської лексики, здебільшого обмеженої стилістичними рамками життєпису декількох царів Ахеменідської династії. По-друге, труднощі в системі давньоперської писемності, тобто в клинописі, який через свої структурні особливості не мав графічних засобів для позначення наголошеності, а також несистемно відображав довготу голосних – основний орієнтир у визначенні словесного наголосу в давніх індоєвропейських мовах.

Водночас сучасний стан наукових доробок у сфері іранського порівняльно-історичного мовознавства дозволяє певним чином уникнути вказаних складнощів. Так, брак давньоперського лексичного матеріалу та графічна обмеженість клинопису компенсується накопиченим за останні десятиріччя значним масивом лексики давньо- та середньоіранських мов, а також інших споріднених мов, що сукупно дозволяє зробити діахронічні узагальнення і виявити системні співвідношення, які з певністю можуть бути інтерпретовані як вияви наголошеності на фонологічному рівні.

1.1 Акцентна система як об'єкт лінгвістичних досліджень

Дослідження наголосу як окремого мовного явища та його виокремлення серед інших просодичних засобів мовлення має давню традицію. В історичному плані розгляд акцентуації пов'язаний, в першу чергу, з поетичною традицією

Античності та давньоіндійськими практиками складання ритуальних текстів. Просодика та наголос активно досліджувались представниками піфагорійської школи у Давній Греції (6-4 ст. д. н. е), саме вони розробили акцентну систему віршування у якій було взято за основу спільномірність віршованих рядків за кількістю наголосів у повнозначних словах. Одним із перших досліджень акцентної системи вважається опис акцентуації у санскриті, розроблений давньоіндійським філологом Паніні для правильного читання та заучування Рігведи (Marouzeau, 1969).

Перша спроба дати формальне вираження акцентній системі мови через моделювання ритмічних типів словоформ належить О. О. Потебні. Формула, запропонована О. О. Потебнею, складається з цифрових індексів, які позначають ступінь залученості звуку в акцентуацію словоформи (Потебня, 1973). Так, цифровий індекс 1 позначає голосні звуки в усіх ненаголошених складах; індекс 2 позначає голосний звук у першому складі, що передує наголошеному, або у першому неприкритому ненаголошеному складі або кінцевий голосний у ненаголошеному відкритому складі; індекс 3 позначає голосний звук у наголошеному складі, напр. *Потебня* – 123. За допомогою цієї формули можливо описати ритмічну структуру будь-якої словоформи незалежно від її розмірності.

Відомими є типологічні дослідження наголосу Є. Д. Поліванова, який порівнював акцентні системи японської та грецької мов, а також проводив контрастивні дослідження японської та малайської систем акцентуації (Polivanov, 1974). Мовознавець обрав як базовий матеріал дослідження японські *дзенхайні* словоформи, тобто такі, де підвищення або зниження тону відсутнє, та порівняв їх з грецькими окситонами. У результаті дослідження було виявлено, що японські дзенхайні слова можуть мати або однаковий тон на всіх складах словоформи, або факультативне підвищення тону на останньому складі. Таким чином, акцент проявляється у грецьких окситонах, де перед паузою або ненаголошеними службовими словами тон підвищується на останньому складі, а перед наголошеними словами залишається нерухомим.

Дослідження, проведені Є. Д. Полівановим, були використані В. А. Дибом як підтвердження його теорії тонального походження парадигматичних акцентних систем (Дыбо, 1989). Досліджуючи балто-слов'янські та сахарські типологічні акценти аналогії, В. А. Дибом встановив, що в обох мовних групах поява тону у високому регістрі є показником домінантної валентності початкового складу, за умови, що всі інші склади є рецесивними, тобто приймають на себе низький тон. Такий висновок не міг бути використаний, на думку В. А. Дибом, як універсальне положення для пояснення походження парадигматичних акцентних систем, тому що йшов у розріз з отриманими Є. Д. Полівановим результатами, який у своїх дослідженнях відмічав, що демаркаційний акцент у японській мові припадає на останню мору у словоформі, а за наявності високих мор на останню високу мору (Polivanov, 1994). Аналізуючи явище тяжіння функціонально схожих акцентних засобів до різних позицій у словоформі, В. А. Дибом порівнює японську мову з абхазькою та убихською, що належать до західно-кавказьких мов, та доходить висновку, що системи парадигматичного акценту з'являються у результаті деформації демаркаційного акценту домінантними складами та подальшої фонологізації цієї деформації в результаті зникнення фонологічного протиставлення між домінантними та рецесивними складами. Для того, щоб така деформація відбулась, мова повинна мати відповідно орієнтований демаркаційний акцент. У спільноіндоевропейській та спільносахарській мовах демаркаційний акцент був орієнтований, на думку вченого, на початок словоформи, а у спільнозахіднокавказькій та спільнояпонській мовах на її кінець (Дыбо, 1989).

Для проведення релевантного дослідження розглянемо детальніше поняття акцентуації у сукупності з її структурними елементами. Терміни *акцент* та *наголос* є, на думку більшості лінгвістів, тотожними та відрізняються лише ступенем залученості до різних стилістичних регістрів (Ladefoged, 1982). Тим не менш, на думку В. Лефельдта, *акцент* та *наголос* слід розрізняти, відштовхуючись від лексичного типу їх носіїв. Так, мовознавець пропонує використовувати термін *акцент* у зв'язку з дослідженням абстрактних

словоформ, тобто слів взятих в одному з актуальних для них значень, але в усій множині важливих для цього значення мовних властивостей. *Наголосом* вчений пропонує називати фонетично виділену мору або склад конкретної акустично реалізованої словоформи без врахування можливих змін цього виділення у різних фонетичних контекстах (Lehfeldt, 2003).

Перед тим як перейти до опису особливостей наголосу як супрасегментної одиниці мови, слід розглянути визначення цього явища. С. Андерсон визначає наголос як засіб, завдяки якому слово отримує своє оформлення на надсегментному рівні і у випадку, якщо у слово складається більше, ніж з одного складу, наголос надає можливість цим складам поєднатись в одне ціле. Важливим складником наголосу є, зазначає С. Андерсон, чітке розрізнення його фонологічних та фонетичних властивостей (Anderson, 1985). Аналогічне значення поняття *наголос* подано в Лінгвістичній енциклопедії О. О. Селіванової. Авторка зазначає, що "наголос – виділення одного складу, фонетичного слова чи синтагми при супрасегментному членуванні мовленнєвого потоку" (Селіванова, 2001, с. 486).

З фонологічної точки зору важливим вбачається позиція наголосу у слові. Розрізняються мови з різномісним або вільним наголосом, у таких мовах наголос може падати на будь-який склад у слові. Сукупність позиційних варіантів наголосу складає акцентну парадигму слова. Мови з одномісним або зв'язаним наголосом допускають наголошення складу, за умови його розташування лише у певній позиції у слові. Також розрізняють рухомий і нерухомий наголос. Для рухомого наголосу характерною є позиційна зміна при морфологічних дериваціях, напр. Укр *стіл-столи́, рука̀-руки́*, рухомість наголосу не обов'язково співпадає із його різномісністю. У мовах із одномісним наголосом також може бути наявна рухомість наголосу, таке співпадіння характерне для мов, у яких місце наголосу можливо визначите, відрахувавши певний склад з кінця слова (Laver, 1994). Зазвичай це явище зустрічається у мовах із розвинутою аглютинацією або флексією, коли додавання суфіксу призводить до переходу наголосу на наступний склад, напр. Т *šehìr (місто) – šehirlèr (міста)*.

Ідентифікація слова та відповідна участь наголосу у його звуковому оформленні є найголовнішою фонологічною функцією наголоса, адже кожна словоформа, реалізована у межах фонетичних правил породження, але невірною акцентована, сприймається слухачем як хибна, напр. Укр *вікно*, *вікна́ми*. Інша функція наголосу, змісторозрізнявальна або сигніфікативна, полягає у розрізнюванні граматичних та семантичних варіантів однієї лексеми (Martinet, 1980). На другорядності сигніфікативної функції наголосу відносно до ідентифікаційної наголошує С. Андерсон. На думку вченого, сигніфікативна функція проявляється лише у мовах із різномістним наголосом, словоопізнавальна ж функція наявна у всіх мовах, де наголос має фонологічне вираження (Anderson, 1985).

Особливого розмаїття фонологічні функції наголосу набувають у мовах з різномістним рухомим наголосом. У цих мовах зміна місця наголосу у слові може слугувати єдиним показником морфологічного протиставлення. Таке явище існує у перській мові, де позиція наголошеного складу у фонетично однакових словоформах із закінченням на /i/ розрізняє у цьому закінченні значення відношення, артикль невизначеності та морфологізовану форму дієслова-зв'язки 2 ос. одн. (останні два значення співпадають у плані наголошеності), напр. П *dānešjūi* (студентський), П *dānešjūi* (якийсь студент), П *dānešjūi* (ти студент).

Фонетично наголос складається з трьох компонентів, за основним компонентом визначається фонетичний тип наголосу: 1) інтенсивність, акустичний корелят напруження легень, за яким відповідно слідує підсилення видиху (наголос у якому переважає це явище називається динамічним); 2) висота тону, співпадає з частотою вібрації голосових зв'язок (наголос, що базується на протиставленні висхідному та спадному тоновому русі називається музикальним); 3) тривалість (наголошення звуку за допомогою збільшення його протяжності у часі називається кількісним) (Marouzeau, 1990).

Динамічний наголос є найпоширенішим фонетичним типом наголосу. При цьому, збільшення інтенсивності наголошеного голосного порівняно з

інтенсивністю ненаголошених є не єдиним засобом виділення наголошеного складу. У процесі динамічної акцентуації важливу роль відіграють якісні показники голосних звуків та ступінь. Очевидно, що формантні характеристики голосних звуків накладають обмеження на їх потенціал інтенсивності, вузькі та редуковані голосні акустично значно слабкіші за широкі звуки. У результаті експериментально-фонетичного дослідження було встановлено, що просодична характеристика слова, залежна від позиції у реченні, значною мірою впливає на акустичне оформлення динамічного наголосу (Тоцька, 1969). Обравши слова з однаковим набором голосних та наголошеністю останнього складу, лінгвісти проаналізували їх криву інтенсивності та встановили, що при нейтральному промовлянні переднаголешені склади за інтенсивністю можуть значно перевищувати наголошені, тобто інтенсивність у таких словах йде на спад синхронно з неспадним рухом тону. У тих ж самих словах, промовлених з питальною інтонацією, висхідний рух тону очікувано збільшує інтенсивність. Залежності динамічного наголосу від довготи голосного присвячені роботи вітчизняних лінгвістів (Багмут, Борисюк & Олійник, 1980; Карпенко, 1996; Steriopolo, 2020). Можна стверджувати, що склад, виділений за допомогою динамічного наголосу, є не лише максимумом акустичної інтенсивності, але й піком артикуляційної дії, що реалізується у тривалості звуку та повноті його промовляння.

Дослідження явища акцентуації на матеріалі української мови, проведені М. Ф. Наконечним, також вказують на неподільність динамічного, тонового та кількісного компонентів наголосу. Водночас дослідник відмічає, що ступінь залученості того чи іншого компонента у реалізації наголосу залежить від довжини словоформи, а саме кількості складів, що формують словоформу. Так, наприклад, у двохскладових словформах наголошений склад тривалістю може не перевищувати наступний ненаголошений, а буде виділятися лише своєю силою і незначними тональними змінами (Наконечний, 1969).

Наголос у сучасній перській мові детально досліджений багатьма вченими (Іванов, 1976, Рубинчик, 2001, Поляков, 1988; Кшановський, 2011). Деякими

вченими було встановлено, що перський наголос є здебільшого динамічним (Поляков, 1988), при цьому інші лінгвісти вказували на його багатоконпонентність із залучанням інтенсивності та тонального руху (Іванов, 1976, Рубинчик, 2001). Тональним перський наголос називає В. Б. Іванов, вказуючи на нерегулярність маркування наголошеного складу за допомогою інтенсивності навіть у складах з однаковим голосним, при тому що на наголошеному складі завжди присутнє підвищення тону (Іванов, 1976).

Фонологічно перський наголос є здебільшого нерухомим зв'язаним. За виключенням деяких номінативних одиниць, наголос у перській мові падає на останній склад слова. При відмінюванні дієслів наголос може переходити на деякі структурні елементи, що зазвичай стоять на початку словоформи. Нерухомість перського наголосу найкраще проявляється у двох та трьохскладових словах, які частотно є найбільш поширеними у перській мові (Shaqaqi, 2015), напр. П *doxtàr* (дівчина), П *kārmānd* (робітник), П *nuzdāh* (дев'ятнадцять). Наголошеність останнього складу також спостерігається у префіксально та суфіксально побудованих словоформах, що свідчить про цільність цих лексичних одиниць, напр. П *bièsm* (безіменний), П *bezudì* (швидко), П *bāhùš* (розумний). Фіксованість перського наголосу виступає важливим критерієм для визначення меж слів та основ-складників у композитах, напр. П *ketābforùš* (продавець книг), П *pirmàrd* (старий чоловік), П *kārxānè* (завод).

Збереження наголосу на останньому складі також розповсюджується на запозичення, таке явище вбачається важливим, з огляду на значну кількість запозиченої арабської та західноєвропейської лексики у перську мову. У арабській мові наголос зазвичай падає на передостанній склад, при умові, що склад короткий, наголос переходить на третій від кінця склад, у перській мові у всіх арабських запозиченнях наголошеним є останній склад, напр. П *kātèb* (письменник), П *motarjètm* (перекладач), П *qāzì* (суддя). У запозичених у перську арабських ідафних іменних словосполученнях, що сприймаються як одне слово, наголос також присутній на останньому складі, П *beunolmelàl* (міжнародний), П *fouqezèkr* (вищезазначений). Окремо слід відзначити арабські прості речення та

предикативні словосполучення, які при переході у перську мову отримали іменникові, прикметникові та службові значення із відповідним перенесенням наголосу на останній склад, напр. П *mājrā* (випадок), П *lāyazāl* (вічний). Також показником фіксованого наголосу слугують запозичення з західноєвропейських мов, у більшості наукові та технічні терміни, які втрачають свій первісний наголос та пристосовуються до перської акцентної системи, напр. П *kompyutèr* (комп'ютер), П *fotokopì* (фотокопія).

Як було зазначено, більшість перських словоформ мають двух або трьохскладову структуру, але також поширені словоформи із більшою складовою протяжністю. Залежно від кількості складів у таких словоформах з'являються один або два другорядних наголоси, які, за допомогою динамічно-тонального комплексу схожого на головний наголос, але меншого за інтенсивністю та тональністю, беруть участь у сигніфікації складових основ словоформи (Modaresi, 2014). У таких словоформах другорядний наголос падає на останній склад складової основи, головний наголос розташовується на останньому складі словоформи, напр. П *javāntardì* (сміливість), П *kamārshekān* (важкий), П *mārāfaramúšmākōn* (незабудка).

У перських дієсловах другорядний наголос з'являється в формах інфінітиву, які були створенні шляхом афіксальної деривації, напр. П *bārgāštān* (повертатись), П *dārāmadān* (сходити). Слід зазначити, що при парадигматичних змінах у дієслівних словоформах головний наголос пересувається на префікс із граматичним значенням, таким чином у простих дієсловах головний наголос падає на перший склад, а у префіксальних — на другий, фонетично ця зміна виражається значним збільшенням інтенсивності при артикуляції першого складу. Другорядний наголос розташовується на останньому складі (Kambuziya, 2014), напр. П *mīxorām* (я їм), П *nēmīxorām* (я не їм), П *barmīgardām* (я повертаюсь).

Рухомість наголосу у перській мові можна спостерігати у сфері дієслівного словотвору. Особливість цього руху полягає у залишковій наголошеності морфеми з якої наголос було перенесено, тобто при паридигмальних змінах

дієслова наголошений склад перетворюється на склад із другорядним наголосом. Так, у парі П *míbinat* (я бачу)– П *nèmíbinat* (я не бачу) похідних формах від інфінітиву П *didan* (бачити), у стверджувальній формі головний наголос падає на префікс *mi-*, а у заперечній переходить на *ne-* і залишається на *mi-* у якості другорядного. В окремих видо-часових формах перського дієслова при запереченні раніше наголошений склад може ставати ненаголошеним, напр. П *kàrdam* (я зробив)– П *nàkardam* (я не зробив) (Kambuziya, 2014). У заперечній формі дієслова у претеріті після головного наголосу, що падає на префікс *na-*, другорядний наголос відсутній. Можна констатувати, що у різних дієслівних формах, стверджувальних або заперечних, позиційний зв'язок між головним та другорядним наголосом відсутній.

Узагальнюючи вищесказане та беручи до уваги актуальні лінгвістичні тенденції, у подальшому під акцентуацією ми будемо розуміти процес виділення наголошеного складу у межах словоформи за допомогою просодичного комплексу якісних та кількісних фонологічних засобів. Також ми не будемо розрізняти терміни *акцент* та *наголос* та вживатимемо їх синонімічно. Через об'єктивну неможливість емпіричної перевірки фонетичних проявів давньоперського наголосу, а також хронологічний шум, який не дозволяє із впевненістю визначити наявність та місце другорядних наголосів у давньоперських словоформах, у нашому дослідженні ми сконцентруємось на визначені позиції основного наголосу, дистрибуції наголошених складів, а також фонологічному контексті, який сприяє появі кожного наголошеного складу.

1.2 Фонологічна система давньоперської мови

Аналіз клинописних текстів, широко представлених у низці лексикографічних досліджень, розпочавшихся відразу із першими роботами з дешифрування давньоперського клинопису (Tolman, 1893; King & Thompson, 1907; Weissbach, 1930; Cameron, 1948; Sims-Williams, 1981; Skjarvo, 1985; Schmitt, 1980; Schmitt, 1997; Schmitt, 2014), а також лексична вибірка з генетично

споріднених мов, взятих з давньоперської в синхронії – санскрит, авестійська та в діахронії – середньоперська, новоперська дозволяє сформулювати для давньоперської мови такий фонемний ряд: голосні – короткі /a/, /i/, /u/ та протиставлені їм кількісно довгі /ā/, /ī/, /ū/; дифтонги – довгі /āi/, /āu/ та відповідні короткі /ai/, /au/; приголосні за місцем творення – лабіальні /p/, /b/, /f/, /m/; дентальні – /t/, /d/, /θ/, /n/; палатальні – /c/, /j/, /ç/, /y/; альвеолярні – /s/, /z/, /r/, /l/; альвео-палатальний – /š/; велярні – /k/, /g/, /x/. З меншою певністю можна визначити особливості способу творення деяких приголосних, так: /f/, /θ/, /x/ – глухі спіранти; /v/ – дзвінкий лабіальний напівголосний; /h/ – глотальний спірант. Нижче представлено процес формування вказаних голосних та приголосних звуків з огляду на реконструкції спільноіндоєвропейських словоформ та фонологічного ряду запропонованого Ю. Покорним (Pokorny, 1959).

1.2.1 Вокалізм давньоперської мови

Спільноіндоєвропейські короткі голосні /e/, /o/, /a/ злилися в /a/ у спільноіндоіранській мові, який залишився незмінним у спільноіранській та давньоперській, напр. СІЄ *ebherom* (я нес) (Pokorny, 1959, s. 128-132) > ДП *abaram* (я нес) (Bachenheimer, 2019, p.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200), С *ábharam* (я нес); СІЄ *eḱu-om* (коні) (Pokorny, 1959, S. 301-302) > ДП *asam* (коня) (Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 173, С *ásvat* (коня); СІЄ *pro* (передній, перший) (Pokorny, 1959, S. 815) > ДП *fra-* (головний, перший) (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 197), С *prá* (далеко, заздалегідь); СІЄ *apo* (від, знову) (Pokorny, 1959, s. 53-55) > ДП *ara-* (нізніше) (Bachenheimer, 2019, p. 136; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 168), С *ára* (знизу, від); СІЄ *akt* (камінь, скеля) (Pokorny, 1959, S. 18-22) > ДП *astāpat* (небо) (Bachenheimer, 2019, p. 144; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 173), С *ástāp* (камінь, хмара). ДП /a/ також виступає рефлексом спільноіндоєвропейського редукованого голосного /ə/, напр. СІЄ *paḷu* (багато) (Pokorny, 1959, S. 834-840) > ДП *paru* (багато) (Bachenheimer, 2019, p. 207; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 196), С *purú* (багато). СІЄ складові

сонанти /ṁ/, /ṇ/ у позиції перед приголосним перетворилися на /a/ у спільноіндоіранській, який залишився незмінним у давньоперській, напр. СІЄ *ṁbhi* (до, навруги) (Pokorny, 1959, S. 34-35) > ДП *abiy-* (до, навруги) (Bachenheimer, 2019, p. 123; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 168), С *abhi* (близько до, навруги); СІЄ *kṛtom* (сто) (Pokorny, 1959, S. 192) > ДП *θata-* (сто) (Bachenheimer, 2019, p. 123; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 168); СІЄ *bhṇdh-to* (зв'язувати) (Pokorny, 1959, S. 114) > ДП *basta* (зв'язаний) (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 129), С *baddhá* (зв'язувати). Спільноіндоєвропейські складові сонанти /r/ та /l/ у процесі історичних змін на ранньому етапі давньоперської мови злилися в єдиному сонанті /r/, який пізніше, втративши ознаку сонантності вийшов за межі сегменту та перетворився на кластер *-ar-*, зазначимо, що у санскриті вказані сонанти перейшли в *-ūr-* для /r/ та *-īr-* для /l/, напр. СІЄ *pr̥uot* (перший, передній) (Pokorny, 1959, S. 815) > ДП *paruvam* (раніше, до) (Bachenheimer, 2019, p. 207; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 196), С *pūrvam* (перший); СІЄ *d̥lgho* (довгий) (Pokorny, 1959, s. 196-197 > ДП *dargam* (довгим) (Bachenheimer, 2019, p. 164; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 190), С *dīrghá* (довгий).

Спільноіндоєвропейські довгі голосні /ā/, /ē/, /ō/ злилися у спільноіндоіранській /ā/, який залишився незмінним у давньоперській, напр. СІЄ *dhē* (класти) (Pokorny, 1959, S. 235-239) > ДП *adā* (він дав) (Bachenheimer, 2019, p.123; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 188), С *ádhāt* (він поклав); СІЄ *dō* (давати, дарувати) (Pokorny, 1959, s. 223-226) > ДП *dadātuv* (він дав) (Bachenheimer, 2019 p. 160; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 189), С *dádātu* (він дав); СІЄ *bhrāter* (брат) (Pokorny, 1959, s. 163-164) > ДП *brātar* (брат) (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 201), Ав *brātar* (брат) (Bartholomae, 1904, s. 971-972), С *bhrāta* (брат). Спільноіндоєвропейські довгі голосні /ī/, /ū/ не зазнали значних змін у більшості індоєвропейських мов, у тому числі й у давньоперській. Враховуючи особливості давньоперського клинопису, кількісні протиставлення у парах /i/-/ī/ та /u/-/ū/ здебільшого можуть бути виділені за допомогою етимологічного порівняння словоформ, напр. СІЄ

g(u)ṛ̥ṣo (життя) (Pokorny, 1959, s. 467-469)> ДП *jīva (живий)* (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 185), Ав *jīti (життя)* (Bartholomae, 1904, s. 609), С *jīvā (живий)*; СІЄ *dhī (бачити)* (Pokorny, 1959, s. 243)> ДП *dīdiy (побач)* (Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191), СП *dīdan (бачити)*, С *dhī (бачити)*; СІЄ *bhū (бути)* (Pokorny, 1959, S. 146-150)> ДП *būti (земля, країна)* (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 134; Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 200), СП *būt (земля, край)*, С *bhūti (земля)*; СП *dūra (далеко)* (Расторгуева, 1990, с. 38)> ДП *dūrai (здалеку, далеко)* (Bachenheimer, 2019, p. 167-168; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191), СП *dūr (далеко, далекий)*, С *dūrā (далеко, далекий)*.

Спільноіндоєвропейські короткі голосні /i/ та /u/ також залишилися незмінними у спільноіндоіранській та далі у давньоперській, напр. СІЄ *esisteto (він стояв)* (Pokorny, 1959, s. 1004-1010)> ДП *aištatā (він стояв)* (Bachenheimer, 2019, p.128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 210), С *ātiṣṭhata (він стояв)*; СІЄ *putlo (син)* (Pokorny, 1959, S. 842-843)> ДП *riča (син)* (Bachenheimer, 2019, p. 212; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 197), С *putrá (син)*; СІЄ *susko (сухий, сушити)* (Pokorny, 1959, S. 800-881)> ДП *huška (сухий)* (Bachenheimer, 2019, p. 230; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 178), С *śuška (сухий)*.

Спільноіндоєвропейський дифтонг /ei/ у давньоперській перетворився на /āi/, довгий дифтонг /āu/ залишився незмінним, напр. СІЄ *ei (їти)* (Pokorny, 1959, s. 293-297)> ДП *atiyāiš (він пішов)* (Bachenheimer, 2019, p.145; Kent, 1950, p. 169), С *eti (їти)*; ДП *dahyāiš (країна, провінція)* (Bachenheimer, 2019, p. 161; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 190).

Спільноіндоєвропейські короткі дифтонги на -i, а саме /ei/, /oi/, /ai/ злилися у спільноіндоіранській дифтонг /ai/, який залишився незмінним у давньоперській, але в авестійській перетворився на /aē/ або /ōi/, а в санскриті на /e/, напр. СІЄ *nei (ні)* (Pokorny, 1959, s. 760)> ДП *naiy (ні)* (Bachenheimer, 2019, p.197; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 192), Ав *nōit (ні)* (Bartholomae, 1904, s. 1072-1079), С *nēd (ні)*; СІЄ *oiçs (один)*

(Pokorny, 1959, S. 281-286)> ДП *aiva* (один) (Bachenheimer, 2019, p. 197; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 192), Ав *aēvō* (один) (Bartholomae, 1904, s. 24).

Спільноіндоєвропейські короткі дифтонги */eu/, /ou/, /au/* злились у СП */au/*, який залишився незмінним у давньоперській, але претворився на */ao/* в авестійській та */o/* у санскриті, напр. СІЄ *leuk* (світло) (Pokorny, 1959, s. 660-661)> ДП *rauca* (день) (Bachenheimer, 2019, p. 213; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205), С *rōcas* (яскравий, світлий); СІЄ *dhroughos* (омана, неправда) (Pokorny, 1959, s. 276)> ДП *drauga* (омана, неправда) (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192), Ав *draoxō* (омана, неправда) (Bartholomae, 1904, s. 767), С *drógha* (збиток, шкода); СІЄ *ous* (вухо) (Pokorny, 1959, s. 785)> ДП *gaušā* (вуха) (Bachenheimer, 2019, p. 174; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182-183), Ав *gaoša* (вуха) (Bartholomae, 1904, s. 486); ДП *taumā* (сім'я) (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 185), Ав *taoxman* (сім'я) (Kent, 1953, p. 185). Порівняно із засвідченими випадками використання дифтонгів на *-i*, короткі дифтонги на *-u* зустрічаються значно менше, але силабічний характер давньоперського письма дозволяє впевнено визначити випадки їх використання. Так, у давньоперських текстах дифтонг на *-i* визначається використанням перед знаком, що позначає *-u*, знаку типу приголосний+а, при умові, що існує знак з аналогічним приголосним+и.

Наступним етапом розгляду фонологічної системи давньоперської мови є аналіз консонантизму давньоперської мови.

1.2.2. Консонантизм давньоперської мови

Деякі рефлекси спільноіндоєвропейських зімкнених, що мали місце у спільноіндоіранській мові, перейшли до спільноіранської мови за такими співвідношеннями: 1) спільноіндоіранські глухі зімкнені */p/, /t/, /ç/, /k/*, у випадку якщо вони зустрічались перед приголосним, перетворились у спільноіранській на глухі спіранти */f/, /θ/, /š/, /x/*; 2) спільноіндоіранські дзвінки аспірати втратили

свою аспірацію та перетворились на дзвінкі непридихові /b/, /d/, /g/ (Расторгуева & Эдельман, 1990; Lubotsky, 1992).

Для давньоперських губних зімкнених /p/, /b/ та глухого спіранта /f/ простежується такий діахронічний шлях: від спільноіндоєвропейського лабіального /p/ перед голосними, напр. СІЄ *putlo* (син) (Pokorny, 1959, s. 842-843) > ДП *puṣa* (син) (Bachenheimer, 2019, p. 212; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 197), Ав *puθra* (син) (Bartholomae, 1904, s. 909-910), С *putrá* (син); СІЄ *perōt* (онук, племіник) (Pokorny, 1959, s. 764) > ДП *parā* (онук) (Bachenheimer, 2019, p. 198; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 193), С *nápāt* (онук); від спільноіндоєвропейського /b/ та /bh/ перед голосним або нескладовим сонантом для /b/, напр. СІЄ *ebherom* (я нес) (Pokorny, 1959, s. 128-132) > ДП *abaram* (я нес) (Bachenheimer, 2019, p. 121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200), С *ábharam* (я нес); СІЄ *bhrātēr* (брат) (Pokorny, 1959, s. 163-164) > ДП *brātā* (брат) (Bachenheimer, 2019, p. 129; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 201), С *bhrātā* (брат); СІЄ *bhōu* (обидва) (Pokorny, 1959, s. 34-35) > ДП *ubā* (обидва) (Bachenheimer, 2019, p. 226; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 176), С *ubhā* (обидва); від СІЄ /p/ перед приголосними для /f/, напр. СІЄ *pro* (передній, перший) (Pokorny, 1959, S. 815) > ДП *fra* (далеко, зазделегідь) (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 197), С *prá* (далеко, зазделегідь).

Давньоперські дентальні /d/, /t/ та /θ/ походять від таких спільноіндоєвропейських звуків: ДП /t/- від СІЄ /t/-, але СІЄ /t/- перейшов у ДП /θ/ перед приголосними, на противагу СІЄ /th/ перейшов у /θ/, але у позиції перед /s/ у /t/; СІЄ /d/ та /dh/ перейшли у ДП /d/, також ДП /d/ є похідним від СІЄ велярних /ǵ/ та /ǵh/ у позиції перед голосними та нескладовими сонантами, напр. СІЄ *ute* (мої) (Pokorny, 1959, s. 73-75) > ДП *utā* (і, також) (Bachenheimer, 2019, p. 230; Hinz, 1973, s. 155; Kent, 1950, p. 175), С *utá* (і, також); СІЄ *puṭhi* (нуть) (Pokorny, 1959, s. 808) > ДП *paṭim* (нуть) (Bachenheimer, 2019, p. 211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 195), С *pāthis* (нуть, місце); СІІ *iatha* (коли) (Расторгуева, 1990, с. 54) > ДП *yaṭa* (коли, як) (Bachenheimer, 2019, p. 249; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 204), С *yáthā* (коли, як); СІЄ *deiuo* (бог) (Pokorny, 1959, s. 183-187) >

ДП *daivā* (деви, демони) (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 307; Bachenheimer, 2019, р. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, р. 188-189), Ав *daēva* (бог) (Bartholomae, 1904, s. 670), С *devá* (бог); СІЄ *dō* (давати) (Pokorny, 1959, s. 223-226)> ДП *dadātuv* (він дасть) (Bachenheimer, 2019, р. 160; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, р. 189), С *dádātuv* (він дасть); СІЄ *dhē* (класти) (Pokorny, 1959, s. 235-239)> ДП *adā* (він дав) (Bachenheimer, 2019, р.123; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, р. 188), С *ádhāt* (він створив); СІЄ *dher* (мати) (Pokorny, 1959, s. 252-255)> ДП *dārayātiy* (я маю) (Bachenheimer, 2019, р. 160; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, р. 189), С *dhārayātiy* (я маю); СІЄ *glei* (красиць) (Pokorny, 1959, s. 401)> ДП *draya* (море) (Bachenheimer, 2019, р. 167; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, р. 192), Ав *zrayō* (море) (Bartholomae, 1904, s. 1701-1702), С *jrāyas* (простір, рівна поверхня); СІЄ *eḡhot* (я) (Pokorny, 1959, s. 291)> ДП *adam* (я) (Bachenheimer, 2019, р. 124; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, pp. 166-167), Ав *azāt* (я) (Bartholomae, 1904, s. 225-227), С *ahám* (я).

Давньоперські велярні /k/, /g/ та палатальний /j/ є рефlekсами таких спільноіндоєвропейських звуків: /k/, /q/ для давньоперських /k/, /g/, /gh/ для давньоперських /g/, /j/, напр. СІЄ *g(u)em* (йти) (Pokorny, 1959, s. 463-465)> ДП *parāgmāta* (уведений) (Bachenheimer, 2019, р. 203; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, р. 183), С *ājatiyā* (уведений); СІЄ *dhrougho* (омана, неправда) (Pokorny, 1959, s. 276)> ДП *drauga* (омана, неправда) (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 466; Bachenheimer, 2019, р. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, р. 191), Ав *draoḡō* (омана, неправда) (Bartholomae, 1904, s. 767), С *drógha* (збиток, шкода); СІЄ *g(u)īuo* (живий) (Pokorny, 1959, s. 467-469)> ДП *jīva* (живий) (Bachenheimer, 2019, р. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, р. 185), Ав *jīti* (життя) (Bartholomae, 1904, s.609), С *jīvá* (живий); СІЄ *g(u)hen* (бити) (Pokorny, 1959, s. 491-493)> ДП *jadiy* (ти вбий) (Bachenheimer, 2019, р. 183; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, р. 185), С *hánti* (бити).

Спіранти /s/ та /š/ у давньоперській здебільшого походять від спільноіндоєвропейських /s/ у спільноіндоєвропейському кластері *-st-*. Давньоперський /š/ є рефлексом спільноіндоєвропейського /s/ у позиції перед

голосним. Також простежується діахронічний шлях від СІЄ *-kū-* до ДП /s/ і від СІЄ *-k̄t-* до ДП /š/, напр. СІЄ *esti* (він є) (Pokorny, 1959, s. 287-289) > ДП *astiy* (він є) (Bachenheimer, 2019, p. 144; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 174), С *ásti* (він є); СІЄ *ghosto* (рука) (Pokorny, 1959, s. 447) > ДП *dasta* (рука) (Bachenheimer, 2019, p. 175; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 213), Ав *zasta* (рука) (Bartholomae, 1904, s.1658-1659), С *hásta* (рука); СІЄ *sedos* (сидіти) (Pokorny, 1959, s. 884-887) > ДП *hadiš* (презеденція, палац) (Bachenheimer, 2019, p. 164; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 190), Ав *hadiš* (місце, палац) (Bartholomae, 1904, s.1750); СІЄ *ekūo* (кінь) (Pokorny, 1959, s. 301-302) > ДП *asa* (кінь) (Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 173), Ав *aspa* (кінь) (Bartholomae, 1904, s. 216-217), С *ásva* (кінь); СІЄ *uīkūo* (все) (Pokorny, 1959, s. 1175-1176) > ДП *visa* (все) (Bachenheimer, 2019, p. 238; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p. 208), Ав *vīspa* (все) (Bartholomae, 1904, s. 1460), С *viśa* (все); СІЄ *piḱto* (писати) (Pokorny, 1959, s. 794-795) > ДП *piraištanaiy* (писати) (Bachenheimer, 2019, p. 199; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 194).

Походження давньоперського спіранта /z/ є нечітким через те, що більшість наявних у клинописних пам'ятках словоформ з цим звуком були запозичені з медійської мови, на якій наразі не знайдено жодних графічно зафіксованих текстів. Тим не меш, порівняльний аналіз авестійської і санскритської лексики показує, що спільноіранський /z/ є рефлексом спільноіндоіранського палатального /ž/, який у свою чергу походить від спільноіндоєвропейської серії велярних /ǵ/ та /ǵh/ (Brandenstein, Mayrhofer, 1964). Як було зазначено вище спільноіндоєвропейські /ǵ/ та /ǵh/ злились у давньоперському /d/, але в авестійській та ймовірно в медійській мові вони перетворились на /s/ та /z/ і далі медійські словоформи без суттєвих фонетичних змін були запозичені у давньоперську, напр. СІЄ *glei* (краситься) (Pokorny, 1959, s. 401) > ДП *draya* (море) (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 192), Ав *zrayō* (море) (Bartholomae, 1904, s. 1701-1702); СІЄ *ueǵ* (свіжий, сильний) (Pokorny, 1959, s. 1017-1018) > ДП *vazraka* (з медійським /z/) (великий) (Bachenheimer, 2019, p. 236; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p. 207), Ав *vazra* (великий) (Bartholomae, 1904, s.1392); СІЄ *ghuel* (обманювати) (Pokorny, 1959,

s. 489-490)> ДП *zūra-* (з медійським /z/) (*насильство*) (Bachenheimer, 2019, p. 251; Hinz, 1973, s. 159; Kent, 1950, p. 211), Ав *zūrō* (*насильство*) (Bartholomae, 1904, s.1697-1698).

Давньоперський сибілянт /ç/, схожий за звучанням на /š/, але більш дентальний, походить від спільноіндоєвропейських кластерів /tr/ та /tl/, які залишилися незмінними в санскриті, але зазнали змін в іранських мовах, напр. СІЄ *putlo* (*син*) (Pokorny, 1959, s. 842-843)> ДП *riça* (*син*) (Bachenheimer, 2019, p. 212; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 197), С *putrá* (*син*), Ав *piθra* (*син*) (Bartholomae, 1904, s. 909-910); СІЄ *pətros* (*батько*) (Pokorny, 1959, s. 829)> ДП *riça* (*батька*) (Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 126), Ав *piθrō* (*батько*) (Bartholomae, 1904, s. 905-906); СІІ *kšatram* (*міць, влада*) (Расторгуєва, 1990, с. 78)> ДП *xšaçam* (*царювання, царство*) (Bachenheimer, 2019, p. 242-243; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181), С *kšatrám*, (*міць, влада*) Ав *xšaθrəm* (*царювання, царство*) (Bartholomae, 1904, s. 542-545); СІЄ *tritīo* (*три*) (Pokorny, 1959, s. 1090-1092)> ДП *çitūam* (*третій*) (Bachenheimer, 2019, p. 160; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 188), С *trīya* (*третій*), Ав *θritya* (*третій*) (Bartholomae, 1904, s. 807-808).

Діахронічний рух ДП велярного звуку /x/ можна простежити безпосередньо зі спільноіндоіранської мови. Санскритські словоформи вказують, що спільноіндоєвропейські велярні /ǵ/ та /k/ перед приголосним перейшли в спільноіндоіранський /x/ перед приголосним та залишився незмінним у давньоперській та авестійській, напр. ДП *tauīxa* (*дверна ручка*) (Bachenheimer, 2019, p. 195; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 202), С *tauīkha* (*ярмо*); ДП *haxā-* (*супутник, друг*) (Bachenheimer, 2019, p. 179; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p.212), С *sákhā* (*супутник, друг*); ДП *xraθu* (*мудрий*) (Bachenheimer, 2019, p. 242; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 180), Ав *xratuv* (*мудрий*) (Bartholomae, 1904, s. 535-536), С *krātu* (*сильний*). Також давньоперський /x/ виводиться з спільноіндоєвропейського кластеру - *ǵn-*, напр. СІЄ *ǵnōs* (*знати*) (Pokorny, 1959, s. 376-378)> ДП *xšnāsātiy* (*він буде знати*) (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 182), С *jñā* (*знання*).

Нечітким є походження ДП палатального звуку /c/, данні порівняльного аналізу вказують, що /c/ є рефлексом спільноіндоєвропейського веллярного /q/ та лабіовеллярного /q(u)/ (Kent, 1950), але невелика кількість словоформ із вказаним звуком у давньоперській та відсутність споріднених форм за межами індоіранських мов не дозволяють з однозначністю стверджувати про етапи формування та діяхронічний шлях звуку /c/, напр. СІЄ *seq(u)e* (слідувати) (Pokorny, 1959, s. 896-897) > ДП *hasā* (від) (Bachenheimer, 2019, p. 174; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212), С *sácā* (від); СІЄ *leuq* (світити) (Pokorny, 1959, s. 660-661) > ДП *rauca* (день) (Bachenheimer, 2019, p. 213; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205), С *rōcas* (світло), але натомість, напр. СІЄ *uq(u)o* (вовк) (Pokorny, 1959, s. 1178-1179) > ДП *Varkāna* (Горган (назва провінції)) (Bachenheimer, 2019, p. 235; Kent, 1950, p. 206), С *vṛka-s* (вовк).

Спільноіндоєвропейські сонорні /m/, /n/ у давньоперській залишились незмінними, напр. СІЄ *mṛto* (мертвий) (Pokorny, 1959, s. 735) > ДП *marta* (мертвий) (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 202), С *mṛtá* (мертвий); СІЄ *nōmṇ* (ім'я) (Pokorny, 1959, s. 321) > ДП *nāmā* (в імені) (Bachenheimer, 2019, p. 198; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 193), С *nāma* (ім'я); СІЄ *nās* (ніс) > ДП *nāham* (ніс) (Bachenheimer, 2019, p. 196; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 193), С *nāsam* (ніс); СІЄ *perōt* (онук, племіник) (Pokorny, 1959, s. 764) > ДП *parāt* (онук) (Bachenheimer, 2019, p. 198; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 193), С *nárāt* (онук); СІЄ *eg(u)hen-ṇ* (бити) (Pokorny, 1959, s. 491-493) > ДП *aḥapat* (я вдарив) (Bachenheimer, 2019, p.129; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 184), С *áhapat* (я вдарив). Варто зазначити, що у деяких іменниках здебільшого у власних назвах звуки /m/, /n/ не мали графічного вираження, але про їх місцезнаходження у слові свідчать вибірка з інших мов, напр. ДП *Катра(n)da* (Кампада (назва провінції)) (Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p.178), Ел *Qaumtrantaš* (Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p.178); ДП *Ка(m)būjiya* (Камбіз (чоловіче ім'я)) (Bachenheimer, 2019, p.184; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p.178-179), Ел *Kanbušia* (Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p.178-179), Ак *Kambuzia* (Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p.178-179); ДП *Vi(n)dafarnā*

(*Віндафара* (чоловіче ім'я) (Bachenheimer, 2019, p.237; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p.208), Ел *Mindaparna* (Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p.208); ДП *Hi(n)duš* (Індія) (Bachenheimer, 2019, p. 180; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p.214), Ел *Hinduiš* (Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p.214); ДП *a(n)tar* (крізь) (Bachenheimer, 2019, p. 144; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, p.166), С *antár* (через, крізь).

Давньоперський нескладовий сонант /r/ діяхронічно виводиться з СІЄ сонантів /r/, /r/ та їх складових варіантів /r/, /r/, напр. СІЄ *enter* (через, крізь) (Pokorny, 1959, s. 515) > ДП *antar* (крізь) (Bachenheimer, 2019, p. 144; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, p.166), С *antár* (через, крізь), Ав *antarə* (крізь) (Bartholomae, 1904, s.133); СІЄ *proter* (раніший) (Pokorny, 1959, s. 815) > ДП *fratarām* (раніше) (Bachenheimer, 2019, p. 171; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, p.166), С *pratarām* (раніше); СІЄ *dthroughos* (омана, неправда) (Pokorny, 1959, s. 276) > ДП *drauga* (омана, неправда) (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 466; Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191), Ав *draoγō* (омана, неправда) (Bartholomae, 1904, s. 767), С *drógha* (збиток, шкода); СІЄ *mortiiō* (смертний) (Pokorny, 1959, s. 735) > ДП *martiya* (чоловік, людина) (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), С *mártya* (чоловік); СІЄ *soluo* (цілий, здоровий) (Pokorny, 1959, s. 979-980) > ДП *haruva* (весь, цілий) (Bachenheimer, 2019, p. 178; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p.214), Ав *haurva* (весь, цілий) (Bartholomae, 1904, s. 1730-1731), С *sárva* (весь, цілий); СІЄ *leuq* (світити) (Pokorny, 1959, s. 660-661) > ДП *rauca* (день) (Bachenheimer, 2019, p. 213; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205), С *rōcas* (світло); СІЄ *pəlu* (багато) (Pokorny, 1959, s. 834-840) > ДП *paru-* (багато) (Bachenheimer, 2019, p. 207; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p.196), С *purú* (багато). Варто зазначити, що у запозичених з аккадської мови власних назвах, які асимілювались у давньоперській мові та, вочевидь, набули великого поширення, нескладовий сонант /r/ перейшов у нескладовий сонант /r/, напр. ДП *Arbairā* (Ербіль (назва міста)) (Bachenheimer, 2019, p. 138; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p.171), Ак *Arbail* (Hinz, 1973, s.124; Kent, 1950, p.171); ДП *Tigrā* (Тігра (назва фортеці))

(Bachenheimer, 2019, p. 220; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 186), Ак *Diqlat* (Hinz, 1973, s.153; Kent, 1950, p.186); ДП *Vābiru* (Вавилон) (Bachenheimer, 2019, p. 154; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p.199-200), Ак *Babilu* (Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p.199-200). Сонант /l/ у давньоперській мові зустрічається лише в декількох запозичених з аккадської мови власних назвах, напр. *Haldita* (Халдея) (Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 214), *Labanāna* (Ліван) (Bachenheimer, 2019, p. 189; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p.206), *Izalā* (Ізала (назва регіону)) (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 175).

Давньоперський сонант /y/ походить від спільноіндоіранського нескладового варіанту сонанта /i/, який залишився незмінним варіантом спільноіндоєвропейського сонанта /i/, напр. ДП *yaθā* (коли, тому що) (Bachenheimer, 2019, p. 249; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 204), С *yāthā* (коли); ДП *dārayatiy* (він має) (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189), С *dhārāyati* (він має); ДП *vayam* (ми) (Bachenheimer, 2019, p. 236; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p.206), С *vayām* (ми). Варто зазначити, що спільноіндоіранський сонант /i/ після приголосного у давньоперській перетворився на кластер -iy-, напр. ДП *huvātaršiyuṣ* (самогубство) (Hinz, 1973, s.138), С *mṛtyuṣ* (мертвий); ДП *ašiyava* (він стягнув) (Bachenheimer, 2019, p.143-144; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 211), С *ácyavata* (він почав). Не слід плутати діахронічно обумовлену позицію кластера -iy- у давньоперській словоформі з традицією графічного відображення голосного /i/ у кінцевій позиції за допомогою приєднання до нього клинописного знаку, що позначає /y/, напр. ДП *rariy* (навколо, навкруги) (Bachenheimer, 2019, p. 204; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p.195), С *rāri* (навколо, навкруги).

Давньоперський напівголосний /v/ є рефлексом давньоперського короткого голосного /u/, у позиції після приголосного СІЄ /u/ перейшов у ДП -uv-, напр. СІЄ *deiuo* (бог) (Pokorny, 1959, s. 183-187) > ДП *daiva* (бог) (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 307; Bachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, pp. 188-189), Ав *daēva* (бог) (Bartholomae, 1904, s. 670), С *devá* (бог); ДП *haruva*

(*весь, цілий*) (Bachenheimer, 2019, p. 178; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p.214), Ав *haurva* (*весь, цілий*) (Bartholomae, 1904, s. 1730-1731), С *sárva* (*весь, цілий*); ДП *duvarayā* (*дверях*) (Bachenheimer, 2019, p. 168-169; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192), С *dhvar* (*двери*); ДП *θuvām* (*тебе*) (Bachenheimer, 2019, p.225; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p.154), С *tvām* (*тебе*). У давньоперській мові звуку /v/, який знаходиться у кінцевій позиції завжди передує /u/, напр. ДП *paruv* (*раніше*) (Bachenheimer, 2019, p. 207; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p.196), ДП *Margauv* (*у Маргіані*) (Bachenheimer, 2019, p. 192; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p.202), ДП *Hindaav* (*в Індії*) (Bachenheimer, 2019, p. 180; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p.214), ДП *Bābiraav* (*у Вавилоні*) (Bachenheimer, 2019, p. 154; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p.199-200).

Давньоперський глухий спірант /h/ походить від спільноіранського /h/, який є рефлексом спільноіндоєвропейського /s/, напр. СІЄ *soluo* (*цілий, здоровий*) (Pokorny, 1959, s. 979-989) > ДП *haruva* (*весь, цілий*) (Bachenheimer, 2019, p. 178; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p.214), Ав *haurva* (*весь, цілий*) (Bartholomae, 1904, s. 1730-1731), С *sárva* (*весь, цілий*); СІЄ *sṛjōm* (*правда*) (Pokorny, 1959, s. 841) > ДП *hašiyat* (*правду*) (Bachenheimer, 2019, p.175; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p.214), С *satyám* (*правда*); ДП *vāhara-* (*весна*) у *Θūravāra* (*назва місяця*) (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p.207), С *vāsará* (*яркий*); СІЄ *nās* (*ніс*) (Pokorny, 1959, s. 755) > ДП *nāham* (*ніс*) (Bachenheimer, 2019, p. 196; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p.193), С *nāsam* (*ніс*). ДП /h/ графічно не позначувався у позиціях перед /r/ та /m/, напр. ДП *ahmāxat* (*наш*) (Bachenheimer, 2019, p.133; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174), Ав *ahmākāt* (*наш*) (Bartholomae, 1904, s. 297), С *asmākāt* (*наш*).

Узагальнюючи вищесказане можна дійти висновку, що наявні у давньоперській мові фонемі є класичним прикладом фонологічної системи характерної для давніх індоєвропейських мов ізоглоси *satem*. До таких ознак можна віднести для голосних привалювання кількісного протиставлення над якісним, а також певну представленість монофтонгів із голосним /a/ у якості ядра. Для давньоперських приголосних характерним проявом сатемізації є

втрата придиховості у зімкнених приголосних та редукція ларингала /h/ наприкінці словоформ. Серед особливостей давньоперського консонантизму можна зазначити наявність дентального спіранту /θ/, який не виявлено а ні в авестійській, а ні в санскриті.

Детермінування фонологічної системи давньоперської мови надає змогу для переходу до аналізу морфологічного та морфонологічного рівнів давньоперської мови.

1.3 Морфологічна система давньоперської мови

Морфологічна система давньоперської мови є прикладом мови флективного типу із розвинутим синтетизмом, що в цілому є характерним для давніх індоєвропейських мов, особливо для тих, що відносять до індоіранської гілки. Незважаючи на невеликий корпус текстів, морфологія давньоперської мови є достатньо дослідженою через її значну генетичну спорідненість із санскритом і авестійською (Cowgill, 1968; Hinz, 1973; Schmitt, 1989; Skjarvo, 2007; Skjarvo, 1985; Grestenberger, 2013; Jügel, 2015; Benvenuto & Pompeo, 2015; Benvenuto & Pompeo, 2019).

Значну тотожність демонструють особові закінчення дієслів та відмінкові закінчення цих трьох мов. Унікальним для давньоперської є відсутність дативу, який залежно від контексту міг бути вираженим генетивом або аблативом. Для давньоперських дієслівних словоформ у імперфекті характерним є використання аугменту, який був відсутнім в авестійській мові і не зустрічався в жодній з середньоіранських мов.

У процесах дієвідмінювання та іменного відмінювання давньоперських словоформ зафіксовано не лише додавання граматичних флексій, а й широке використання кількісного аблауту, що зберігся ще з часів спільноіндоєвропейського мовного стану.

1.3.1 Система відмінювання іменних словоформ у давньоперській мові

Іменні та прикметникові основи в давньоперській мові поділяють на три класи: 1) запозичені основи та основи, структура яких через нечітку етимологію не може бути розподілена на окремі морфеми, здебільшого це власні назви з закінченням на голосний; 2) повнозначні кореневі морфеми та кореневі морфеми з тематичним голосним *-a-*, суфіксами на *-ā-*, *-a-*, *-i-*, *-u-* та з закінченням на приголосний; 3) основи, які при створенні композитів додаються до іменникових та дієслівних коренів без додавання тематичних голосних (Kent, 1950).

Запозиченні основи та основи з нечіткою етимологією були зібрані та описані Р. Кентом. Такими основами у більшості випадків є власне іранські та запозичені із семітських мов власні назви, що зустрічаються у невеликій кількості в текстах. Ці основи представлені із закінченням на всі голосні окрім дифтонгів та довгого */ī/*. Наведемо деякі приклади таких основ, основи на */a/*: *fraša-* (чудовий, гарний) (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198), *spāθmaida-* (армія) (Bachenheimer, 2019, p. 215-216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210), *Ainaira-* (Айнайра (чоловіче ім'я)) (Bachenheimer, 2019, p. 128; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 164), *Autiyāra-* (Аутіара (назва місцевості)) (Bachenheimer, 2019, p. 147-148; Kent, 1950, p. 164), *Atamaita-* (Атамайта (назва племені)) (Bachenheimer, 2019, p. 146; Kent, 1950, p. 165-166). Основи з закінченнями на */ā/*: *Aθurā-* (Ассирія) (Bachenheimer, 2019, p. 146; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 166), *Izalā-* (назва місцевості) (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 175), *Uyavā-* (назва фортеці) (Bachenheimer, 2019, p. 233; Hinz, 1973, s. 138), *Çūšā-* (Сузи) (Bachenheimer, 2019, p. 160; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 188), *Yadā-* (Ашан) (Bachenheimer, 2019, p. 247; Kent, 1950, p. 204-205), *Ragā-* (Рей) (Bachenheimer, 2019, p. 213; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205); основи з закінченням на */i/*: *Arakadri-* (Аракадр (назва скелі)) (Bachenheimer, 2019, p. 138; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 169), *Kārišakāni-* (Канішакан (назва фортеці)) (Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973,

s. 141; Kent, 1950, p. 178), *Cicixri-* (*Чічіхр (чоловіче ім'я)*) (Bachenheimer, 2019, p. 159; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184), *Cišpi-* (*Теісп, чоловіче ім'я*) (Bachenheimer, 2019, p. 159-160; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184), *Pātišuvāri-* (*Патішавар (назва міста)*) (Bachenheimer, 2019, p. 210; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 195); Основи з закінченням на /u/: *Abirādu-* (*Абірад (назва міста)*) (Bachenheimer, 2019, p. 122; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 169), *Kunduru-* (*Кандагар*) (Bachenheimer, 2019, p. 188; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 169), *Vābīru-* (*Вавилон*) (Bachenheimer, 2019, p. 154; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 199-200), *Māru-* (*Мерв (назва міста)*) (Bachenheimer, 2019, p. 194; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 202).

Кореневі морфеми можуть зустрічатися в текстах окремо, але, здебільшого, виступають як елементи складних слів, напр. *guš-* в *Θataguš* (*Сатагідія*) (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 187), *pad-* в *nīpadiy* (*слідуючий*) (Bachenheimer, 2019, p. 199; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 193), *stā-* в *urastā* (*нідтримка*) (Bachenheimer, 2019, p. 228; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 210), *nāh* (*ніс*) (Bachenheimer, 2019, p. 196; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 193). Клас корневих морфем з тематичним голосним *-a-* поділяють на три групи: основи, які в складних словах приєднуються до дієслівного кореня, напр. *karša-* (*один з багатьох*) (Bachenheimer, 2019, p. 186; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 188), *giša-* (*вухо*) (Bachenheimer, 2019, p. 174; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182-183), *raga-* (*швидкість*) (Bachenheimer, 2019, p. 212; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205), *drauga-* (*омана, неправда*) (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 466; Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191), *baga-* (*бог*) (Bachenheimer, 2019, p. 155; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 199); основи без додавання дієслівного кореня, напр. *vazra-* (*велич*) (Bachenheimer, 2019, p. 236; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p. 207), *hama-* (*скупність*) (Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213); основи, які приймають афіксацію, але не вживаються в складних словах, напр. *ama-* в *Aršāta* (*Аршама*) (Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 171), *kaufa-* (*гора*) (Bachenheimer, 2019, p. 187; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 178), *darga-* (*далекий*)

(Bachenheimer, 2019, p. 164; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 190), *naiba-* (красивий) (Bachenheimer, 2019, p. 197; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 192), *raṭha* в *uṛaṭha* (хороша колісниця) (Bachenheimer, 2019, p. 197; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 176).

Іменникові основи з суфіксом *-īya-* можуть виступати в якості іменників, напр. *ṭanivaniya* (лучник) (Bachenheimer, 2019, p. 231; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 187), *dāraṇīya* (золото) (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189), *brazmaiya* (поважний) (Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 201), *haṣīya* (правда, право) (Bachenheimer, 2019, p. 146-147; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 166); або в якості прикметників з етнонімічним значенням, напр. *aṭuriya* (ассирійський) від *Aṭurā* (Ассирія) (Bachenheimer, 2019, p. 146-147; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 166), *ūvjīya* (еламський) від *Ūvja* (Елам) (Bachenheimer, 2019, p. 227; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 175), *kūṣīya* (кушитський) від *Kūṣa* (Куш) (Bachenheimer, 2019, p. 188-189; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180).

Суфікси на *-a-*, які приєднуються до іменникових та прикметникових основ представлені суфіксами *-ta*, *-ka*, *-na*, *-ra*, *-ma*, *-va* та їхніми варіаціями при чергуванні. За допомогою суфікса *-ta* можуть утворюватися дієприкметники та форми найвищого ступеню прислівників і дієприкметників, напр. *ardata* (посріблений) (Bachenheimer, 2019, p. 138-139; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 171), *aruvasta* (той, що може) (Bachenheimer, 2019, p. 142; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 170). Суфікс *-ka* приєднується до іменникової основи та утворює прикметник, іноді з субстантивованим значенням, напр. *uṣka* (місцевість) (Bachenheimer, 2019, p. 230; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 178), *karnuvaka* (каменяр) (Bachenheimer, 2019, p. 186; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180), *kāsaaka* (коштовний камінь) (Bachenheimer, 2019, p. 187; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180). Суфікс *-na* додається до дієслівної основи та утворює іменники з назвами місця, напр. *apadāna* (зал, тераса) (Bachenheimer, 2019, p. 187; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 168), *divadāna* (храм) (Bachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189),

āyadana (святинище) (Bachenheimer, 2019, p. 153; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 169). Словоформи із додаванням суфіксу *-nā* набувають абстрактного значення у тому числі можуть використовуватись як власні назви, напр. *fratānā* (командування) (Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 198), *vaśna* (заступництво) (Bachenheimer, 2019, p. 236; Hinz, 1973, s. 155; Kent, 1950, p. 207), *hatarana* (місце битви, поле) (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 195; Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, s. 1973 s. 136; Kent, 1950, p. 183), *Vīyaxna* (Віяхна (назва календарного місяця)) (Bachenheimer, 2019, p. 241; Hinz, 1973, s. 157; Kent, 1950, p. 208), *Varkāna* (Горган) (Bachenheimer, 2019, p. 235; Kent, 1950, p. 206). Суфікс *-ra* зустрічається у власних назвах, напр. *θūravāhara* (Суравахара (назва календарного місяця)), *Ahura* (великий дух, бог) (Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 165), та в ступенях порівняння прикметників, напр. *fratara* (вищий, значніший) (Bachenheimer, 2019, p. 171; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 197-198). Суфікс *-ta* зустрічається в загальних та власних назвах, напр. *Uradarta* (Упадарта (чоловіче ім'я)) (Bachenheimer, 2019, p. 228; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 176), *garta* (тепло, жар) , *tautā* (сім'я) (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 185), *hauma* (хаома (ритуальна рослина)) (Bachenheimer, 2019, p. 179; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 211-212). Іменникові та прикметникові основи з суфіксом *-va* є морфологічно розрізненими і виражають прикметники, напр. *duriva* (далекий) (Bachenheimer, 2019, p. 168; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191), *pariva* (весь) (Bachenheimer, 2019, p. 207; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 196) та іменники, напр. *Gaubariva* (чоловіче ім'я) (Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182).

Одним з продуктивних способів словотвору в давньоперській мові було утворення композитів за допомогою складання основ. Так, до іменникової основи міг приєднуватись прислівник препозитивно, напр. *axšata* (безперестанний) (Bachenheimer, 2019, p. 152; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 165), *dušiyāra* (голод, тяжкий рік) (Bachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 132;

Kent, 1950, p. 192), *hamarana* (місце битви, поле) (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 195; Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, s. 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 183), або постопозитивно, напр. *patikara* (статуя) (Эдельман, 2011, с. 255; Bachenheimer, 2019, p. 209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 195). Граматичною особливістю слів, отриманих шляхом складання іменникових та прикметникових основ, є здатність таких слів мати відмінну від іменникової частини категорію роду, напр. ч.р. *Нахātaniš* (Ахеменід, букв. чоловік з доброю думкою) – с.р., *taniš* (думка) (Bachenheimer, 2019, p. 180; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212); с.р., *Tigrahauda* (Тіграхауда, назва племені, букв. гострий капелюх) – ч.р., *hauda* (капелюх) (Bachenheimer, 2019, p. 220; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p.186).

Складні слова, які створені за допомогою поєднання іменникових або прикметникових основ між собою або додавання до них дієслівних основ називають, за означенням Р. Кента, детермінативними, тобто такими, в яких перша основа надає граматичне значення та обмежує другу (Kent, 1950). Детермінативні складні слова здебільшого представлені поєднанням іменника в непрямому відмінку та компонуючої основи, напр. *hamaranakara* (той, що робить битву (воїн)) (Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, s. 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213), *zūrakara* (той, що робить зло(злочинець)) (Bachenheimer, 2019, p. 251; Hinz, 1973, s. 159; Kent, 1950, p. 211), *dāraniyakara* (той що робить золото(ювелір)) (Bachenheimer, 2019, p. 162-163; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189).

Відмінювання в давньоперській здійснювалось за допомогою таких відмінків: номінатив, акузатив, генітив, аблатив, інструменталіс, локатив, вокатив. Такі ж відмінки зустрічаються в санскриті (Renou, 1961) та авестійській мові (Martinez & de Vaan, 2014), але з деякими виключеннями, у давньоперській мові відсутній датив, його функцію виконував генітив. Категорія роду у давньоперській мові представлена трьома родами: чоловічим, жіночим та середнім. Нижче наведено парадигми відмінювання давньоперських іменників та прикметників залежно від закінчення їх основ, роду та числа.

Відмінювання основ на *-a-*, напр:

Ном. од. *martiya* (людина, чоловік) (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), *kāra* (армія) (Эдельман, 2011, с. 256; Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 180), *Pārsa* (Фарс) (Bachenheimer, 2019, p. 205; Hinz, 1973, ss. 147-148; Kent, 1950, p. 196), *Māda* (Мідія) (Bachenheimer, 2019, p. 189; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202), *xšāyaθiya* (цар) (Bachenheimer, 2019, p. 244; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181);

Акк. од. *martiyam* (чоловіка, людину) (Эдельман, 2015, с. 215, Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), *xšāyaθiyam* (царя) (Bachenheimer, 2019, p. 244-245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181), *kāram* (військо) (Эдельман, 2011, с. 256; Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 180), *Pārsam* (Фарс) (Bachenheimer, 2019, p. 205; Hinz, 1973, ss. 147-148; Kent, 1950, p. 196), *Mādam* (Мідію) (Bachenheimer, 2019, p. 190; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202).

Ген. од. *martiyahayā* (чоловіка, людини) (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), *xšāyaθiyahayā* (царя) (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181), *kārahayā* (армії) (Эдельман, 2011, с. 256; Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 180), *Pārsahayā* (Фарса) (Bachenheimer, 2019, p. 205; Hinz, 1973, ss. 147-148; Kent, 1950, p. 196).

Абл. од. *Pārsā* (з Фарса) (Bachenheimer, 2019, p. 205; Hinz, 1973, ss. 147-148; Kent, 1950, p. 196), *Mudrayā* (з Єзунту) (Bachenheimer, 2019, p. 195; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), *Gandarā* (з Гадару) (Bachenheimer, 2019, p. 172; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 183), *draugā* (від омани) (Bachenheimer, 2019, p. 166-167; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192);

Инст. од. *Pārsā* (Фарсом) (Bachenheimer, 2019, p. 205; Hinz, 1973, ss. 147-148; Kent, 1950, p. 196), *kārā* (армією, народом) (Эдельман, 2011, с. 256; Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 180), *Ahurā* (великим духом) (Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 164), *dātā* (законом) (Bachenheimer, 2019, p. 164-165; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189);

Лок. од. *Pārsāiy* (в Фарси) (Bachenheimer, 2019, p. 205; Hinz, 1973, ss. 147-148; Kent, 1950, p. 196), *Mādaiy* (в Мідії) (Bachenheimer, 2019, p. 190; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202), *Mudrayaiy* (в Єгипті) (Bachenheimer, 2019, p. 196; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), *Arminiyaīy* (у Вірменії) (Bachenheimer, 2019, p. 140; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 171), *dastayā* (в руці) (Bachenheimer, 2019, p. 164; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 190), *uztayā* (на хресті (розп'ятий)) (Bachenheimer, 2019, p. 233; Hinz, 1973, s. 155; Kent, 1950, p. 178);

Вок. од. *marikā* (чоловіче, людину) (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203);

Ном. дв. *guša* (вуха) (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 230; Bachenheimer, 2019, p. 174; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182-183);

Ген. дв. *gušaya* (вух) (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 230; Bachenheimer, 2019, p. 174; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182-183);

Инст. дв. *dastaibiyā* (двома руками) (Bachenheimer, 2019, p. 164; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 190);

Ном. мн. *martiyā* (чоловіки, люди) (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), *xšāyaθiyā* (царі) (Bachenheimer, 2019, p. 244; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181), *hamiṣiyā* (бунтівники) (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213), *tigrahauidā* (тіграхауди, люди з племені Тіграхауда) (Bachenheimer, 2019, p. 220; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 186);

Акк. мн. *martiyā* (чоловіків, людей) (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), *xšāyaθiyā* (царів) (Bachenheimer, 2019, p. 244; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181), *hamiṣiyā* (бунтівників) (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213);

Ген. мн. *martiyānām* (чоловіків, людей) (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), *xšāyaθiyānām* (царів) (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181), *bagānām* (богів) (Bachenheimer, 2019, p. 155; Kent, 1950, p. 199);

Инстр. мн. *martiyabiṣ* (чоловіками, людьми) (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203), *hamiṣiyabiṣ* (бунтівниками) (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213), *bagaibiṣ* (богаму) (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213), *Sakaibiṣ* (скіфами) (Bachenheimer, 2019, p. 214; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 209);

Лок. мн. *Mādaiṣuvā* (серед мідян) (Bachenheimer, 2019, p. 190; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202).

Відсутність закінчення *-at-* в аблативі, яке є характерним при відмінюванні іменників в санскриті та авестійській мові, може пояснюватись орфографічною особливістю давньоперських текстів, в яких кінцеве *-t-* не виписувалось. Підтвердження такої думки потребує аналізу більшого об'єму текстового матеріалу, наразі відсутнього.

Відмінювання основ на *-ā-*, напр:

Ном. одн. *tautā* (сім'я) (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 185), *didā* (фортеця) (Bachenheimer, 2019, p. 165; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191), *hainā* (армія (ворожа)) (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 401; Bachenheimer, 2019, p. 175; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212), *yauiiā* (канал) (Bachenheimer, 2019, p. 250; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 204), *θikā* (пил, каміння) (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 188), *fratāpā* (командування) (Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 198), *Aθurā* (Ассирія) (Bachenheimer, 2019, p. 146-147; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 166);

Акк. одн. *tautām* (сім'ю) (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 185), *didām* (фортецю) (Bachenheimer, 2019, p. 165; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191), *yauiiām* (канал) (Bachenheimer, 2019, p. 250; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 204), *θikām* (пил, кауіння) (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 188);

Ген. одн. *tautāyā* (сім'ї) (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 185);

Абл. одн. *haināyā* (від армії (ворожої) (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 401; Bachenheimer, 2019, p. 175; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212), *taumāyā* (від сім'ї) (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 185);

Інст. одн. *fratānāyā* (командуванням) (Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 198), *aruvāyā* (дією) (Bachenheimer, 2019, p. 142; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 170);

Лок. одн. *Athurāyā* (в Ассирії) (Bachenheimer, 2019, p. 146; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 166);

Ном. мн. *stūnā* (колоні) (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210);

Ген. мн. *paruzanāpāt* (густонаселених) (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 196);

Лок. мн. *maškāhuvā* ж. р. (в бурдюках) (Bachenheimer, 2019, p. 194; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203);

У відмінюванні цієї основи можна побачити злиття чотирьох відмінків: генітива, аблатива, інструменталіса та локатива, хоча в авестійській мові та санскриті існують окремі закінчення для кожного з цих відмінків (Skjarvo, 2007; Kellens, 1974; Ruppel, 2014).

Відмінювання основ чоловічого роду на *i*, напр:

Ном. одн. *skauiš* (слабкість) (Bachenheimer, 2019, p. 215; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 209), *Fravartiš* (Фраварт (чоловіче ім'я) (Bachenheimer, 2019, p. 172; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198), *Cišpiš* (Теісн) (Bachenheimer, 2019, p. 159-160; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184);

Акк. одн. *skauiim* (слабкість) (Bachenheimer, 2019, p. 215; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 209), *Fravartim* (чоловіче ім'я) (Bachenheimer, 2019, p. 172; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198);

Ген. одн. *skauiš* (слабкості) (Bachenheimer, 2019, p. 215; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 209), *Fravartaiš* (чоловіче ім'я) (Bachenheimer, 2019, p. 215; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 209), *Cišpāiš* (Теісна, чоловіче ім'я) (Bachenheimer, 2019, p. 160; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184);

Основи жіночого роду на *i*:

Ном. одн. *Uvārazmiš* (Хорезм) (Bachenheimer, 2019, p. 242; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177), *Vaxtriš* (Бактрія) (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 199), *Narauvatiš* (Арахозія) (Bachenheimer, 2019, p. 177-178; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 213-214);

Акк. одн. *Narauvatim* (Арахозію) (Bachenheimer, 2019, p. 177-178; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 213-214), *būtim* (землю) (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 134; Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 200);

Абл. одн. *Narauvatiyā* (з Арахозії) (Bachenheimer, 2019, p. 177-178; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 213-214), *Bāxtriya* (з Бактрії) (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 199);

Лок. одн. *Narauvatiyā* (в Хорезмі) (Bachenheimer, 2019, p. 177-178; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 213-214), *Bāxtriya* (в Бактрії) (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 199), *būtiyā* (на землі) (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 134; Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 200).

Особливості давньоперського клинопису не дозволяють з певністю визначати довготу *-i-* наприкінці основи, тому виписане *-i-* тут має кількісно нейтральне значення.

Відмінювання основ на *-u-*, напр.:

Ном. одн. *magiš* (жрець, маг) (Bachenheimer, 2019, p. 190; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 201), *Dārayavahiš* (Дарій) (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189-190), *Kūruš* (Кір, чоловіче ім'я) (Bachenheimer, 2019, p. 188; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180);

Акк. одн. *magim* (священнослужителя, мага) (Bachenheimer, 2019, p. 190; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 201), *gāvum* (трон) (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 269; Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 183), *Dārayavahum* (Дарія) (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189-190);

Ген. одн. *Kūrauš* (*Кіра, чоловіче ім'я*) (Bachenheimer, 2019, p. 188; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180), *Dārayavahauš* (*Dārayavaušahayā*) (*Дарія*) (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189-190);

Абл. одн. *Hindauv* (*з Індії*) (Bachenheimer, 2019, p. 180; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 214), *gāθavā* (*з трону*) (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 269; Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 183);

Лок. одн. *Margauv* (*у Маргіані*) (Bachenheimer, 2019, p. 192; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202), *gāθavā* (*на троні*) (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 269; Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 183);

Основ з закінченням на приголосний в давньоперській мові засвідчено небагато, тому нижче представлені загальні тенденції, характерні для відмінювання таких основ.

Ном. одн. *parāt* (*онук*) (Bachenheimer, 2019, p. 198; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 193);

Акк. одн. *θardam* (*рік*) (Bachenheimer, 2019, p. 224; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 188);

Ген. одн. *xšara* (*вечора, ночі*) (Bachenheimer, 2019, p. 243; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 139);

Лок. одн. *āriyā* (*ārišim*) (*у воді*) (Bachenheimer, 2019, p. 137-138; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 168);

Існує декілька точок зору на те, в якому відмінку стоїть слово *arišim*. Так, фрагмент з Бегістунського напису "*aniya āriyā āhyatā ārišim parābara*" Р. Кент перекладає як "*інша (частина війська) була скинута у воду, вода її знесла*" (Kent, 1950, p. 168). Форма *ārišim* тут інтерпретується вченим як поєднання форми номінативу основи *āri-* та енклітики *-šim*, яка позначає відносний займенник третьої особи однини. У Брандштейна та Майрхофера *ārišim* трактується як форма локатива, а не номінатива (Brandstein & Mayrhofer, 1964). Інтерпретація Кента є кращою для передачі смислу, але з тим слід зазначити, що форма *āri-* не зустрічається більше ні в давньоперських текстах, ні в текстах споріднених мов,

напр. у санскриті *ap* (вода), в авестійській мові *āp* (вода) (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 311; Bartholomae, 1904, s. 325-329).

Відмінювання основ на *-r-*, напр. *pitar* (батько), *brātar* (брат), *dauštar* (друг), *framātar* (командувач) ;

Ном. одн. *pita* (батько) (Bachenheimer, 2019, p. 212; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 197), *brāta* (брат) (Bachenheimer, 2019 p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 201), *daušta* (ворог) (Bachenheimer, 2019, p. 165; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189);

Акк. одн. *framātāram* (командувача) (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 56; Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198);

Відмінювання основ на *-n-*, напр. *xšaçarāvan* (сапран), *asman* (небо), *baršan* (глибина, відстань);

Ном. одн. *xšaçarāva* (сапран) (Bachenheimer, 2019, p. 243; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 139);

Акк. одн. *asmānam* (небо) (Bachenheimer, 2019, p. 144; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 173);

Інстр. одн. *baršnā* (глибиною, відстанню) (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 119; Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200);

Нерегулярною формою основи із закінченням на *-n-* можна вважати ім'я давньоперського царя Ксеркса *Xšayāršā*, що складається з двох основ *xšaya-* (цар) та *aršan-* (герой). За вказаною вище парадигмою відмінювання основ на *-n-* номінатив *Xšayāršā* є припустимим, але наявний у текстах аккузатив *Xšayāršām* передбачає основу на довгий */ā/* *Xšayāršā*, але генетив *Xšayāršahaya* передбачає вільну основу на короткий */a/* *Xšayārša*.

Узагальнюючи сказане вище, варто зазначити, що для морфологічної системи давньоперської мови характерним був розвинутий синтетизм із значним арсеналом граматичних флексій. Хоча, як було видно із прикладів, процес відмінювання давньоперських іменників не обмежувався лише додаванням до деривативних основ відмінкових закінчень, ще одним інструментом у давньоперській словозміні був аблаут, а саме його найвищий ступінь, в якому

короткий кореневий голосний перетворювався на дифтонг. Загалом, зміна кількісних характеристик корневих голосних у процесі словозміни є одним із основних орієнтирів у визначенні наголошеного складу у давньоперських іменних словоформах.

1.3.2 Морфологічна система дієслівних словоформ у давньоперській мові

Давньоперське дієслово зберегло більшість граматичних категорій притаманних давнім індоєвропейським мовам. Для давньоперського дієслова виділяють три класи продуктивних основ - презентні основи для створення словоформ у презенсі та імперфекті, основи аористу та перфекту для відтворення відповідних часових форм. Дієслівний стан представлено активним, медіальним та пасивним станами. Спосіб дієслова у давньоперській мові виражається за допомогою індикатива, кон'юнктива, оптатива, ін'юнктива та імператива. Дієслова відмінюються за особою та числом.

Найбільш поширеним типом продуктивних дієслівних основ у давньоперських текстах є презентні основи. Такі основи поділяють на 8 дериваційних типів відповідно до традиційної морфологічної моделі у санскриті (Kent, 1950).

Перший тип основ – тип *ásti* за Р. Кентом (Kent, 1950, р. 70) – кореневі основи без тематичного голосного та суфіксів, відсутня редуплікація. Корінь має повний ступінь аблауту в однині індикативу активного стану та однині імперативу активного стану та нульовий ступінь в інших парадигматичних представленнях, напр. СІЄ *eiti* (*ÿmu*) (Pokorny, 1959, S. 293-297) > ДП *paraitā* (*відправляйтесь*) 2 ос. мн. імпер. (Bachenheimer, 2019, р. 203; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, р. 169), С *itá* (*ÿmu*); СІЄ *esmi* (*я є*) (Pokorny, 1959, S. 287-289) > ДП *ahmahī* (*ми є*) 1 ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019, р.132; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, р. 174), С *ásm* (*я є*)*i*; ДП *astiy* (*він є*) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, р. 144; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, р. 174), С *ásti* (*він є*); СІЄ *ray* (*захист*) (Pokorny, 1959, S. 839) > ДП *pādiy* (*ми захисту*) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, р. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, р. 194), С *pāti* (*ми захисту*);

Другий тип презентних основ – тип *dádhāti* за Р. Кентом (Kent, 1950, p. 71) – коренева основа, тематичний голосний та суфікси відсутні, наявна редуплікація. Аблаут виражено подібно до вищевказаного типу, напр. СІЄ *dhē* (створювати) (Pokorny, 1959, S. 235-239) > ДП *adadā* (він створив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.123-124; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 188), С *ádadhāt* (він створив); СІЄ *dō* (давати) (Pokorny, 1959, S. 223-226) > ДП *dadātuv* (ти дай) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 160; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 189), С *dádātuv* (він дасть).

Третій тип презентних основ – тип *krīṇāti* за Р. Кентом (Kent, 1950, p. 71) – коренева основа із нульовим ступенем аблауту та додаванням суфіксу, який починається з назального приголосного, напр. ДП *kṛnautīy* (він робить) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 188; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 179), С *kṛṇōti* він робить); ДП *adṛṣṇauṣ* (він осмілився) 3 одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.125; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 190), С *ádhrṣṇot* (він осмілився).

Четвертий тип презентних основ – тип *ṛṣchāti* за Р. Кентом (Kent, 1950, p. 71) – основа із додаванням спільноіндоевропейського тематичного суфіксу *-skē*. Чергування за аблаутом зазвичай виражено нульовим ступенем, але існують основи з повним ступенем, напр. СІЄ *trskē* (страх) (Pokorny, 1959, S. 1086) > ДП *ṛṣatiy* (він боїться) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 186), С *trásati* (він боїться).

П'ятий тип презентних основ – тип *bhávati* за Р. Кентом (Kent, 1950, p. 72) – основа складається з кореня та тематичного голосного /e/, чергування за аблаутом виражено повним ступенем, напр. СІЄ *bhere* (носити) (Pokorny, 1959, S. 128-132) > ДП *barantiy* (вони приносять) 3 ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019 p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200), С *bháranti* (вони приносять); СІЄ *bhū* (бути) (Pokorny, 1959, S. 146-150) > ДП *bavatiy* (він був би) 3 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200), С *bhávati* (він був би); СІЄ *mrde* (вмирати) (Pokorny, 1959, S. 735) > ДП *viyatṛda* (він пригнічив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 241; Hinz, 1973, s. 157), С *mrdāti* (помре).

Шостий тип презентних основ – тип *dr̥hyati* за Р.Кентом (Kent, 1950, p. 72) – коренева основа із додаванням суфіксу *-ia*, чергування за аблаутом виражено повним ступенем, напр. СП *drughīa* (зло) (Расторгуева, 1990, с. 57) > ДП *adurujiya* (він збрехав) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.126; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 191), С *dr̥hyati* (він збрехав); СП *mañia* (думати) (Расторгуева, 1990, с. 45) > ДП *maniyaīu* (я думаю) 1 ос. одн. мед. (Bachenheimer, 2019, pp. 191-192; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202), С *mānyate* (думати).

Сьомий тип презентних основ – тип *pātáyati* за Р. Кентом (Kent, 1950, p. 72-73) – коренева основа з додаванням спільноіндоіранського суфіксу *-aia*, чергування за аблаутом виражено нульовим ступенем, напр. СП *dhāraia* (мати) (Расторгуева, 1990, с. 58) > ДП *dārayatiu* (він має) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189), С *dhāráyati* (він має).

Восьмий тип презентних основ майже не зустрічається в санскриті, а в давньоперській мові зафіксовано лише два приклади таких основ, цей тип складається з кореневої морфеми з спільноіндоєвропейським суфіксом *-ue*, напр. СІЄ *g(u)īce* (жити) (Pokorny, 1959, S. 467-469) > ДП *jivā* (ти живи) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 185).

Первинні особові закінчення дієслів у презенсі та імперфекті індикативу співпадають з авестійськими (Beekes, 1988; Martinez & de Vaan M, 2014), що відповідно віддзеркалює незначні зміни у парадигмі відмінювання з часів спільноіранського мовного стану (див. табл. 1.3.2.1). Виключенням є вторинні закінчення 3 ос. одн. у множині та однині *-ša-*, *-šan*, *-han*, які зустрічаються у дієсловах в однакових граматично обумовлених позиціях, напр. *akunauš* (він зробив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179), *akunavan* (вони зробили) (Bachenheimer, 2019, p.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179). Зазвичай позиційно *-š* з'являється після голосних */i/* та */u/*, *-h* після */a/*, але *-š-* також може зустрічатись після */a/*, напр. *akunavaša* (Bachenheimer, 2019, p.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179). Обумовленість використання вказаних закінчень в ідентичних синтаксичних конструкціях

пояснюється майже відсутнім протиставленням, порівняно з авестійською мовою, аористу та імперфекту (Соколов, 1979). Таким чином, закінчення *-š*, *-šan* можуть трактуватися як рефлексі спільноіндоєвропейського закінчення *-s*, що виступає показником сигматичного аористу в багатьох архаїчних індоєвропейських мовах, в тому числі у ведійському санскриті та реконструкціях спільнослав'янської мови (Narten, 1964).

Таблиця 1.3.2.1

Особові закінчення дієслова

Число	Особа	Первинні		Вторинні	
		Активний стан	Медіальний стан	Активний стан	Медіальний стан
Одн.	1	<i>-miy, -āmiy</i>	<i>-iy, -aiy</i>	<i>-m</i>	<i>-i</i>
Одн.	2	<i>-hy</i>	<i>-hiy, -hai</i>	\emptyset , <i>-a</i>	<i>-ša</i>
Одн.	3	<i>-tiy, -t</i>	<i>-tiy, -tai</i>	\emptyset , <i>-at, -š</i>	<i>-ta</i>
Мн.	1	<i>-mahiy, -mahī</i>	-	<i>-ma</i>	-
Мн.	3	<i>-ntiy</i>	-	\emptyset , <i>an, -šan, -han</i>	<i>-ntā</i>

Відмінювання дієслів у презенсі активного стану представлено основами з додаванням тематичного голосного, напр. *ṛṣāmiy* (я караю) 1. ос. одн. пр. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 206; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 198), *ṭanhyāmahi* (ми звемось) 1 ос. мн. пр. пас. (Bachenheimer, 2019, p. 224; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 202); *ābaratiy* (він несе) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200), *barantiy* (вони несуть) 3 ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019 p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200), та без додавання тематичного голосного, напр. *amiy* (я є) 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p.133; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174), *ahmahi* (ми є) 1. ос. мн. пр.

(Bachenheimer, 2019, p. 132; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174), *astiy* (він є) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 144; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 174). Для медіального стану в давньоперських текстах зафіксовано лише приклади відмінювання основ з тематичним голосним, напр. *maniyaiyu* (я думаю) 1 ос. одн. мед. (Bachenheimer, 2019, pp. 191-192; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202), *yadataiyu* (він шанує) 3 ос. одн. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 247; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 204).

Давньоперський імперфект на відміну від авестійської мови та подібно до давньогрецької та санскриту має аугмент *-a*, що може вказувати на більш архаїчні структурні особливості відмінювання. Для імперфекту активного стану давньоперської мови, як і для презенсу, зафіксовано відмінювання двох типів основ, з тематичним голосним, напр. *abaram* (я принес) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200), 1 ос. мн. *viyatarayātā* (ми пересікли) 1 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 241; Hinz, 1973, s. 186; Kent, 1950, p. 200); та без тематичного голосного, напр. 1 ос. одн. *āham* (я був) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174), *akinauš* (він зробив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179). Для імперфекту медіального стану зафіксовано лише відмінювання тематичних основ, напр. *ayadaiyu* (він шанував) 3 ос. одн. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 153; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 204); *agaubata* (він сказав) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.126; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 191). В імперфекті також зустрічається єдина дієслівна форма у двоїні, напр. *ajīvataṃ* (вони обидва жили) 3 ос. дв. імп. (Bachenheimer, 2019, pp.129-130; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 185).

Система давньоперського аористу, як це було вказано вище, мала тенденцію до зрощення з системою імперфекту, через це неможливо з однозначністю описати морфологічні особливості побудови аористу. Тим не менш, у давньоперських текстах зустрічається декілька словоформ, які можливо віднести до аористу (Brandstein & Mayrhofer, 1964). Для таких словоформ у текстах існує графічно виражена презентна основа, напр. основа презенсу *dadā-*,

adā (він дав) 3 ос. одн. аор. (Bachenheimer, 2019 p.123; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 188); основа презенсу *kunai-*, *akutā* (ми зробили) 1 ос. одн. аор. (Bachenheimer, 2019 p.130; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, p. 179). Сигматичний аорист зафіксовано лише в одній словоформі з аористним формантом –š, напр. *adaršiy* (я заволодів) 1 ос. одн. аор. мед. (Bachenheimer, 2019, p.125; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 181). Гіпотетично відтворюється ще одна форма сигматичного аористу для дієслова –*frash(?)*, яке в оригіналі має графічний дефект на закінченні та вживається лише один раз (Bachenheimer, 2019, p. 61). Речення, у якому вжито дієслово –*frash(?)*, а саме *hadiš frash(?)*, на думку Р. Кента, може бути інтерпретовано з використанням аористу як *hadiš frāsaḥam* (я побудував палац) (Kent, 1950, p. 209). З такою інтерпретацією не погоджується С. В. Соколов, який вказує на відсутність підстав для прояву нерегулярної зміни аористного форманту -s на формант -h у дієслові з такою нечіткою етимологією, для якої виводиться приблизне значення з авестійського кореня –*spā* (кидати) (Соколов, 1979).

Протиставлення у значенні активного та медіального давньоперських дієслівних станів виводиться зазвичай із невеликої кількості ідентичних або однокореневих дієслів, які були використані в межах одного тексту, напр. *kāra haya tanā avam kāram tayam hamīciayam aja uta Ciçataxmat agrbāya anaya abiy tāt* (моє військо те бунтівне військо розбило і захопило Чисантахму і привело до мене) (Bachenheimer, 2019, p. 35); *xšačam hauv agarbāyatā* (царство він собі захопив) (Bachenheimer, 2019, p. 30). В першому прикладі помітно, що дієслово *agrbāya* (воно захопило) вказує на процес, який спрямовано від суб`єкта *kāra* (армія) до об`єкта *Ciçataxmat* (Чисантахма), вираження такої спрямованості дії є безперечним показником активного стану дієслова. На противагу, у другому прикладі бачимо, що дія, яка направлена від суб`єкта *hauv* (він), опосередковується об`єктом (*xšačam* царство і вертається до суб`єкта, замикається на ньому, така опосередкована направленість дії вказує на медіаліс. Регулярне використання дієслів у схожих контекстах та однаковому синтаксичному оточенні значно ускладнює послідовний опис давньоперського

дієслівного стану, напр. *tanā bājīt abaran* (вони мені дань приносили) (Bachenheimer, 2019, p. 51); *tanā bājīt abarantā* (вони мені дань приносили) (Bachenheimer, 2019, p. 29). Також засвідчено декілька дієслів *media tantum*, неперехідних та перехідних, напр. *tanu-* (думати) (Bachenheimer, 2019, pp. 191-192; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202), *maru-* (вмирати) (Bachenheimer, 2019, p.132; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, p. 202).

Зафіксовано словоформи, які вказують на наявність архаїчного дієслівного співвідношення активний/медіальний стан – пасивний стан, напр. *hamiṣīayam uasiy naiy vainātiy* (актив) (яких я бачу бунтівниками і яких я не бачу) (Bachenheimer, 2019, p. 56); *Auramazdā hya adadā ima frašam taya vainataiy* (медіальс) (Ахураммазда, який створив це чудове бачене) (Bachenheimer, 2019, p. 55). Незважаючи на функціональну особливість дієслів виражати значення пасивного стану за допомогою форми медіальсу в давньоперській мові для вираження пасиву також існувала окрема граматична форма. Пасивний стан оформлювався за допомогою нетематичної основи на *-ya* так само, як і у більшості інших індоіранських мов, але на відміну від індоарійських мов, у яких закінчення основи на *-ya* є узагальненим показником пасивного стану, в іранських мовах вираження пасиву за допомогою основ з таким закінченням має епізодичний характер (Kulikov, 2012; Goto, 2013), напр. *Auramazdātaiy upastām abara* (Ахураммазда мені поміч приніс) (Bachenheimer, 2019, p. 33); *daranyam ... hasā Bāxtriya abariya* (золото... з Бактрії привозилось) (Bachenheimer, 2019, p. 62).

Давньоперській кон'юнктив більшою мірою зафіксовано в активному дієслівному стані з використанням первинних особових закінчень, напр. *xšnāsāhiy* (ти би дізнаєвся) 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 182), *aragaudayahi* (ти би сховав) 3 ос. одн. кон. (Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182), *patiprāsāhiy* (ти би прочитав) 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 198), також зустрічається декілька прикладів кон'юнктиву у медіальсі, пр. *maniyāhaiy* (тобі б здалось) 2 ос. одн. кон. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 191; Hinz, 1973, s. 143; Kent,

1950, p. 202), *gaubataiy* (він би звався) 3 ос. одн. кон. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182). Кон'юнктив у давньоперській мові міг виражати бажання або непрямий наказ, напр. *adataiy azdā bavātiy* (нехай буде тобі відомо) (Bachenheimer, 2019, p. 29), також паралельно з імперативом кон'юнктив міг виражати прямий наказ, але виключно у випадку, якщо перед дієсловом у кон'юнктиві використовувалось форма заперечення з часткою *mā-*, напр. *imaivā patikara mātya vikanāhiy* (ці зображення не руйнуй) (Bachenheimer, 2019, p. 43). Подібно до авестійської мови, в якій за допомогою кон'юнктиву передавалось значення дії, яка ще не сталась, але може статись за певних умов, давньоперський кон'юнктив у підрядних реченнях також міг позначати умовне майбутнє (Kent, 1950; Kellens, 1984), напр. *kāram haya manā naiy gaubātaiy avam jatā* (військо, яке не назветься моїм, його розбийте) (Bachenheimer, 2019, p. 35); *yadiy imat dipim vaināhy...* (якщо ти цей напис побачиш) (Bachenheimer, 2019, p. 43). Також у простих реченнях у кон'юнктиві вказувалась дія у власне майбутньому часі, напр. *haiviciy nirasātiy abiy imat viθam* (воно прийде до цього дому) (Bachenheimer, 2019, p. 51]

Імператив у давньоперській мові зафіксовано здебільшого в активному стані для тематичних основ, пр. *jīvā* (ти живи) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019 p. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 185), *paribarā* (ти піклуйся, ти захищай) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 202; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 200), для нетематичних основ, пр. *jadiy* (ти вдар) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 185), *pādiy* (ти захисти), *dīdiy* (ти побач) 2. ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191). Імператив у медіальному стані представлено лише декількома словоформами, пр. *ratirayaḥva* (нехай він пильнує) 3 ос. одн. імпер. мед. (Bachenheimer, 2019 p. 209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 194), *vṛnavatām* (нехай він обере) 3 ос. одн. імпер. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 235; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 206).

Оптатив у давньоперських текстах зустрічається лише для 2-ої особи однини та 3-ої особи однини та множини. Основа оптативу може утворюватися

від основ презенсу та перфекту (засвідчено лише один приклад), форма основи оптативу залежить від типу початкової основи. Так, до тематичних основ додається суфікс *-i-*, що дає основу оптативу із закінченням на *-iṣ*, *-iṣā*, напр. *vināθayaiṣ* (нехай він нашкодить) 3 ос. одн. опт. (Bachenheimer, 2019, p. 238; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p. 178), *fraθiyaiṣ* (нехай його покарають) – CCV/CV/CVC, 3. ос. одн. опт. п. (Bachenheimer, 2019, p. 172 ; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198), *yadaiṣā* (ти шануй) 2 ос. одн. опт. (Bachenheimer, 2019, p. 247; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 204). До нетематичних основ додається суфікс *-iyā*, напр. *avājanīyā* (нехай він вб'є) 3 ос. одн. опт. (Bachenheimer, 2019, p. 150; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 185), *biyā* (нехай він стане) 3 ос. одн. опт. (Bachenheimer, 2019 p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200), *ājatiyā* (нехай він не прийшов) 3 ос. одн. аор. опт. (Bachenheimer, 2019 pp.129; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 183). В оптативі також стоїть перфектна основа *saxriyā* (нехай він зробив) 3 ос. одн. пер. опт. (Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 179), яка є похідною від кореня *kar-* (робити) (Соколов, 1976). Значення оптативу у простих реченнях семантично дуже близьке до імперативу, але тим не менш, помітна різниця у потенційній результативності заявленої суб'єктом дії, таким чином імператив виражає необхідність наявного результату дії, а оптатив, на противагу, вказує на бажаність певної ситуації, напр. *auramazdām yadaiṣā* (шануй Ахурамазду) (Bachenheimer, 2019, p. 78) *Auramazdā θuvām dauṣtā biyā* (нехай Ахурамазда твоїм другом буде) (Bachenheimer, 2019, p. 42); *abiy imām dahuyait mā ājatiyāt mā hainā...* (нехай на цю землю не прийде вороже військо) (Bachenheimer, 2019, p. 50) У залежній позиції та у підрядних реченнях оптатив набуває більш індивідуалізованого значення, напр. *kāraṣim hasa darṣam atarsa kāram vasiy avājanīyā* (народ його дуже боявся, як би він багато народу не вбив) (Bachenheimer, 2019, p. 30); *naiy āha martiya... haya avam Gaumātam xšaṣam dītam saxriyā* (не було людини, яка б у того Гаумати царство відібрала (букв. зробила відібраним)) (Bachenheimer, 2019, p. 30).

З огляду на наведені факти зазначимо, що давньоперське дієслово зберегло більшість граматичних категорій, притаманних давнім індоєвропейським мовам.

Наявність аугменту в імперфекті дієслова, залишкові прояви сигматичного аористу та особові закінчення, подібні до авестійських та санскритських, свідчать про незначне відхилення давньоперського дієслівного відмінювання від системи відмінювання, яка існувала ще на етапі спільноіндоіранського мовного стану. Тим не менш, семантична тотожність при різній морфологічній реалізації у деяких дієслівних словоформах імперативу та оптативу, неможливість чіткої диференціації імперфекту та аористу вказує на поступову відмову від синтетичного словотворення та тяжіння до аналітизму, який повністю сформувався у середньоперській період і наразі є одним з основних засобів передачі граматичних відношень у сучасній перській мові.

Висновки до Розділу 1

Детальний розгляд теоретичного підґрунтя та базових понять, пов'язаних із дослідженням акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ, надає змогу дійти таких висновків:

1. Акцентуація є комплексним лінгвальним явищем, дослідження якого виходять далеко за межі суто фонологічної площини та потребують всебічного аналізу мовного матеріалу на морфологічному та морфонологічному мовних рівнях. Зважаючи на неможливість емпіричного підтвердження результатів дослідження акцентуації у діхронії, вбачається доцільним зосередитись на дослідженні дистрибуції наголошених складів, опису формальних причин їх наголошеності, а також дослідженні системних фонологічних явищ, які у сукупності можуть інтерпретуватись як прояви наголошеності на різних мовних рівнях.

2. Фонологічна система давньоперської мови сформувалась в межах індоіранського мовного континуума, в якому ще існував значний вплив фонологічних явищ спільноіндоєвропейської мови. На це вказує доволі бідний вокалізм давньоперської мови, який мав лише три пари голосних та дві пари

дифтонгів, протиставлених кількісно. Ще одним індоєвропейським реліктом, наявним у давньоперській фонологічній системі, вбачається складовий сонант /r/, який, незважаючи на тенденцію до поступової втрати складовості як фонологічної ознаки залежно від звукового оточення, протиставлявся своєму нескладовому варіанту.

3. У морфологічній системі давньоперського іменника широке використання мали флексії як основний інструмент при словозміні та деривації словоформ. Типи давньоперських непохідних основ демонструють зближення із санскритськими основами, що вказує на доволі архаїчну морфологію давньоперського іменника, яка не зазнала значних змін з часів індоіранської мовної єдності. Характерними рисами давньоперської іменної словозміни, окрім використання флексій, є залучення кількісного аблауту до граматичних процесів. Також важливим для дослідження акцентуації вбачається наявність кількісних змін кореневих та тематичних голосних при додаванні до іменних основ граматичних формантів під час відмінювання.

4. Морфологічна система давньоперського дієслова подібно до іменної також відрізнялась розвинутим флектизмом при словозміні та словопородженні, хоча на відміну від іменників у давньоперських дієслівних словоформах доволі рідко засвідчується використання аблауту. У межах нашого дослідження важливим вбачаються систематичні кількісні зміни голосних звуків, які у більшості випадків виникають на морфемних швах у наслідок приєднання до дієслівної основи із закінченням на голосний префіксів та особових закінчень. Також для давньоперської мови була характерна дифтонгізація голосних у випадках, коли дієслівна основа із закінченням на /a/ поєднувалась із особовими закінченнями медіалісу з початковим /i/.

Розглянуті у розділі положення відображено у двох публікаціях автора (Поздняков, 2020b; Поздняков, 2021a).

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АКЦЕНТУАЦІЇ ІМЕННИХ ТА ДІЄСЛІВНИХ СЛОВОФОРМ У ДАВНЬОПЕРСЬКІЙ МОВІ

Протягом років свого існування історична акцентологія виокремилась у порівняльно-історичну дисципліну із власною традиційною методологією. Дослідження та аналіз акцентуації давніх мов, зокрема давньоперської, є важливою частиною не тільки порівняльно-історичного мовознавства, але і одним із етапів у розвитку загального лінгвістичного знання. Необхідність виокремити, ідентифікувати та описати просодичні явища без можливості їх аудіального аналізу потребує від дослідника спеціальних методичних прийомів, які повинні бути адаптовані під структурні особливості конкретної мови та узгоджені із наявним мовним матеріалом.

2.1 Методологічна традиція історичної акцентології

Історична акцентологія – це напрям порівняльно-історичного мовознавства, об'єктом якого є акцентна система мов, які не мають наразі живих носіїв. Кінцева мета акцентологічного дослідження полягає у виведенні набору послідовних правил для подальшої реконструкції акцентних моделей мови у межах її певного діахронічного зрізу. Для мов, що мають усталену письмову традицію, вибір методики подальшого дослідження залежить від типу писемності та наявності у ньому засобів експліцитного вираження наголосу.

На прикладі досліджень акцентної системи давньоруської мови (Залізник, 2011; Matthews, 1967) ми бачимо, що в якості матеріалу для дослідження використовувались давньоруські літописи та релігійна література, написана кирилицею з використанням спеціальних діакритичних знаків для позначення наголошених голосних. Заздалегідь проставлені наголоси дозволили А. А. Залізнику точно описати систему співвідношень наголошених та

ненаголошених складів у текстах та розробити правила давньоруської акцентуації (Зализняк, 2011).

У давньоруській мові, за А. А. Зализняком, усі словоформи на просодичному рівні, окрім поодиноких дефектних та етимологічно мотивованих випадків, поділялись на акцентно самостійні словоформи та клітики, морфеми, які отримували власне значення лише при приєднання до акцентно самостійних словоформ. Залежно від місця приєднання до словоформи клітики поділяються на проклітики, що приєднуються до наступної від себе словоформи, напр. Р *на, про, ни*, та енклітики, що приєднуються до передуючої їм словоформи, напр. Р *же, ли, бо*. Опозиція фонологічно наголошений/фонологічно ненаголошений склад визначається як просодичне протиставлення. Важливою особливістю просодичної системи давньоруської мови, на думку А. А. Зализняка, є можливість існування акцентно самостійної словоформи у якій всі склади фонологічно ненаголошені. Такі словоформи за пропозицією Р. Якобсона називають енкліноменами (Якобсон, 1965). Енкліномени протиставлені ортотонічним словоформам, тобто таким, які мають фонологічно наголошений склад. Дослідником відмічається, що в ортотонічних словоформах фонологічний наголос прив'язаний до певного складу і перенос наголосу є неможливим при жодних фразових змінах, при цьому відсутні обмеження на місце розташування у словоформі наголошеного складу, напр. Р *улиця, работа, должники*. (Зализняк, 2011). Слід зазначити, що все ж таки певне обмеження існувало, у раньодавньоруській мові наголос не міг падати на склад зі слабим редукованим голосним так як наголошеність таких складів унеможлиблювала подальший процес елімінації редукованих голосних у пізньодавньоруській мові, відомий, як "велике падіння редукованих". Енкліномени у порівнянні з ортотонічними словоформами мали структурно відміну акцентну реалізацію. В енкліноменній тактовій групі існувало певне просодичне посилення початкового складу, відмінне від наголосу в ортотонічних словоформах, акустичний образ якого наразі встановити важко. Вважається, що давньоруський наголос був частково тональним, тож наголошений склад в ортотонічних словоформах мав висхідну

інтонацію, а в енкліноменах спадну. Таким чином у давньоруській мові позиційно існувало два типи наголосу – автономний, у ортотонічних словоформах та автоматичний у енкліноменах (Дыбо, Замятина & Николаев, 1993).

В українській мові спільнослов'янська акцентуація розвинулась в інший спосіб. Як було зазначено, у пізньоспільнослов'янську добу прийменик та іменник після нього могли утворювати акценту єдність, в якій прийменик перетворювався на наголошену частку – енкліномен. Проте, після втрати у спільнослов'янську добу спадної інтонації як засобу наголошеності перехід наголосу на прийменик перестав бути, на думку В. Г. Скляренка, фонологічно обов'язковим, а потім зник повністю, на що вказує майже повна відсутність переходу наголосу з іменника на передуючий йому прийменик (Скляренко, 2006; Скляренко, 2017).

Враховуючи позиційні особливості давньоруського наголосу та дистрибуцію ортотонічних та енкліномених тактових груп у текстах, А. А. Залізняк описав систему давньоруського наголосу. За допомогою запропонованої вченим техніки маркування морфем стало можливим визначити акцентну парадигму та алгоритм її реалізації для кожної словоформи давньоруської мови. Сутність цієї техніки полягає в тому, що кожній морфемі надається постійне акцентне маркування, враховуючи тенденцію до наголошеності для клітик та їх особливість впливати на наголошення суміжних морфем в ортотонічних словоформах. Далі задається правило, яке дозволяє вказати акцентуацію довільної словоформи на підставі акцентного маркування всіх морфем, що входять до цієї словоформи. Для давньоруської мови Залізняк вводить три основні типи маркування: 1) самонаголошений плюс або морфема, що має тенденцію тримати на собі наголос; 2) правонаголошений плюс або морфема, що має тенденцію передавати наголошення вправо; 3) мінус або морфема, що має тенденцію залишатись ненаголошеною. Для верифікації отриманих даних давньоруські словоформи зіставляються з аналогічними словоформами мов нащадків. Реконструкція акцентної парадигми вважається

успішною у разі співпадіння місць наголосу у давньоруських словоформах та аналогічних словоформах-нащадках взятих у єдиній парадигмі словозмінення. Позиційні зміни наголосу зазвичай пояснюються діахронічно обумовленими змінами на сегментному рівні (Зализняк, 2011).

Важливим здобутком на шляху розвитку історичної акцентології є загальний аналіз акцентної системи ведійського санскриту, найперший опис якої зустрічаються у трактатах Паніні (Renou, 1966). Звичайно фонетичні розвідки давньоіндійського філолога не відображають реальні акустичні характеристики звуків, але завдяки його роботі ми маємо уявлення про перцептивну складову просодичної системи санскриту. Тоновий акцент, що був характерним для ведійського санскриту, виражався у тексті за допомогою спеціальних діакритичних знаків, які не знайшли розвитку у подальших варіаціях деванагарі. Окрім базового тонового наголосу, у санскриті існував спеціальний наголос, що називався *pluta* (*плаваючий*), він виводився з наявної у мові системи кількісних протиставлень. Такі протиставлення для голосних у санскриті виражались у відношенні довготи коротких та довгих голосних. Довгі, згідно із Паніні, у два рази перевищували довготу коротких, а короткі так само перевищували довготу приголосного. Акцент *pluta* реалізовується за допомогою підняття тону на наголошеному складі та робив наголошений голосний у тричі довшим за короткий, через це у тексті за голосним, який промовлявся з *pluta* ставилась індійська цифра 3 (Allen, 1953). Поява цього акценту обумовлена семантикою речення, *pluta* з'являється лише у питальних реченнях при альтернативному виборі, напр. *C adháh svid āsī3d upári svid āsī3t* (*було це знизу чи було це зверху*) (Kuiper, 1997).

Загалом у санскриті наголос є вільним із морфологічно обумовленою позицією. В іменній словозміні протиставляються рухомий та нерухомий парадигматичні акценти. Рухомий парадигматичний акцент характерний для основ із закінченням на приголосний, нерухомий для основ, що закінчується на *-i-* та *-u-* або на тематичний голосний. У рухомих парадигмах баритонними є прямі відмінки, а окситонними непрямі (генітив, датив, інструменталіс та

аблатив). Дещо відрізняється акцентуація закінчення локативу, так у більшості нетематичних основ воно наголошене, але у словах не середнього роду із закінченням основи на *-r-* не наголошене, напр. *С pitàri* (до батька). Подвійна акцентуація можлива для іменників з основою на *-n-* у локативі, напр. *С murdhàni* (на верхівці), *murdhni* (на верхівці). Рухомий наголос також характерний для атематичних дієслів. Баритонні форми активного стану протиставляються окситонним у медіалісі та пасиві, баритонна множина протиставляється окситонній однині. Наголошеними завжди є суфікси дієприкметника *-ta* і герундія *-tvā* (Gippert, 1997).

Значний вплив на акцентуацію при санскритському словотворі має семантика основи, існує група тематичних іменників значення яких пов'язано із місцем наголосу. Окситонні імена позначають конкретні предмети та істот, баритонні – абстрактні, напр. *С còda* (баміз), *С codà* (збуджений). Суфікс зі значення діяча *-tar*, існує у двох акцентних варіантах, наголошеному та ненаголошеному. Так, наголос у іменниках *С dātar* та *С dātār* (дарувальник), на думку Е. Бенвеніста, відрізняється на основі таких семантичних відтінків: баритонний іменник позначає загального діяча, для якого дарування є невід'ємною якістю, на противагу окситонний іменник позначає конкретного дарувальника, який діє у конкретній ситуації (Benveniste, 1948).

Особливістю акцентуації у санскриті є елімінація голосних, що були наголошеними, але у процесі словозміни втратили наголос, напр. *С ksām* (земля) > *С ksmàh* (землі), *С dyàus* (земля) > *С divàh* (землі). У номінативі корінь наголошений, а флексія *-s* ні, у генітиві ж навпаки флексія *-os* стала наголошеною, а корінь, у якому випав голосний, навпаки ненаголошений. Таким же чином співвідносяться форми однини активу, напр. *С dègdhi* (він мастить), медіалісу, напр. *С dhigdhe* (він маститься), та множини активу, напр. *С dhighmāh* (ми мастимо). Тут бачимо, що чергування голосних пов'язано з рухом наголосу. Оскільки ж музикальний наголос не може бути причиною редукції ненаголошених голосних, залишається припустити, що на етапі спільноіндоарійської єдності наголос був динамічним і змінився на тоновий вже

у ведійському санскриті (Jamison & Brereton, 2014; Cardona, 2003). Заміна динамічного наголосу на музикальний призвела до того, що явище редукції фонологізувалось та перестало повністю співпадати з ненаголошеністю.

Гіпотеза щодо акцентної системи генетично близької до санскриту давньоперської мови також була запропонована Е. Бенвеністом (Benveniste, 1968). Незважаючи на графічно-функційну обмеженість клинопису, про яку йдеться нижче, для давньоперського наголосу вчений визначає динамічний тип наголосу, на що вказує загальна тенденція силового наголошення у сучасних іранських мовах, а також відсутність регулярного тонового наголосу у мовах-нащадках давньоперської, представлених наразі південно-західною підгрупою іранських мов. Для визначення місця наголосу у словоформі Е. Бенвеніст пропонує використовувати принцип, який лежить в основі латинської акцентуації, а саме – місце наголосу є фіксованим; наголошеним є другий із кінця склад, якщо він довгий. Якщо такий склад короткий, наголос падає на третій склад із кінця, у випадку якщо слово складається менш ніж із трьох складів, наголос падає на перший склад. Таке розташування давньоперського наголосу, при якому останній голосний залишався ненаголошеним, могло призвести до поступової елімінації кінцевих голосних, про що свідчать приклади словоформ із сучасної та середньоперської мов, напр. ДП *drauga* (омана) (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192) > СП *drō* (омана) (Mackenzie, 1986, p. 27) > П *dorùx* (омана).

Ведійський деванагарі та давньоруський варіант кириличного алфавіту з їх можливістю графічного вираження акцентуації є виключенням. У системах писемності давніх індоєвропейських мов, а також інших мов, поширених на території давньої Азії, можливість експліцитного вираження просодичного рівня мови була зазвичай відсутня. У першу чергу це стосується текстів, написаних за допомогою ієрогліфічної писемності та клинопису. Ці писемні системи хронологічно простягаються від 3 тис. до н. е. до 6 ст. н.е. на територіях північної Африки, Малої Азії, Близького та Середнього Сходів. Кожен тип такої писемності починаючи від протошумерської (початок 3 тис. до н. е.) та до пізніх

варіантів нововавилонського та давньоперського клінопису (4-6 ст. до н. е.) мав свої типологічні та функціональні особливості.

Для розуміння результатів акцентологічних досліджень, що були зроблені лінгвістами на матеріалі текстів стародавніх мов, слід детальніше розглянути типи писемності та способи їх інтерпретування. Загальний алгоритм ідентифікації системи писемності пропонує Ю. В. Кнорозов (Кнорозов, 1982). У перших системах писемності, на думку вченого, були використані два основних прийоми. Перший полягав у широкому використанні омонімів, тобто один знак співвідносився з декількома формами фонетичного вираження. Цей прийом став причиною появи детермінативів, спеціальних знаків, що вказують на смисл повідомлення.

Таким чином, на початкових етапах зародження писемності, морфема передавалась знаком, що допомагав у читанні (але не в розумінні змісту), далі у тексті морфема супроводжувалась детермінативом. Другий прийом полягав у використанні знаків, що передають найкоротші за фонетичним складом морфеми для передачі частин довших морфем, також з використанням детермінативів. Для вирішення цієї задачі використовувались спеціальні знаки, які з часом перетворилися у фонетичні. Такі знаки ставились на початку слова та слугували інструментом звукового підтвердження при читанні. Ранні системи писемності за своєю природою були ієрогліфічними та мали три види знаків: знаки, що використовуються тільки для читання (фонетичні); знаки, що мали зміст і використовувались для читання (ідеограми); знаки, що мали тільки зміст (детермінативи). У деяких варіантах ієрогліфічної писемності, наприклад у шумерській, широкий вжиток мали абрєвіатурні написи, в яких фіксувались здебільшого самостійні кореневі морфеми, та з яких формувався основний зміст речення, а службові морфеми не вказувались. Знаки для позначення кореневих морфем фактично передавали зміст словоформи отримали назву— логограм. Згодом громіздким ієрогліфічним системам писемності на зміну прийшли більш функціонально прийнятні системи, що краще відображали фонетичні особливості мови.

Виходячи з типологічних особливостей конкретної мови загалом виділяються три основні системи писемності: 1) фонетична – система в якій кожній фонемі відповідає графічний знак; 2) силабічна – система в якій графічний знак відображає склад; 3) консонантна – система, в якій графічно зображуються лише приголосні фонемі і здебільшого довгі голосні. За кількістю використаних знаків можна визначити тип писемності. Так, в ієрогліфічних системах кількість знаків може сягати близько 400, в силабічних – до 100, у фонетичних та консонантних – до 40.

Реконструкція акцентної системи хетської мови є яскравим прикладом того, як система писемності, за відсутності знаків для позначення акцентуації, може допомогти досліднику реконструювати просодичний рівень мови. Типологічно хетська писемність є поєднанням ієрогліфічних знаків із детермінативами та фонетичними знаками, що ставляться або перед словом до якого відносяться або після нього. Здебільшого фонетичні знаки та детермінативи відображають склади з позначенням голосного (Sturtevant, 1931). Велика кількість знаків у хетському алфавіті, близько 400, значно ускладнюють визначення функціональних особливостей кожної графеми. Важливою особливістю хетської системи письма є використання у деяких текстах додаткових знаків, що показують подовження голосного звуку, так званих, знаків *scriptio plene*.

Використання саме цих додаткових знаків дозволили болгарському досліднику Р. Сукачу зробити декілька припущень щодо місця наголосу в хетських словоформах. Виявивши дистрибутивні особливості розташування знаків *plene*, а саме використання їх або на початку слова, або у кінцевій позиції у відкритому складі та порівнявши ці словоформи з аналогічними словоформами в давньогрецькій та давньоіндійській мовах, Р. Сукач зробив такі висновки: 1) знаки *scriptio plene*, які використовуються на початку слова позначають гортанну змичку; 2) якщо знак *scriptio plene* стоїть наприкінці відкритого складу, цей знак вказує на подовження голосного, якщо знак стоїть наприкінці відкритого складу, а після нього стоїть ларингал або лабіовелярний приголосний, наголос падає на голосний, що стоїть перед знаком *scriptio plene* (Sukač, 2013).

Прикладом часткової реконструкції акцентної системи за допомогою системи писемності можна вважати дослідження шумерської мови, яке було проведено фінським вченим С. Порпола (Porpola, 2016). Слід зазначити, що в перших зафіксованих шумерських текстах для позначення фонетичних елементів замість слова, яке неможливо було передати ієрогліфом, використовувалось інше слово, яке не складно було зобразити і яке мало ідентичне або подібне звучання, зв'язок же між змістом цих двох слів міг бути абсолютно відсутнім. Згодом тенденція використання одного знаку замість іншого змінилася на позначення знаком лише складів, які вимовляються, через здебільшого односкладовий характер шумерських кореневих морфем. Причому залежно від оточення такий знак міг позначати і склад, і слово в цілому.

Словесні знаки, що зустрічаються у пізніших шумерських текстах, графічно не відрізняються від давніх знаків, хоча їх використання є функціонально більш обмеженими. У пізніх шумерських текстах ієрогліфічні знаки слугували лише для написання іменних та дієслівних основ, а для вираження граматичних формантів використовувалися силабічні знаки. Силабічні знаки шумерської писемності позначали або сукупність голосного та приголосного звуків, або двох голосних звуків, в таких комбінаціях зазвичай не складно ідентифікувати, який голосний використовувався в тому чи іншому знаку, але наразі немає загально прийнятої теорії, яка би пояснювала правила вжитку приголосних звуків у таких складах (Дьяконов, 1967; Thomsen, 2001). Аналізуючи шумерські тексти, С. Порпола звернув увагу на часті використання декількох знаків, які не мають граматичного змісту, але систематично використовуються наприкінці останнього слова в великій кількості шумерських речень. Порівнявши ці слова з аналогічними словами, що були запозичені пізніше аккадцями для власних текстів, але з додатковими граматичними позначенням характерними для аккадської мови, дослідник дійшов висновку, що наголос в шумерській мові був тональним та здебільшого ставився на останньому складі словоформи.

Дослідження акцентної системи аккадської мови ґрунтується на великій кількості семітських мов, які діяхронічно були суміжні з аккадською – еблаїтська

та угаритська мови, або є нащадками аккадської мови – середньовавилонська, середньоасирійська, нововавилонська, новоасирійська та младававилонська. Значна кількість пам'яток, записаних на цих мовах, слугувала матеріалом для реконструкції всіх мовних рівнів, у тому числі фонологічного (Дьяконов, 1967). Правила для правильного акцентування будь-якої аккадської словоформи були розроблені англійським дослідником Дж. Хунергардом (Huehnergard, 2011). Для правильного акцентування, на думку вченого, всі склади аккадських словоформ слід розподілити за трьома ознаками: 1) легкі склади – склади, що закінчуються на короткі голосні; 2) важкі склади – склади, що закінчуються на короткий голосний з приголосним або на довгий голосний; 3) надважкі склади – склади, що закінчуються на довгий голосний з приголосним. Таким чином, якщо останній склад є надважким, він стає наголошеним. Важкий склад бере на себе наголос, якщо він не займає кінцеву позицію в словоформі. В словоформах, які не мають важкого або надважкого складу, наголос ставиться на першому складі.

Реконструкція акцентної системи інших семітських мов, які на відміну від аккадської не мали усталеної письмової традиції, стала можливою завдяки поширенню на території Азії аврамічних релігій у середині першого тисячоліття до нашої ери. У першу чергу мова, йде про іудаїзм та християнство та пов'язані з цими релігіями літературні пам'ятки, що були записані давньоєврейською та давньоарамейською мовами. Писемність обох мов є яскравим прикладом консонантної системи знаків з додаванням знаків, що позначають довгі голосні. Починаючи з VIII ст. н. е., для написання релігійних давньоєврейських та давньоарамейських текстів використовували так звану масоритську систему запису. Ця система спеціальних діакритичних знаків, що була розроблена іудейськими богословами-масоритами, надавала можливість записувати тексти з позначенням багатьох голосних фонем, написання яких раніше нівелювалося структурними особливостями консонантної писемності (Kotze, Locatell & Messarra, 2019).

Досліджуючи вокалізм давніх семітських мов на матеріалі аккадських та давньоєврейських текстів, написаних за допомогою масоритської системи,

радянський лінгвіст І. М. Дьяконов (1967) відмічає непослідовність рефлексів аккадських голосних фонем у давньоєврейській мові. Порухення системи фонетичних співвідношень нашо вченого на думку, що давньоєврейська мова мала відмінну від аккадської систему акцентів, реалізація яких на голосних звуках призводила до подовження коротких голосних та якісних змін довгих голосних у давньоєврейських словоформах. На відміну від аккадської мови, в якій наголос був рухомим та залежав від типу складів, що входять до словоформи, спочатку в давньоєврейській мові наголос падав на другий склад з кінця, але згодом під впливом давньоханаанейської мови втратив зовнішні флексії, внаслідок чого пересунувся на останній склад та став фіксованим (Дьяконов, 1967).

Давньоарамейська мова була розповсюджена на суміжних територіях з давньоєврейською та мала схожу з нею акцентну систему, на що вказують результати аналізу значної кількості текстів знайдених на територіях Близького Сходу та північної Африки. Здебільшого ці тексти датуються початком нашої ери та представляють собою релігійні тексти: копії Євангеліє та обрядові тексти різноманітних християнських сект (Beyer, 1986; Sawyer, 1999). На ранньому етапі відділення від протосемітської мови давньоарамейські словоформи закінчувались на закриті або відкриті склади. Якщо словоформа в кінці мала закритий склад, то саме на цей склад падав наголос, якщо ж в кінці словоформи зустрічався відкритий склад, то наголос падав на передостанній склад незалежно від довготи голосного, що входив до останнього складу. Пізніше короткі голосні, на які закінчувалась словоформа, були редуковані або стали довгими, таким чином відкритий передостанній склад з коротким голосним перетворився у кінцевий закритий наголошений склад (Woodard, 2015). Наголошення останнього складу словоформи у мові зберіглося впродовж всього періоду використання давньоарамейської мови, лише в деяких діалектах пізньоарамейської мови зустрічаються словоформи, запозичені з індоєвропейських мов з наголосом на передостанньому складі (Heinrichs, 1990).

Аналіз розглянутих вище наукових розвідок дозволив нам розробити власну методика дослідження із залученням методів квантитативного та дистрибутивного аналізу. Для отримання релевантних результатів дослідження реєстр словоформ було створено шляхом механічної вибірки.

2.2 Механічна вибірка словоформ давньоперської мови із реєстру давньоперських словоформ

Для дослідження акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ нами було сформовано реєстр відповідної лексики кількістю 202 іменні словоформи із загальною частотою використання у текстах 1939 слововживань та 242 дієслівні словоформи із загальною частотою використання у текстах 1242 слововживань. Більша частина зареєстрованих словоформ була взята з глосаріїв давньоперської мови А. Баченхеймера (Bachenheimer, 2019), Р. Г. Кента (Kent, 1950) та В. Хінца (Hinz, 1973), також як додаткове джерело лексичного матеріалу було використано Етимологічний словник іранських мов (Расторгуева & Эдельман, 2000; Расторгуева & Эдельман, 2003; Расторгуева & Эдельман, 2007; Эдельман, 2011; Эдельман, 2015; Эдельман, 2020).

Усі вказані джерела були сформовані на основі давньоперських клинописних текстів. Традиційно в іранському порівняльно-історичному мовознавстві кожен давньоперський текст має назву, яка пов'язує його з місцем знаходження пам'ятки з цим текстом та з ім'ям царя під час правління якого цей текст було написано. Відтак, кожен текст має свій індекс, складений з першої літери ім'я давньоперського царя та першої літери місця знаходження пам'ятки. Для формування глосаріїв та словників були використані такі тексти:

1. Напис Аріарамни (AmH) – цей написаний на золотій пластині текст, який складається з десяти рядків написано від імені Аріарамна дядька Кіра Великого та прадіда Дарія I. На думку більшості вчених цей текст, як і наступний, написаний від імені Аршами, не був написаний за часів перших Ахеменідів, а

відноситься до часів правління Дарія I (Соколов, 1979; Gershevitch, 1979; Hinz, 1973).

2. Напис Аршами (AsH) – текст, написаний від імені сина Аріарамни та діда Дарія I Аршами із перерахуванням його генеалогії та титулів. Цей текст складається з неповних 14 рядків записаних на золотій пластині. Пластина була знайдена розламаною на три частини у Хамадані, четверта частина із фрагментом тексту була відсутня і вважається втраченою.

3. Написи Кіра Великого (СМа, СМб, СМс, ДМа, ДМб) – короткі трилінгви з двох рядків, написані на давньоперській, вавилонській та еламській мовах. У текстах зазначено лише ім'я Кіра Великого та його титул. Всі п'ять написів вибиті на різних поверхнях палацу Кіра у Пасаргадах. З усіх п'яти написів у придатному для читання стані давньоперський варіант тексту зберігся лише у СМа. Більшість вчених вважають, що ці написи також були написані за часів Дарія I або пізніше (Kent, 1950; Hinz, 1973). Також ці тексти, на думку І. М. Оранського, могли бути присвячені не Кіру Великому, а сину Дарія II Кіру Молодшому, вбитому під час боротьби за царювання з Артаксерксом II (Оранский, 1960).

4. Бегістунський напис (DB1, DB2, DB3, DB4, DB5) – найзмістовніша та найбільша пам'ятка давньоперської мови. Цей текст записано у п'яти стовпцях, які вибиті на поверхні гори Бегістун недалеко від Хамадану. Бегістунський напис складається з 414 рядків, перші чотири стовпці супроводжуються перекладами на вавилонську та еламську мови. У написі міститься титулатура та генеалогія Дарія I, а також його шлях до царювання. Із праць грецьких істориків було відомо, що Дарій I був представником молодшої гілки Ахеменідів та непрямим нащадком Кіра Великого. Із Бегістунського напису, стало достовірно відомо, що Дарій I став царем після смерті або самогубства свого двоюрідного брата Камбіса II та вбивства мага Гаумати, який на короткий проміжок часу захопив владу в Персії та видавав себе за молодшого брата Камбіса II Бардію. Важливою особливістю Бегістунського напису є значна кількість топонімів та власних імен, які відносяться не лише до регіону Парса, але й описують Мідію та Скіфію, для

мов яких не засвідчено жодних писемних пам'яток. Більшістю вчених Бегустінський напис одноголосно визнається першим та найдавнішим текстом, написаним давньоперською мовою (Cameron, 1951; Kent, 1950; Hinz, 1973; Tavernier, 2013). Зокрема у самому тексті Дарій проголошує – *imām dipim aniyavā adam akunavam patišam ariyā āha* (ці написи, які я зробив раніше арійською були) (Vachenheimer, 2019, p. 43; Kent, 1950, p. 130). Перші чотири стовпця Бегістунського напису були вибиті на скелі приблизно в один час, останній п'ятий було додано через декілька років, про що свідчить подана в ньому інформація щодо політичної та економічної ситуації в Ахеменідській державі після придушення чисельних повстань, спричинених смертю Камбіса та зміцнення влади Дарія I.

5. Додатки до Бегістунського напису (DBa-DBk) – 11 коротких текстів обсягом від двох до одинадцяти рядків. Кожен із текстів присвячено одному з одинадцяти ватажків заколотників, які піднімали повстання на початку правління Дарія I. В кожному тексті зазначено ім'я ватажка, його походження та опис кари, яку для нього визначив цар. Виникнення додатків до Бегістунського напису за часом збігається із появою його останнього п'ятого стовпця.

6. Написи Дарія I у Персеполі (DPa-Dpj) – невеликі за обсягом тексти, висічені на стінах, дверних та віконних отворах у царському палаці Дарія в Персеполі. Більшість написів містять у собі генеалогію та титулатуру Дарія. Написи DPa, DPb, DPc, DPd, DPe є трилінгвами та дублюються еламською та вавилонською мовами. Найбільш змістовними та цінними з огляду лексегографічного матеріалу є написи DPd та DPe, кожен з яких містить по 24 рядка із назвами тогочасних давньоперських провінцій. Також важливі історичні та лексичні данні із описом географічних меж Ахеменідської держави містяться у десятирядковому тексті DPh, вибитому на двох срібних пластинах.

7. Написи Дарія I у Накш-і Рустам (DNa-DNe) – п'ять текстів обсягом від двох до шестидесяти рядків, висічених на барельєфах біля могили Дарія I. Тексти містять інформацію про генеалогію, титулатуру Дарія та політичну ситуацію в Ахеменідській державі в останні роки його правління, у текстах DNc та DNd

міститься інформація про найближче оточення Дарія I. Найбільшими написами є DNa та DNb, кожна обсягом 60 рядків, тексти продубльовані еламською та вавилонською мовами.

8. Написи Дарія I у Сузах (DS1, DS2, DSb-DSy) – 21 текст висічений на глиняних табличках та стінах однієї з резиденцій Дарія I у Сузах. Більшість написів є невеликими за обсягом, від одного до дванадцяти рядків. Найбільш змістовними є написи DSe та DSf. DSe представлено 52 рядками, цей текст повідомляє титулатуру та генеалогію Дарія, а також містить інформацію про політичні кроки царя для зміцнення своєї влади. DSf складається з 58 рядків, в цьому тексті описано процес побудови палацу у Сузах. Детальний переклад Сузьких написів та коментар до них було зроблено В. А. Абаєвим (Абаєв, 1945а).

9. Інші написи Дарія I – тексти обсягом від одного до двадцяти рядків різного ступеня збереженості, знайдені на територіях, які свого часу входили до Ахеменідської держави, зокрема до цих текстів входять написи на стелі біля Суецького каналу, написи на скелі Алванд та написи знайдені в Кермані та Хамадані. У більшості написів міститься генеалогія та титулатура Дарія I, а також деталі побудови палаців, фортець та каналів.

10. Написи Ксеркса I у Персеполі (XPa-XPl) – тексти обсягом від одного до шістидесяти рядків, висічені на глиняних табличках та різних поверхнях палацу Ксеркса в Персеполі. Більшість текстів традиційно інформують про генеалогію та титулатуру Ксеркса I. Окремий інтерес викликають написи XPf та XPh. XPf також відомий як *Гаремний напис*, містить у собі 48 рядків, був висічений на стіні будівлі, яка на думку вчених використовувалась як місце для гарему Дарія I та Ксеркса I (Оранский, 1960; Абаєв, 1945b). В *Гаремному написі* міститься інформація щодо того яким чином Ксеркс I став царем, зокрема повідомляється, що незважаючи на наявність багатьох дітей, Дарій I обрав для царювання саме Ксеркса. Текст XPh або Антидевівський напис складається з 60 рядків та є частково культовим текстом. В цьому тексті цар Ксеркс звертається до

верховного божества зороастризму Ахурамазди та просить у нього захисту для себе та своєї держави від ворогів, омани та демонів-девів.

11. Інші написи Ксеркса I – 25 текстів обсягом від одного до двадцяти семи рядків різного стану збереженості. У текстах міститься генеалогія та титулатура Ксеркса, а також перелік провінцій, що входили до Ахеменідської держави того часу. Більшість текстів було висічено на різних поверхнях царського палацу у Сузах, також знайдені клинописні таблички у Хамадані, біля озера Ван та на горі Алванд.

12. Написи інших Ахеменідських царів – 27 текстів, зокрема тексти написані за часів Артаксеркса I, Дарія II, Артаксеркса II та Артаксеркса III. Обсяг більшості текстів не перевищує декількох слів, висічених на невеликих глиняних та золотих табличках, вазах, важках, стелах та різних поверхнях палаців. Найбільшим серед цих текстів є напис Артаксеркса II з Хамадану. 20 рядків цього напису із інформацією про генеалогію та титулатуру царя вибито на золотій табличці.

Зазначимо, що до зареєстрованої нами лексики здебільшого не додавались власні назви, а також словоформи, які з очевидністю є неіндоєвропейськими запозиченнями. Вилучення таких словоформ із реєстру пов'язано із їх нетиповою парадигматичною словозміною і як наслідок некоректною реалізацією їх просодичних особливостей. Також у давньоперській мові у неіндоєвропейських запозиченнях наявні фонологічні процеси, які в цілому не характерні для давньоіранських мов. Найяскравішим прикладом таких фонологічних аномалій є сонорний приголосний //, який у наявному корпусі давньоперської лексики зустрічається лише у запозичених власних назвах, напр. ДП *Halditahaya* (Халдіти(чоловіче ім'я) ген. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 214) запозичене з Ел *Haltida-* (Халдіта(чоловіче ім'я) (Kent, 1950, p. 214); ДП *Labanāna* (Ліван) ном. одн. с. р. (Bachenheimer, 2019, p. 189; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 206) запозичене з Ел *Labanana* (Ліван) (Hinz, 1973, s. 143).

Серед зареєстрованих нами словоформ наявні три власні назви та їх парадигматичні варіанти, основи цих словоформ такі – *Ahuramazda* (Ахурамазда) (Bachenheimer, 2019, p. 147; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 165); *Naḫāmaniša*- (Ахеменід) (Bachenheimer, 2019, p. 180; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212); *Pārs*- (Персія, Фарс) (Bachenheimer, 2019, p. 205; Hinz, 1973 ss. 147-148; Kent, 1950, p. 196). Ці словоформи було обрано через їх безсумнівну іранську етимологію та високу частотність у текстах, що супроводжується значною кількістю прикладів їх словозміни.

2.3 Комплексна методика аналізу акцентуації іменних та дієслівних словоформ у давньоперській мові

Розуміння фонологічного рівня мови як сукупності ієрархічно побудованих підсистем передбачає наявність ізоморфізму, що міг би поєднати розрізнені мовні прояви набором універсальних співвідношень. Для виявлення таких співвідношень найоптимальнішим вбачається виокремлення плану вираження словоформ із подальшим виділенням та аналізом їх фонологічної структури. Саме структурний підхід до аналізу лексики мертвих мов уможливіє отримання релевантних результатів в умовах відсутності їх функційних характеристик.

Досягнення мети та вирішення завдань нашого дослідження у межах структурного підходу потребує комплексної методології. Аналіз вказаних вище наукових розвідок дозволив нам визначити, що основними методами дослідження акцентуаційних процесів давньоперської мови постають етимологічний метод і методи кількісного та дистрибутивного аналізу, які використовуються на множині елементів всіх мовних рівнів, дотичних до предмету дослідження.

2.3.1 Етимологічний аналіз

Значний прогрес у сфері лексикографії, якого було досягнуто протягом останнього сторіччя на тлі загального розвитку компаративних студій, передбачає використання етимологічного аналізу у процесі будь-якого порівняльно-історичного дослідження. Індіоіранські мови через давню писемну традицію завжди мали у розпорядженні значні корпуси текстів, які у подальшому ставали підґрунтям для глибинних реконструкцій тих чи інших спільноіндоєвропейських мовних рівнів.

Усталена практика порівняльно-історичних досліджень демонструє, що у морфологічних та фонологічних дослідженнях найбільш адекватним є представлення словоформи за допомогою такої фонологічної форми, у якій кожен, залучений до неї окремий сегмент міг би бути з очевидністю виведений з похідного прототипу (Расторгуєва, 1990; Сидельникова, 2022; Bartholomae, 1904). Зокрема, для вивчення акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ ми використали методичний прийом зворотньої реконструкції. Так, наявні у давньоперській мові морфонологічні процеси були розглянуті крізь призму спільноіндоєвропейської етимології зареєстрованих словоформ.

Для досягнення етимологічної релевантності зареєстрованої лексики, під час механічної вибірки ми дотримувались принципу цільнолексемного зближення. Такий принцип передбачає прийняття факту, що всі власне давньоперські словоформи повинні мати відповідні прототипи на всіх діяхронічних зрізах, так само всі морфеми, незалежно від їх продуктивності та функційності, та фонеми, незважаючи на їх фонологічний контекст, повинні виводитись із їхніх прототипів відповідного мовного рівня. Також при формуванні реєстру давньоперської мови була приділена увага тому, щоб усі зареєстровані словоформи мали деривативні та семантичні зв'язки зі своїми прототипами на якомога глибшому діяхронічному рівні.

Використання етимологічного аналізу із дотриманням принципу цілюноксемного зближення під час дослідження акцентуації та її впливу на розвиток давньоперської мовної системи дозволило уникнути випадків хаотичної тотожності фонем та морфем у випадках зіставлення давньоперських словоформ зі своїми прототипами та рефлексами.

2.3.2 Квантитативний аналіз

Загальна кількість зафіксованих наразі словоформ давньоперської мови за оцінкою більшості дослідників коливається у межах 2000 словоформ (Vachenheimer, 2019; Bartholomae, 1904; Hinz, 1973; Kent, 1950). Шляхом механічної вибірки із генеральної сукупності давньоперських словоформ нами було сформовано реєстр іменних та дієслівних словоформ, до якого увійшли 444 словоформи із загальною частотою використання у текстах 3181 слововживання.

Для аналізу розподілу фонем у межах словоформи із подальшим визначенням типів складів як основних носіїв наголосу нами було обрано система фонем, запропонована Р. Кентом (Kent, 1950). Ця система фонем передбачає наявність у давньоперській мові 21 приголосного звуку, 6 кількісно протиставлених голосних монофтонгів та 4 дифтонгів, а також одного складового сонанту, який у нашому подальшому дослідженні буде ідентифікуватись як голосний. Також механічна вибірка словоформ дозволила встановити граничні довжини іменних та дієслівних словоформ, а саме від трьох фонем до чотирнадцяти.

Визначення комбінаторних можливостей фонем у межах словоформи передбачає наявність абстрактного способу вираження міжфонемних відношень, а саме канонічних форм. У канонічних формах кожен приголосний звук записується літерою C, а кожен голосний або складовий сонант літерою V. Потенційна кількість канонічних форм обчислюється за формулою $\Sigma = 2^n$, де n виражає кількість фонем, що входять до складу словоформи (Перебийніс, 1970; Перебийніс, 2014). Таким чином, можна стверджувати, що кількість потенційно

можливих канонічних форм для давньоперських іменних та дієслівних словоформ складає 16384 одиниці, але фактично у наслідок аналізу зареєстрованих словоформ було зафіксовано лише 100 канонічних форм. Також було встановлено, що найбільш вживаними у давньоперських текстах були іменні та дієслівні словоформи довжиною від п'яти до дванадцяти фонем.

2.3.3 Дистрибутивний аналіз

Для детального аналізу акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ та відповідно досягнення мети нашого дослідження зареєстровану лексику поетапно було поділено на три типи множин. Кожна з цих множин представляє собою сукупність структурних елементів, які ієрархічно поєднуються в загальну акцентуаційну систему мови, а саме – фонематичні комбінаторні моделі словоформ (канонічні форми), склади, акцентні типи.

Розподіл зареєстрованої лексики на канонічні форми передбачає розгляд усіх словоформ як фонетичних ланцюгів різної довжини, які складаються з послідовного чергування приголосних (С) та голосних (V). Наслідком такого бінарного представлення фонетичної структури стало обчислення комбінаторного потенціалу фонемних сполучень у межах словоформи із подальшим визначенням мінімального інвентаря деривативних моделей для давньоперських іменних та дієслівних словоформ. Об'єднання характерних або нехарактерних фонетичних сполучень у єдиний інвентар канонічних форм дозволило системно та точно визначити фонематичні особливості зареєстрованої лексики, необхідні для подальших етапів дослідження.

Визначивши комбінаторні властивості і пов'язані з ними фонологічні особливості зареєстрованої лексики, слід перейти до наступного етапу аналізу – складоподілу. Зважаючи на те, що склад є основним носієм наголосу, визначення типів складів дієслівних та іменних словоформ та їх дистрибуції у межах словоформ вбачається одним з основних завдань нашого дослідження. Складоподіл дозволив виділити наявні у словоформах типи складів і визначити

кількісний показник вокального ядра в отриманих типах складів, що є особливо важливим у мовах із моровим наголосом. Розглядаючи дистрибуцію складів у словоформах, ми розділимо склади на три позиційні групи, а саме ініціальну, медіальну та фінальну. Визначення позиційності складів є важливою умовою при визначенні місця наголосу.

За допомогою правил постановки наголосу у давньоперській мові, запропонованих Е. Бенвеністом та описаній нами у підрозділі 2.1, визначено наголошений склад у словоформі і розподілено ці словоформи за акцентними типами та акцентними моделями. До акцентних типів ми відносимо словоформи із якісно та кількісно однаковим наголошеним складом. Кожен акцентний тип містить акцентні моделі, до яких віднесено словоформи відповідно до позиції наголошеного складу у словоформі.

Висновки до розділу 2

1. Розгляд основних методологічних тенденцій історичної акцентології дозволив встановити, що для давньоперської мови, яка не мала засобів експліцитного вираження акцентуації, найбільш прийнятним підходом до дослідження вбачається структурний підхід. Такий підхід передбачає розуміння акцентуації як суто фонологічного явища, тобто такого, що впливає на загальну систему мови і може бути дослідженим завдяки виявленню певних системних співвідношень на морфологічному і морфонологічному рівнях мови у діяхронії, без залучення просодичного плану вираження.

2. Значний часовий проміжок, який відділяє нас від часів написання давньоперських клинописних текстів, накладає певні обмеження на дослідження цих текстів і точність передачі лінгвальних даних, що у них містяться. Тим не менш, наявний на сьогодні корпус давньоперських текстів дозволяє сформувати реєстр іменних та дієслівних словоформ в обсязі 444 словоформ, що є достатнім для релевантного дослідження акцентуації давньоперської мови та проведення

поетапного дослідження із використанням квантитативно-дистрибутивного аналізу.

3. Спираючись на структурний підхід при дослідженні акцентуаційних процесів давньоперської мови було встановлено, що найбільш прийнятним методом дослідження постає комплексний метод, який складається з двох типів аналізу – квантитативного та дистрибутивного. Квантитативний аналіз дозволить обчислити абсолютні та відносні показники, а також частоту використання у словоформах структурних елементів акцентуаційної системи давньоперської мови, а саме канонічних форм та складів. Також за допомогою квантитативного метода буде встановлено частотність використання акцентних типів та акцентних моделей. Використання дистрибутивного аналізу дозволить встановити та описати комбінаторні відношення звуків у межах давньоперських іменних та дієслівних словоформ, розподілити на позиційні групи склади та в результаті розробити систему акцентних типів та моделей, засновану на дистрибуції складів. Також для верифікації індоєвропейського походження зареєстрованої лексики було обрано етимологічний аналіз.

Основні положення розділу висвітлені в одній статті автора (Поздняков, 2020а).

РОЗДІЛ 3

АКЦЕНТНІ ТИПИ ДАВНЬОПЕРСЬКИХ ІМЕННИХ СЛОВОФОРМ

Дослідження просодичного рівня мови в діяхронії потребує комплексного підходу до аналізу мовного матеріалу із використанням дистрибутивного та квантитативного методів на кожному етапі дослідження. Першим етапом такого аналізу вбачається розподіл зареєстрованої лексики за канонічними формами для визначення комбінаторних можливостей давньоперських звуків у межах словоформи, що у подальшому дозволить перейти до складоподілу і подальшого релевантного визначення типів складів, характерних для давньоперської мови.

Другим етапом дослідження є складоподіл зареєстрованих іменних словоформ. Цей методичний прийом надасть змогу визначити типи складів, які зустрічаються у давньоперських іменних словоформах, а також обчислити частотність використання всіх типів складів та їх дистрибуцію у межах словоформ.

Ідентифікація типів складів та аналіз їхньої дистрибуції дозволяє перейти до третього, основного етапу дослідження акцентуації давньоперських іменних словоформ, а саме визначенню акцентних типів та їх структурних елементів – акцентних моделей. Зважаючи на те, що як і будь-яке лінгвальне явище, акцентуація в діяхронічному плані мала суттєвий вплив на розвиток усіх мовних рівнів давньоперської мови, до кожного акцентного типу подано коментар із висвітленням такого впливу.

3.1 Синтагматика фонем в іменних словоформах

Важливим елементом дослідження фонологічного рівня мови є визначення та аналіз синтагматичних відношень між фонемами у межах словоформи. Перші дослідження з синтагматики фонем проводились Е. Сепіром на матеріалі англійської мови та мов автохтонного населення Північної Америки. Досліднику належить твердження, що у двох різних мовах можуть існувати фонemi із

набором ідентичних розрізнявальних ознак, проте комбінаторні можливості таких фонем можуть повністю відрізнитись (Sapir, 1925). Вочевидь, комбінаторний потенціал фонем впливає не лише на фонологічну систему сегментного рівня, але й сягає рівня складів і, відповідно, просодичної і акцентної організації мови. Відтак, для визначення синтагматики фонем та в першу чергу їх потенціалу сполученості нами було обрано поняття канонічної словоформи як базової моделі синтагматики фонем.

Поняття канонічної форми було введено Ч. Хокеттом та далі розвинуто у його чисельних роботах (Hockett, 1942; Hockett, 1948; Hockett, 1954; Hockett, 1955). Побудова комбінаторних моделей, зокрема із використанням канонічних форм, для аналізу синтагматичних відношень одиниць фонологічного та морфонологічного рівнів широко використовується у роботах вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (Бурка, 2019; Васько, 1997; Парк, 2018; Субота, 2012; Dressler, 1983, Greenberg, 1978; Park, 2020). Канонічними словоформами, за Ч. Хокеттом, називають моделі комбінаторики фонем, що лежать в основі породження всіх морфологічних представлень певної мови. Канонічна форма записується як послідовність фонем, у якій C – позначає приголосну фонему, а V – голосну фонему (Hockett, 1964).

У результаті проведення механічної вибірки іменників із реєстру давньоперських словоформ було встановлено, що мінімальна довжина давньоперської іменної словоформи складає 3 фонем, а максимальна 14 фонем. Знаючи межі довжини іменних словоформ, можемо обчислити кількість теоретично можливих канонічних форм для давньоперських іменних словоформ за допомогою формули $\Sigma = 2^n$, де n виражає кількість фонем, що входять до складу словоформи (Перебийніс, 1970). Так, для трьохфонемних словоформ кількість потенційних канонічних форм дорівнюватиметься 2^3 , тобто 8 моделей, для п'ятифонемних словоформ існує 2^5 , або 32 моделі, загальна кількість потенційно можливих канонічних словоформ для давньоперських іменних

словоформ дорівнює 32760 моделей. Реальна кількість зафіксованих у текстах канонічних форм значно менша за теоретичну і дорівнює всього 48 моделям.

Однією з причин такої кількісної розбіжності є невеликий об'єм корпусу клинописних текстів і відповідно невеликий об'єм лексичного матеріалу. Також слід зазначити, що на кількість лексичного матеріалу впливає стилістичний реєстр і сюжетність клинописних текстів. Наявність цих чинників яскраво ілюструється великою кількістю слововживань, що, вочевидь, не могли мати у повсякденному мовленні давніх персів такої високої частоти використання, яка засвідчена у писемних текстах. Навпаки, лексеми, які зазвичай частотно превалюють у повсякденному мовленні людей, у давньоперських текстах мають низьку частоту слововживань, наприклад *martiya* (чоловік, людина) 29 випадків використання, проти 289 випадків використання *xšāyaθiya* (цар), *Ahuramazdā* (Ахурамазда) використовується 83 рази, *aspa* (кінь) лише 1 раз. Тим не менш, не вірним було б вважати, що на кількість визначених у цьому дослідженні канонічних форм впливає лише об'єм досліджуваного матеріалу, поле для реалізації комбінаторних варіантів фонем значно зменшуються за рахунок фонологічних заборон на з'єднання певних послідовностей звуків.

Такі заборони можуть бути універсальними для всіх індоєвропейських мов, зокрема, неможливість поєднати у словоформі більше п'яти зімкнених приголосних або трьох голосних підряд; обмеження можуть бути більш специфічним та стосуватись виключно індоіранських мов, наприклад, заборона на використання дентальних приголосних після певних назальних приголосних (Kobayashi, 2004). Також обмеження на реалізацію канонічних словоформ накладаються наявною у давньоперській мові морфологічною системою, до якої відноситься обмежена кількість деривативних типів основ та особливості парадигматичних реалізацій лексем, зокрема, притаманний всім давнім індоєвропейським мовам розвинений синтетизм, виражений формально в аблауті та інших типах чергувань, які впливають на дистрибуцію фонем у межах словоформи.

У таблиці 3.1.1 наведені наявні довжини словоформ і кількість та приклади канонічних словоформ, які існують у межах цих довжин реально та могли би існувати теоретично.

Таблиця 3.1.1

Кількість теоретично можливих і зареєстрованих іменних словоформ

Кількість фонем у словоформі	Кількість потенційно можливих КФ	Кількість зареєстрованих КФ	КФ (приклад)
3	8	1	VCV – <i>asa</i> (камень) ном. одн. ч. р.
4	16	3	CVCV – <i>baga</i> (бог) ном. одн. ч. р.
5	32	6	CVCVC – <i>bājim</i> (данину) акк. одн. ж.р.
6	64	6	CVCCCV – <i>baršnā</i> (глибину, довжину) акк. одн. ч.р.
7	128	6	VCVCVCV – <i>apišiyā</i> (помічники) ном. мн. ч.р.
8	256	5	CVCVCVCV – <i>dušiyārā</i> (з голоду) абл. ср. р. одн.
9	512	8	VCCVCVCVC – <i>ustacanām</i> (ступені) акк. мн. ж.р.
10	1024	4	CCVCVCVCVC – <i>xšāyaθiyam</i> (царя) акк. одн. ч. р.
11	2048	4	CVCVCVCVCVC – <i>hamiṣiyaiḃiš</i> (бунтівниками) акк. мн. ч.р.
12	4096	3	CVCVCVCVCVCV – <i>hiθapivapiya</i> (хороший лучник) ном. одн. ч.р.
13	8192	1	CCVCVCVCVCVCV – <i>xšāyaθiyahayā</i> (царя) ген. одн. ч.р.
14	16384	1	CVCVCVCVCVCVCV – <i>Naḫāmanišahayā</i> (Ахеменіда) ген. одн. ч.р.
ВСЬОГО	32760	48	-

Нижче ми наведемо загальний опис канонічних форм давньоперських іменних словоформ.

1. До групи трьохфонемних слів входить лише одна канонічна форма – **КФ 1** VCV, яка виражена однією словоформою *asa* (кінь) ном. одн. ч.р. (Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 173), що дорівнюється 0,49% від загальної кількості реалізацій, частота використання цієї словоформи також становить одне слововживання та складає 0,05% від загального вживання іменників у корпусі давньоперських текстів.

2. Група чотирьохфонемних словоформ містить у собі три канонічні форми, а саме – **КФ 2** VCVC до якої належать три словоформи, що складають 1,48% від загальної кількості реалізацій, напр. *asat* (коня), акк. одн. ч.р. (Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 173); *ušū* (розум, мудрість) ном. дв. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 229; Hinz, 1973, s. 154-155; Kent, 1950, p. 178); загальна частота використання **КФ 2** складає 8 випадків слововживання або 0,41% від сумарної частоти вживання іменників. **КФ 3** VCCV містить лише одну словоформу *aspa* (кінь) ном. одн. ч.р. (Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 173), 0,49% від наявних у реєстрі. **КФ 3** використовується у текстах лише один раз (0,49% від загального вживання іменників). **КФ 4** CVCV є однією із найпоширеніших комбінаторних моделей і реалізується у 21 словоформі (10,39% реалізації), напр. *siša* (плем'я, походження) ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 259; Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184); *θikā* (гравій) ном. од. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 188); *rauta* (пічка) ном. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 213; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205); *pāta* (ім'я) ном. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 198; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 193). **КФ 4** є найбільш уживаною моделлю у корпусі текстів, частота її вживання складає 304 рази (15,67% іменникових слововживань).

3. Для словоформ, що складаються із п'ять фонем зафіксована реалізація у шести канонічних формах. **КФ 5** CVCVC представлена у 21 (10,39% реалізації) словоформі, напр. *dāruv* (деревина), ном. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 164; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 190); *dipim* (напис, малюнок) акк. одн. ж.р.

(Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 191); *gāθum* (на троні) акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 269; Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 183); *kāram* (армія, народ) акк. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 256; Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 180); *tanūš* (міло) ном. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 218; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 186); *yāpat* (благодать, значну силу) акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 248; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 205). Частотність використання **КФ 5** складає 163 (8,4% іменникових слововживань) слововживання та є третьою за вживаністю канонічною формою серед зареєстрованих. **КФ 6** *CCVVCV* зустрічається у 6 (2,97% реалізації) словоформах, напр. *brātā* (брат), ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 129; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 201); *draya* (море) ном. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 192); *stūnā* (колони) ном. мн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210); *xšara* (ніч, вечір) ном. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 243; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 139). Словоформи, що відтворюють **КФ 6** з використовуються у давньоперських текстах 11 (0,56% іменникових слововживань) разів. **КФ 7** *CVCCV* описує дев'ять словоформ (4,45% реалізацій), напр. *sartā* (на шкірі) лок. одн. с.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 231; Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184); *dauštā* (друг) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 165; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189); *gastā* (огида, зло) ном. одн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 146; Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 189); *karšā* (вагою) інст. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 186; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180). Частота слововживань **КФ 7** у корпусі текстів 147 (7,58% іменникових слововживань). **КФ 8** *VCCVC* реалізовано лише в одній (0,49% реалізацій) словоформі, а саме у *ṛštām* (правдою) акк. одн. ж. р. (Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 171), у текстах ця словоформа зустрічається лише раз (0,05% іменникових слововживань). Так само **КФ 9** *VCCVC* представляє лише одну словоформу (0,49% реалізації) *ṛštiš* (спус) ном. одн. ж. р. (Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 172), що також

зустрічається у корпусі один раз (0,05% іменникових слововживань). КФ 10 VCVCV реалізується у 7 (3,46% реалізації) словоформах, напр. *ariya* (у воді) лок. одн. ж. р. (Bachenheimer, 2019, р. 138; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, р. 168); *arika* (зло, неправда), ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 139; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, р. 170); *rtācā* (правдою), інст. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, р. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, р. 206); *uṣṭyā* (розумом), інст. дв. с.р. (Bachenheimer, 2019, р. 229; Hinz, 1973, s. 154-155; Kent, 1950, р. 178). Словоформи реалізовані у КФ 10 мають 15 випадків слововживання тобто 0,77% від усіх випадків іменникового слововживання.

4. Шестифонемні словоформи реалізуються у шести канонічних формах, які ми розглянемо нижче. КФ 11 VCVCVC реалізована лише у словоформі *avagat* (камінь), інст. дв. с.р. (Bachenheimer, 2019, р. 14; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, р. 166) із 2 випадками слововживання, 0,1% слововживання іменників. КФ 12 CVVCVCV представлена 16 (7,92% реалізації) словоформами, що робить її найбільш поширеною шестифонемною канонічною формою та третьою за поширеністю серед усіх зареєстрованих канонічних форм, напр. *bagāha* (боги) ном. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 155; Kent, 1950, р. 199); *dīpiyā* (у написі) лок. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, р. 166; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, р. 191); *kāsaka* (напівдорогоцінний камінь) ном. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 328; Bachenheimer, 2019, р. 187; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, р. 180); *ṣiyāta* (щастя) ном. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 328; Bachenheimer, 2019, р. 217; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, р. 210). Ця канонічна форма також є найбільш вживаною серед шестифонемних словоформ та зустрічається у текстах 91 раз (4,69% слововживання іменників). КФ 13 CVCCVC реалізується в одній словоформі *barṣnā* (глибну, довжину) акк. або інст. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 119; Bachenheimer, 2019, р. 156; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, р. 200), ця словоформа вживається у давньооперських текстах один раз і складає 0,05% від загального використання іменників. КФ 14 CVCCVC представлена 8 словоформами, що складає 3,96% реалізації, напр. *dahyāiṣ* (країна, провінція) ном. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, р. 161; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, р. 190); *hiṣtiṣ* (цегла) ном. одн. ж.р.

(Bachenheimer, 2019, p. 182; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 175); *rangam* (швидкість) акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 213; Kent, 1950, p. 205); *θardam* (рік), акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 224; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 188); *θarmiš* (деревина) ном. одн. ч. р. (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 188). Текстова частота цієї канонічної форми складає 80 слововживань (4,12% усіх іменникових слововживань). **КФ 15** CCVCVC 15 реалізована у чотирьох словоформах, що становить 1,98% реалізацій, напр. *draugam* (брехню) акк. одн. ч.р (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192); *stānam* (місце), акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210); *xratum* (мудрість) акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 242; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 180). Словоформи, реалізовані цією КФ зустрічаються у давньоперських текстах 34 рази (1,75% слововживання іменників). **КФ 16** VCCVVCV реалізована лише у словоформі *ṛštika* (списоносець), ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 172), що зустрічається у корпусі давньоперських текстів двічі, тобто має 0,1% від іменникового слововживання.

5. Семифонемні словоформи реалізовані за допомогою 6 канонічних форм, що описані нижче. **КФ 17** VCVCVCV описує сім словоформ (3,46 % реалізації), напр. *apišiya* (помічник, послідовник, союзник) ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 176; Bachenheimer, 2019 p. 136; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, p. 168); *asabāra* (кінотник), ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 143; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 173); *ušībiyā* (розумом) інст. дв. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 229; Hinz, 1973, s. 154-155; Kent, 1950, p. 178). Текстова частота **КФ 17** складає 23 слововживання, що складає 1,18% від усіх зареєстрованих слововживань іменника. **КФ 18** VCCVCVC реалізована у 3 (1,48% реалізації), напр. *ardatam* (срібло) акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 231; Bachenheimer, 2019, p. 138-139; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 171); *arjanam* (малюнок) ном. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 140; Kent, 1950, p. 170). Словоформи, представлені **КФ 18** зустрічаються у давньоперських текстах тричі (0,15% іменникових слововживань). За допомогою **КФ 19** CVCCVCV представлено вісім словоформ

(3,96% реалізації), напр. *bandaka* (слуга, раб) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 154; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, р. 199); *dahyāva* (країни, провінції) ном. або акк. мн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 286; Bachenheimer, 2019, р. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, р. 190), *dastayā* (у руці) лок. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 164; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, р. 190), *martiya* (чоловік, людина) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, р. 203). Текстова частотність **КФ 19** складає 80 слововживань або 4,12% від загального використання іменників у давньоперських текстах. Канонічною формою, що має найбільший ступень реалізації серед семифонемних словоформ є **КФ 20** CVCVCVCVC, що представлена 11 словоформами (5,44% реалізації), напр. *bagaibiš* (богами) інстр. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 155; Hinz 1973 s. 129; Kent, 1950, р. 199); *dacaram* (палац) акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 160; Hinz 1973 s. 130; Kent, 1950, р. 186); *hadugām* (платформу, статую) акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, р. 175; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, р. 213); *hazanām* (язик) акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, р. 180; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, р. 214). Текстова частотність **КФ 20** складає 76 слововживань (3,91% слововживань іменників). **КФ 21** CCVCVCVCV використовується лише у словоформі *stūnāya* (у колонах) лок. мн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, р. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, р. 210), ця словоформа зустрічається у давньоперських текстах двічі (0,1% іменникових слововживань). **КФ 22** CCVCCVCVC також зустрічається лише один раз у словоформі *xvasrat* (хороших коней) ном. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 233; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, р. 177) та зустрічається у корпусі текстів 3 рази (0,15% іменникових слововживань).

6. Восьмифонемні словоформи реалізовані у п'яти канонічних формах, розглянутих далі. **КФ 23** VCVCVCVCVC реалізована у п'яти словоформах (2,47% реалізації), напр. *aradānam* (палац) акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 136; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, р. 168); *āvahanam* (місто) ном. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, р. 148; Hinz, 1973, s. 127; Kent, 1950, р. 173); *uvādātam* (родовід) акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, р. 231-232; Hinz, 1973, s. 139). Текстова частотність **КФ 23** складає вісім слововживань (0,41% іменникових

слововживань). Серед восьмифонемних словоформ найбільшу реалізацію має **КФ 24** CVCVCVCV, яка представлена 13 словоформами (6,43% реалізації), напр. *bātugara* (чаша) ном. одн. ч.р. (Vachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 199); *dušiyārā* (з голоду) абл. одн. с.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 415; Vachenheimer, 2019, p. 168; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192); *hamaranā* (битви) акк. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 195; Vachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, s. 1973 s. 136; Kent, 1950, p. 183); *hamiṣiya* (бунтівник) ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 351; Vachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213). **КФ 24** має відносно широку представленість у давньоперських текстах, а саме 56 слововживань або 2,88% від зареєстрованого вживання іменників. **КФ 25** CVCCVCVC реалізована у п'яти словоформах (2,47% реалізації), напр. *dahuyīnām* (країн, провінцій) ген. мн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 286; Vachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 190); *martiyam* (чоловіка, людину) акк. одн. ч.р. (Эдельман, 2015, с. 215; Vachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203); *vardanam* (місто) ном. одн. ч.р. (Vachenheimer, 2019, p. 235; Hinz, 1973, s. 157; Kent, 1950, p. 207). **КФ 25** є найуживанішою канонічною формою у давньоперських текстах, кількість її слововживань становить 69 разів або 3,55% від усіх вживань іменників. **КФ 26** CVCVCCVC описує реалізацію двох словоформ (0,99% реалізації), а саме *daranyam* (золото) акк. одн. ч.р. (Vachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189); *duvarθim* (дверний отвір) акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 500; Vachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192). **КФ 26** зустрічається у корпусі давньоперських текстів 15 разів (0,77% іменникових слововживань). **КФ 38** VCCVCVCV представлено лише словоформою *ṛštibara* (списоносець) ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 228; Vachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 172), що зустрічається у давньоперських текстах також лише раз (0,05% іменникового слововживання).

7. Дев'ятифонемні словоформи містять у собі найбільшу кількість реалізованих комбінацій сполучення фонем, які виражені у восьми канонічних

формах. **КФ 28** VCCVCCVCV реалізована словоформою *ardastāna* (вікно) ном. одн. ч. р. (Bachenheimer, 2019, p. 138; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 171), що зустрічається у корпусі текстів один раз (0,05% іменникових слововживань).

КФ 29 VCVCVCCVC представлена словоформою *aruvastam* (дія) акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 142; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 170), яка має 6 випадків слововживання (0,3% іменникового слововживання).

КФ 30 CVCCVCVCV реалізована у чотирьох словоформах (1,98% реалізації), напр. *dahyuṣuvā* (у країнах, у провінціях) лок. мн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 286; Bachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 190); *dartanayā* (у лисі) лок. одн. с.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 295; Bachenheimer, 2019, p. 186; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180).

КФ 30 зустрічається у давньоперських текстах сім разів та має 0,36% іменникового слововживання.

КФ 31 CVCVCVCVC із представленістю у семи словоформах є найбільш реалізованою канонічною формою серед дев'ятифонемних словоформ, напр. *daivadānam* (храм демонів) акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189); *duṣiyāram* (голод) акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192); *hamaranam* (бумбу) акк. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 195; Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, s. 1973 s. 136; Kent, 1950, p. 183); *hūnarābiṣ* (мистецтвами, навичками) інстр. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 416; Bachenheimer, 2019, p. 228; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 177).

КФ 31 є доволі поширеною у текстах та має 76 випадків слововживання (3,91% іменникового слововживання).

КФ 32 CCVCVCVCV реалізована у п'яти словоформах (2,47% реалізації), напр. *drayahayā* (у морі) лок. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 192); *xṣaṣarāvā* (сампан) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 243; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 139); *xvasabāra* (хороший кінотник) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 242; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 180).

КФ 32 є найуживанішою канонічною формою з усіх зареєстрованих, ця модель нараховує 289 випадків слововживання (14,9% іменникового слововживання).

КФ 33 VCCVCVCVC представлена у двох словоформах (0,99% реалізації), що походять від однієї

лексеми і, ймовірно, є її діалектними варіантами, а саме *ustacanām* (ступені) акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 230; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177); *ustašanam* (ступені) акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 230; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177). **КФ 33** має два випадки слововживання (0,1% іменникового слововживання). **КФ 34** CCVCVCCVC реалізована у словоформі *xšaçaṃšim* (його царство) акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019 pp. 242-243; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181) та зустрічається у давньоперських текстах один раз, що складає 0,05% іменникового слововживання. **КФ 46** CCVCCCVCV реалізована у словоформі *xvarštika* (хороший списоносець) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 232; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177), що також зустрічається у корпусі текстів лише один раз (0,05% іменникового слововживання).

8. Десятифонемні іменні словоформи представлені чотирма канонічними формами, які ми розглянемо нижче. **КФ 36** VCVCVCCCV реалізована в одній словоформі (0,49% реалізації) – *Ahuramazdā* (Ахурамазда) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 147; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 165), що зустрічається у давньоперських текстах 83 рази (4,28% іменникових слововживань). **КФ 37** VCVCVCCVC представлена 1 словоформою (0,49% реалізації) *asabāraibiš* (кінотниками) інст. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 143; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 173), для цієї словоформи зафіксовано 4 випадки слововживання (0,2% іменникового слововживання). До **КФ 38** CCVCVCCVC належать 2 словоформи (0,99% реалізації), а саме *framātāram* (командира, керівника) акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 56; Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198); *xšāyaθiyam* (царя) акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 244-245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181). **КФ 38** зустрічається у давньоперських текстах 46 разів, що становить 2,37% іменникового слововживання. **КФ 39** CVCCVCCVC реалізовано також у двох словоформах – *martiyaibiš* (чоловіками, людьми) інстр. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203); *martiyānām* (чоловіків, людей) ген. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 194; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203).

Текстова частотність **КФ 39** складає 3 слововживання (0,15% іменникового слововживання).

9. Одинадцятифонемні словоформи представлені чотирма канонічними формами. **КФ 40** VCVCVCVCCVC реалізовує одну словоформу (0,49% реалізації) *Ahuramazdām* (Ахурамазду) акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 147; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 165), що зустрічається у давньоперських текстах 15 разів (0,77% іменникового слововживання). **КФ 41** VCVCVCVCVCV відображено також в одній словоформі (0,49 реалізації); *apanaūākata* (прадід) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 136; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 168), ця канонічна форма вживається лише один раз (0,05% іменникового слововживання). **КФ 42** CVCVCVCVCVCV представлено двома словоформами (0,99% реалізації), а саме *duvarayātaiy* (біля моїх дверей) лок. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 168-169; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192); *hamiṣiyaiḥ* (бунтівниками, заколотниками) інст. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 351; Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213). Текстова частота **КФ 42** складає три слововживання (0,15 % іменникового слововживання). **КФ 43** CVCCVCVCVCV реалізована в одній словоформі (0,49% реалізації), *martiyahayā* (чоловік, людина) ген. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203). **КФ 43** зустрічається у давньоперських текстах 23 рази (1,18 % іменникового слововживання).

10. Дванадцятифонемні словоформи реалізовані у 3 канонічних формах. **КФ 44** VCVCVCVCCVCV представляє одну словоформу (0,49% реалізації), *Ahuramazdā* (Ахурамазда) ген. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 147; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 165), ця канонічна форма налічує 76 випадків слововживання, або 3,91% іменникового слововживання. **КФ 45** є найпоширенішою канонічною формою серед дванадцятифонемних словоформ, вона реалізується у 6 словоформах (2,97% реалізації), напр. *dāranīyakara* (ювелір) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 162-163; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189); *dāranīyakarā* (ювеліри) ном. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 162-163;

Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189); *hūθanivaniya* (хороший лучник) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 231; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 187); *hamaranakara* (воїн) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, s. 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213); *Нахātanišiya* (Ахеменід) ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 180; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212). Ця канонічна форма зустрічається у корпусі давньоперських текстів 64 рази (3,3% іменникового слововживання). **КФ 46** CCVCVCVCVCVCVCVC реалізовано в одній словоформі (0,49 реалізації), *xšāyaθiyānām*(цар) ген. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181), текстова частотність якої складає 24 слововживання (1,23% іменникового слововживання).

11. Тринадцятифонемна словоформа існує лише в одному варіанті і, відповідно, має лише одну канонічну форму – **КФ 47** CCVCVCVCVCVCVCVC, що реалізується у словоформі *xšāyaθiyahayā* (царя) , ген. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181). **КФ 47** має 0,49% реалізації та зустрічається у тексті 16 разів (0,82% іменникового слововживання).

12. Чотирнадцятифонемна словоформа також існує лише в одному варіанті, що виражається **КФ 48** CVCVCVCVCVCVCVCVC, *Нахātanišahayā* (Ахеменіда) , ген. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 180; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212). Ця канонічна форма має 0,49% реалізації та зустрічається у текстах лише раз (0,05% іменникового слововживання).

Отже, відповідно до результатів проведеного аналізу можна дійти висновку, що кількість зареєстрованих канонічних форм для давньоперського іменника значно поступається кількості теоретично можливих, а саме засвідчено 48 зареєстрованих канонічних форм проти 32760 теоретично можливих. Найбільшу варіативність фонемних комбінацій демонструють дев'ятифонемні словоформи, які реалізовані за допомогою 8 КФ. Наступними за комбінаторним потенціалом виступає група словоформ, що складаються з п'яти, шести та семи фонем, кожна з них має 6 КФ для реалізації. Восьмифонемні словоформи із п'ятьома канонічними формами займають третє місце з точки зору фонемної комбінаторики. Наступною є група словоформ, що складається з 10 та 11 фонем,

ця група має у своєму комбінаторному арсеналі по 4 КФ для кожної із фонемних довжин. П'яте місце займає група словоформ до складу яких входять словоформи із 4 та 12 фонем, кожен із цих фонемних ланцюгів має по 3 КФ. Найменша реалізація, по одній канонічній формі, характерна для групи словоформ, що складаються із найменшої та найбільшої кількості фонем, а саме— трьохфонемні, тринадцятифонемні та чотирнадцятифонемні словоформи.

Диференціація зареєстрованих іменників за канонічними формами та визначення структури цих канонічних форм дозволяє нам перейти до наступного етапу дослідження, а саме визначенню дистрибуції та фонологічних характеристик складів давньоперських іменних словоформ.

3.2 Дистрибуція складів в іменних словоформах

З огляду на те, що склад завжди є носієм наголосу, вбачається необхідним провести аналіз складової структури зареєстрованих нами іменних словоформ. Визначені у розділі 3.1 канонічні форми виступають основою для подальшого розподілу мовного матеріалу на склади. Як було вказано, давньоперський словесний наголос був рухомим, місце наголосу визначалась відповідно до фонологічних характеристик складів, а саме їх кількісного показника та позиційних особливостей складів у словоформі. З огляду на це, під час аналізу дистрибуції складів у давньоперських словоформах, окрім позначень С для приголосного та V для голосного, ми будемо використовувати символ \tilde{V} для позначення довгого голосного або дифтонгу.

Для процесу складоподілу була обрана методика, що широко використовується у дослідженнях з санскритської просодії (Allen, 1953; Cardona, 1993; Cooper, 2014). Вибір саме санскритської методики складоподілу ґрунтується на тому, що по-перше, генетично та типологічно санскрит є доволі близькою мовою до давньоперської. По-друге, через значний об'єм санскритського текстового корпусу, зокрема великий пласт поетичних текстів,

до якого протягом сторіч застосовувалась вказана нами методика, вона представляє собою налагоджений та відпрацьований методичний інструмент.

Отже, для виокремлення складів та визначення їх довготи використовується такий набір правил: 1) якщо між голосних стоїть один приголосний, він відноситься до другого голосного та ініціює склад; 2) якщо два приголосних стоять поряд, перший відноситься до передуючого голосного та закриває склад, другий приголосний відноситься до наступного за ним голосного та ініціює склад; 3) склад вважається довгим, якщо його вокальним ядром є довгий голосний або дифтонг; 4) закритий прикритий склад, незалежно від довжини ядра, завжди довгий; 5) склад вважається коротким, якщо його вокальним ядром є короткий голосний або складовий сонант.

У цьому підрозділі ми детально розглянули дистрибуцію складів, а також їх структурні характеристики та статистичне представлення.

Найбільша частотність та дистрибутивна розгалуженість у давньоперських іменних словоформах характерна для прикритих відкритих складів CV, у результаті аналізу було виявлено 416 таких складів, що становить 62,18% від усіх складів наявних в іменних словоформах, до цієї ж кількості відноситься підгрупа довгих прикритих відкритих складів CŨ. Кількість складів цієї підгрупи становить 149 складів або 22,27% від усіх складів, що входять до іменних словоформ.

Значна представленість складів CV у словоформах, у тому числі й дієслівних, про що буде йтись у розділі 4, пояснюється загальномовною універсалією, яка виражається у тяжінні приголосних до першочергового оформлення ініціалі складу, явища відомого як принцип ініціального максимуму (MOP– Maximum Onset Principle) (Kahn, 1976; Gussenhoven, 2017). Згідно із положенням MOP приголосний у складі завжди передує голосному, за умови, що на поєднання цих звуків не існує фонологічної заборони. У іменних словоформах склади CV зустрічаються в ініціальній, медіальній та фінальній позиціях, також у реєстрі наявні словоформи структура, яких повністю сформована із складів CV. У таблиці 3.2.1 подано дистрибуційні та частотні характеристики складів CV та

CṼ (інформація, подана у стовпці "відносна кількість", позначає процентне співвідношення кількості розглянутих складів до загальної кількості складів у зареєстрованих іменних словоформах).

Таблиця 3.2.1

Кількість складів CV в іменних словоформах

№	Тип складу	Позиція у словоформі	Абсолютна кількість (склади)	Відносна кількість (%)
1	CV	ініціальна	62	9,267
2	CṼ	ініціальна	38	5,68
3	CV	медіальна	150	22,421
4	CṼ	медіальна	53	7,922
5	CV	фінальна	55	8,221
6	CṼ	фінальна	58	8,669
ВСЬОГО			416	62,18

Нижче детально розглянуто дистрибуцію та структуру складів CV.

1. **Склади CV у ініціальній позиції** представлено у 62 словоформах (62 склади у іменних словоформах, що складає 9,26% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах), напр. *θikā* (*гравій*) – CV/CṼ, ном. од. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 188); *bagaibiš* (*богами*) – CV/CṼ/CVC, інстр. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 155; Hinz 1973 s. 129; Kent, 1950, p. 199); *cašam* (*око*) – CV/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184); *daranyam* (*золото*) – CV/CVC/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189); *dīrim* (*напис, малюнок*) – CV/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 191); *patikaram* (*статую, фігуру*) – CV/CV/CV/CVC, акк. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 255; Bachheimer, 2019, p.

209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 195); *piṣa* (батька) – CV/CV, ген.одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 211-212; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 197).

2. **Склади CṼ у ініціальній позиції** представлено у 38 словоформах (38 складів у іменних словоформах, що складає 5,68% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах), напр. *kārahayā* (армії, народу) – CṼ/CV/CV/CṼ, ген. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 256; Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 180); *pādaibiyā* (обома ногами) – CṼ/CṼ/CV/CṼ, лок. дв. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 195); *taimā* (сім'я) – CṼ/CṼ, ном. одн. с.р. або ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 185); *zūrakara* (пригнічувач, зловмисник) – CṼ/CV/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 251; Hinz, 1973, s. 159; Kent, 1950, p. 211); *bājim* (данину) – CṼ/CVC, акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 55; Bachenheimer, 2019, p. 155; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 199); *gāṭhāvā* (на троні) – CṼ/CV/CṼ, лок. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 269; Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 183); *hūnarābiṣ* (мистецтвами, навичками) – CṼ/CV/CṼ/CVC інстр. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 416; Bachenheimer, 2019, p. 228; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 177).

3. **Склади CV у медіальній позиції** представлено у 90 словоформах (150 складів у іменних словоформах, що складає 22,42% від сумарної кількості складів у всіх іменних зареєстрованих словоформах), напр. *hamiṣiyāibiṣ* (бунтівниками, заколотниками) – CV/CV/CV/CṼ/CVC, інст. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 351; Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213); *jīvahayā* (життя) – CṼ/CV/CV/CṼ, ген. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 108; Bachenheimer, 2019, p. 184; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 185); *karnivakā* (каменярі) – CVC/CV/CV/CṼ, ном. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 295; Bachenheimer, 2019, p. 186; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180); *dartanayā* (у лусі) – CVC/CV/CV/CṼ, лок. одн. с.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 295; Bachenheimer, 2019, p. 186; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180); *hadugām* (платформу, статую) – CV/CV/CVC, акк. одн.

ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 175; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 213); *drayahayā* (у морі) – CCV/CV/CV/C \tilde{V} , лок. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 192); *martiya* (чоловік, людина) – CVC/CV/CV ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 203).

4. **Склади C \tilde{V} у медіальній позиції** представлено (53 склади в іменних словоформах, що складає 3,44% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах), напр. *duṣṭiyārā* (з голоду) – CV/CV/C \tilde{V} /C \tilde{V} , абл. одн. с.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 415; Bachenheimer, 2019, p. 168; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192); *framātāram* (командира, керівника) – CCV/C \tilde{V} /C \tilde{V} /CVC, акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 56; Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198); *haināyā* (з ворожої армії) – C \tilde{V} /C \tilde{V} /C \tilde{V} , абл. одн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 401; Bachenheimer, 2019, p. 175; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212); *hanatāyā* (давниною) – CV/CV/C \tilde{V} /C \tilde{V} , інст. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213); *tauīha* (дверна ручка) – CV/C \tilde{V} /CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 195; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 202); *uvādātam* (житло) – V/C \tilde{V} /C \tilde{V} /CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 195; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 202); *zanānāt* (людей) – CV/C \tilde{V} /CVC, ген. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 251; Kent, 1950, p. 211).

5. **Склади CV у фінальній позиції** представлено у 55 словоформах (55 складів у іменних словоформах, що складає 8,22% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах) напр. *xvasabāra* (хороший кінотник) – CCV/CV/C \tilde{V} /CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 233; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177); *rauta* (річка) – C \tilde{V} /CV, ном. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 213; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205); *riṣa* (син) – CV/CV ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 212; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 197); *kāsaka* (напівдорогоцінний камінь) – C \tilde{V} /CV/CV, ном. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 328; Bachenheimer, 2019, p. 187; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180); *kāra* (армія, народ) – C \tilde{V} /CV, ном. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 256; Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 180); *drauga* (омана, зло) – CC \tilde{V} /CV,

ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 466; Vachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191); *dāta* (закон) – C \tilde{V} /CV, ном. одн. с.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 423; Vachenheimer, 2019, p. 164-165; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189).

6. **Склади C \tilde{V} у фінальній позиції** представлено у 58 словоформах (58 складів у іменних словоформах, що складає 8,66% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах) напр. *aniṣiyā* (помічники, послідовники, союзники) – V/CV/CV/C \tilde{V} , ном. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 176; Vachenheimer, 2019, p. 136; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, p. 168); *bīṭiyā* (на землі, у країні) – C \tilde{V} /CV/C \tilde{V} , лок. одн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 134; Vachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 200); *carṭā* (на шкірі) – CVC/C \tilde{V} , лок. одн. с.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 231; Vachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184); *dahyuṣuvā* (у країнах, у провінціях) – CVC/CV/CV/C \tilde{V} , лок. мн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 286; Vachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 190); *dīriyā* (у написі) – CV/CV/C \tilde{V} , лок. одн. ж.р. (Vachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 191); *guṣāyā* (вухами) – CV/C \tilde{V} /C \tilde{V} , інстр. дв. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 230; Vachenheimer, 2019, p. 174; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182-183); *hamaranā* (бумви) – CV/CV/CV/, акк. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 195; Vachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, s. 1973 s. 136; Kent, 1950, p. 183).

Кількість іменних словоформ, до структури яких входять виключно склади CV складає вісім одиниць (1,19% від сумарної кількості зареєстрованих словоформ), напр. *hamaranakara* (воїн) – CV/CV/CV/CV/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Vachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, s. 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213); *huṭanuvaniya* (хороший лучник) – CV/CV/CV/CV/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Vachenheimer, 2019, p. 231; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 187); *hamiṣiya* (бунтівник) – CV/CV/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 351; Vachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213); *siṣa* (плем'я, походження) – CV/CV, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 259; Vachenheimer, 2019, p. 158; Hinz,

1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184); *baga* (бог) – CV/CV, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 45-46; Bachenheimer, 2019, p. 155; Hinz, 1973, s. 128-129; Kent, 1950, p. 199); *piṣa* (батька) – CV/CV, ген. одн. ч.р. (Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 126); *vacabara* (лучник) – CV/CV/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019 pp. 233-234; Hinz, 1973, s. 155; Kent, 1950, p. 206).

Кількість іменних словоформ, до структури яких входять виключно склади Cṽ складає сім одиниць (1,04% від сумарної кількості зареєстрованих словоформ), напр. *daivā* (деви, демони) – Cṽ/Cṽ, ном. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 307; Bachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 188-189); *hainā* (ворожа армія) – Cṽ/Cṽ, ном. одн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 401; Bachenheimer, 2019, p. 175; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212); *haināyā* (з ворожої армії) – Cṽ/Cṽ/Cṽ, абл. одн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 401; Bachenheimer, 2019, p. 175; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212); *kārā* (армія, народ) – Cṽ/Cṽ, ном. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 256; Bachenheimer, 2019, p. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 180); *nātā* (в імені) – Cṽ/Cṽ, лок. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 198; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 193); *tautā* (сім'я) – Cṽ/Cṽ, ном. одн. с.р. або ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 185); *tautāyā* (сім'ї) – Cṽ/Cṽ/Cṽ, (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, p. 185).

У результаті аналізу зафіксовано 31 прикритий відкритий склад з двохконсонантним ускладненням в ініціалі (CCV), така кількість становить 4,63% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах. Найпоширенішим приголосним звуком, який зустрічається у консонантних групах вказаних складів, є нескладовий сонант /r/. Хоча у давньоперській мові для сонанту /r/ була наявна фонологічна опозиція складовий/нескладовий, широка поширеність цього звуку у приголосних кластерах і подальша його елімінація у середньоперській мові вказує на поступове зникнення складовості як фонологічної диференційної ознаки класу сонантів. Інші приголосні, що входили до консонантної групи ініціалі складу, представлені здебільшого спірантами та зімкненими глайдами. Слід відзначити

наявність у словоформах запозиченого з медійської кластеру *-sp-*, який зустрічається у медіадній позиції словоформ. Цей кластер є рефлексом СІЄ *su-*, але на відміну від очікуваного співвідношення СІЄ *-su-* > ДП-*s-* маємо фактичний *sp-*, характерний для північно-західних іранських мов. Довгі прикриті відкриті склади з консонантним ускладненням виділені в окрему групу – *CCṼ*. Дистрибуція та частотність цих складів розглянута нижче у таблиці 3.2.2 та прикладах.

Таблиця 3.2.2

Кількість складів *CCV* в іменних словоформах

№	Тип складу	Позиція у словоформі	Абсолютна кількість (склади)	Відносна кількість (%)
1	<i>CCV</i>	ініціальна	9	1,345
2	<i>CCṼ</i>	ініціальна	12	1,793
3	<i>CCV</i>	медіальна	8	1,195
4	<i>CCṼ</i>	медіальна	0	0
5	<i>CCV</i>	фінальна	2	0,299
6	<i>CCṼ</i>	фінальна	0	0
ВСЬОГО			31	4,632

Розглянемо детальніше склади *CCV*.

1. **Склади *CCV* у ініціальній позиції** представлено у дев'яти словоформах (дев'ять складів у іменних словоформах, що складає 1,34% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих словоформах), напр. *framātāram* (командира, керівника) – *CCV/CṼ/CṼ/CVC*, акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 56; Bachenheimer, 2019, р. 170; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, р. 198); *xšaçaṣpāvā* (сампан) – *CCV/CV/CṼ/CṼ*, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 243; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, р. 139); *xšara* (ніч, вечір) – *CCV/CV*, ном. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, р. 243; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, р. 139); *xratum*

(мудрість) – CCV/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 242; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 180); *xvasabāra* (хороший кіномник) – CCV/CV/C \tilde{V} /CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 242; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 180); *xšaça \tilde{m} šim* (його царство) – CCV/CVC/CVC, акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019 pp. 242-243; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181).

2. **Склади CC \tilde{V} у ініціальній позиції** представлено у 12 словоформах (12 складів у іменних словоформах, що складає 1,79% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих словоформах), напр. *brātā* (брат) – CC \tilde{V} /C \tilde{V} , ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 129; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 201); *drauga* (омана, зло) – CC \tilde{V} /CV, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 466; Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191); *stānam* (місце) – CC \tilde{V} /CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210); *stūnā* (колони) – CC \tilde{V} /C \tilde{V} , ном. мн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210); *xšāyaθiya* (цар) – CC \tilde{V} /CV/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 244; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181); *xšāyaθiyānām* (цар) – CC \tilde{V} /CV/CV/C \tilde{V} /CVC, ген. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181).

3. **Склади CCV у медіальній позиції** представлено у восьми словоформах (вісім складів у іменних словоформах, що складає 1,19% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих словоформах), напр. *ardatam* (срібло) – V/CCV/CVC, акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 231; Bachenheimer, 2019, p. 138-139; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 171); *ṛštibara* (списоносець) – V/CCV/CVC, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 228; Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 172); *xvarštika* (хороший списоносець) – CCVC/CCV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 232; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 178); *ustasanām* (ступені) – V/CCV/CV/CVC, акк. мн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 230; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177);

4. **Склади CCV у фінальній позиції** представлено дві словоформами (два склади в іменних словоформах, що складає 0,29% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих словоформах), напр. *aspa* (кінь) – V/CCV, ном. одн. ч.р.

(Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 173); *baršnā* (глибну, довжину) – CVC/CCV, акк або інст. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 119; Vachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200).

Неприкриті відкриті склади (V) зустрічаються у 41 словоформі і лише в ініціальній позиції (41 склад у іменних словоформах, що складає 6,13% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменникових словоформах). Довгі неприкриті відкриті склади виділені в окрему підгрупу (Ṽ). Виключно ініціальна позиція неприкритих складів може бути пояснена наявністю гортаної змички, яка могла мати фонетичну реалізацію на початку слова, подібно до тої, яка наразі існує в сучасній перській мові і зустрічається при артикуляції слів, що починаються з голосного звуку (Bijankhan, 2013). Взаємозв'язок між ступенем інтенсивності голосової змички з одного боку та якісними і позиційними особливостями наступного голосного звуку міг би пояснити діахронічні зміни голосних у ініціальної позиції. У таблиці 3.2.3 подано дистрибуційні та частотні характеристики складів V та Ṽ. Нижче наведемо приклади вживання неприкритих відкритих складів.

Таблиця 3.2.2

Кількість складів V в іменних словоформах

№	Тип складу	Позиція у словоформі	Абсолютна кількість (склади)	Відносна кількість (%)
1	V	ініціальна	39	5,829
2	Ṽ	ініціальна	2	0,299
ВСЬОГО			41	6,128

Наведемо детальний опис складів V.

1. **Склади V** представлені у 39 словоформах (39 складів, що становить 5,82% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих словоформах), напр. *apušiya* (помічник, послідовник, союзник) – V/CV/CV/CV, ном. одн. ч.р.

(Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 176; Bachenheimer, 2019, р. 136; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, р. 168); *arika* (зло, неправда) – V/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 139; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, р. 170); *apanaūākama* (прадід) – V/CV/CV/C \tilde{V} /CV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 136; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, р. 168); *ardatam* (срібло) – V/CCV/CVC, акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 231; Bachenheimer, 2019, р. 138-139; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, р. 171); *uṣṭu* (розум, мудрість) – V/CVC, ном. дв. с.р. (Bachenheimer, 2019, р. 229; Hinz, 1973, s. 154-155; Kent, 1950, р. 178); *uvādātam* (лінія, запис) – V/C \tilde{V} /C \tilde{V} /CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, pp. 231-232; Hinz, 1973, s. 139);

2. **Склади \tilde{V}** представлені у двох словоформах (два склади, що становить 0,29% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах), а саме *āmātā* (шляхта, аристократія) – \tilde{V} /C \tilde{V} /C \tilde{V} , ном. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, pp. 132-133; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, р. 169); *āvahanam* (місто, селище)– \tilde{V} /C \tilde{V} /C \tilde{V} , ном. або акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, р. 148; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, р. 127).

Закриті склади зустрічаються у давньоперській мові рідше, ніж відкриті, кількість таких складів нараховує 135 одиниць або 20,18% від усіх складів зареєстрованих нами в іменних словоформах. Значною мірою такі склади представлені типом CVC, канонічним для індоєвропейських мов, а також наявним у невеликій кількості типом CCVC. У словоформах закриті склади можуть розташовуватись у ініціальній, медіальній та фінальній позиціях, але на відміну від відкритих прикритих складів, що тяжіють до медіальної позиції, закриті склади мають найбільше поширення наприкінці словоформи. Майже всі граматичні форманти давньоперських іменникових словоформ, зокрема відмінкові та особові закінчення, а також займенникові енклітики вираженні у складах CVC, що є в цілому типовим для іранських мов (Byrd, 2015). У середині словоформи закриті склади здебільшого зустрічаються в умовах, коли приголосний звук, що закриває склад входить до консонантної групи з якої наступний склад починається.

Хоча фонологічна система давньоперської мови і не накладала обмеження на кластери приголосних на початку слова, їх кількість значно менша, аніж у медіальній та фінальній позиціях, при цьому збіг приголосних у давньоперській значно поступається позиційному чергуванню приголосного і голосного. Низька інтенсивність використання консонантних кластерів на початку слова вказує, що давньоперська мова уникала скупчення приголосних, інструментом для запобігання такому скупченню була епентеза, а саме вставлення голосного звука в історично сформовану консонантну групу, особливо на початку слова. Вочевидь, процес розбиття консонантних груп на відкриті склади тривав аж до новоіранської мовної доби, на що вказує актуальна у сучасній перській мові фонологічна заборона на ініціальні кластери і відповідно інтервокальна позиція багатьох елементів давньоперських кластерів.

Закриті склади розглядаються у нашому дослідженні цілісною групою і на відміну від відкритих складів не поділяються на довгі та короткі, як це було вказано на початку розділу. У таблиці 3.2.4 подано дистрибуційні та частотні характеристики закритих складів CVC та CCVC. Нижче ми детальніше розглянемо приклади вживання закритих складів.

Таблиця 3.2.4

№	Тип складу	Позиція у словоформі	Абсолютна кількість (склади)	Відносна кількість (%)
1	CVC	ініціальна	38	5,68
2	CVC	медіальна	7	1,046
3	CVC	фінальна	85	12,705
4	CCVC	ініціальна	2	0,299
5	CCVC	медіальна	1	0,149
6	CCVC	фінальна	2	0,299
ВСЬОГО			135	20,178

1. **Склади CVC у ініціальній позиції** представлено у 38 словоформах (38 складів у іменних словоформах, що складає 5,68% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах), напр. *rāstām* (правду) – CVC/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 213; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 206); *vardanam* (правду) – CVC/CV/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 235; Hinz, 1973, s. 157; Kent, 1950, p. 207); *vaṣṇāriy* (благословінням, підтримкою) – CVC/Cṽ/CVC, інст. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 236; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p. 207); *ṭarda* (пик) – CVC/CV, ген. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 224; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 188); *rangam* (швидкість) – CVC/CVC, акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 213; Kent, 1950, p. 205).

2. **Склади CVC у медіальній позиції** представлено у семи словоформах (сім складів у іменних словоформах, що складає 1,04% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах), напр. *Ahuramazdā* (Ахурамазда) – V/CV/CV/CVC/Cṽ, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 147; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 165); *aruvastam* (дія) – V/CV/CVC/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 142; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 170); *daranyam* (золото) – CV/CVC/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189); *duvarθim* (дверний отвір) – CV/CVC/CVC, акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 500; Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192); *xšaçaṣamšim* (його царство) – CCV/CVC/CVC, акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019 pp. 242-243; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 181).

3. **Склади CVC у фінальній позиції** представлено у 85 словоформах (85 складів у іменних словоформах, що складає 12,7% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах), напр. *xšaçaṣamšim* (його царство) – CCV/CVC/CVC, акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019 pp. 242-243; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181); *uvādātam* (житло) – V/Cṽ/Cṽ/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 195; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, p. 202); *vaṣṇāriy* (благословінням, підтримкою) – CVC/Cṽ/CVC, інст. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 236; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p. 207); *xratum* (мудрість) – CCV/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 242; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 180);

siyatam (срібло) – CV/CV/CVC, акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019 pp. 214-215; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 209); *ustašanām* (ступеньку) – V/CCV/CV/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 230; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 178); *vardanam* (правду) – CVC/CV/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 235; Hinz, 1973, s. 157; Kent, 1950, p. 207); *yauiyām* (канал) – C \tilde V/CV/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 250; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 204).

Кількість іменних словоформ, до структури яких входять лише склади CVC складає вісім іменних одиниць (1,19 % від сумарної кількості зареєстрованих іменних словоформ), напр. *dahyāiṣ* (країна, провінція) – CVC/CVC, ном. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 161; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 190). *hiṣṭiṣ* (цегла) – CVC/CVC, ном. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 182; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 175); *Pārsaiy* (у Фарсі) – CVC/CVC, лок. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 205; Hinz, 1973, ss. 147-148; Kent, 1950, p. 196); *rangam* (швидкість) – CVC/CVC, акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 213; Kent, 1950, p. 205); *rāstām* (правду) – CVC/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 213; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 206); *ṭardam* (пік) – CVC/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 224; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 188); *ṭarmiṣ* (деревина) – CVC/CVC, ном. одн. (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 188).

4. **Склади CCVC** мають найменше поширення серед закритих складів та представлені всього у п'ять іменних словоформах (п'ять складів у іменних словоформах, що складає 0,74% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах). У ініціалній позиції склади CCVC зустрічаються у 2 словоформах, напр. *xvarštika* (хороший списоносець) – CCVC/CCV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 232; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177); *xvasrat* (хороших коней) – CCVC/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 233; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177). У медіальній позиції склад CCVC представлено в 1 словоформі, напр. *ardastāna* (вікно) – V/CCVC/C \tilde V/CV, ном. одн. ч. р. . (Bachenheimer, 2019, p. 138; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 171). У фінальній позиції склади CCVC представлено у 3 словоформах, напр. *ṛṣṭiṣ* (спис) – V/CCVC, ном. одн. ж. р. (Bachenheimer, 2019, p.

141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 172); *ṛṣtām (правдою)* – V/CCVC, акк. одн. ж. р. (Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 171).

У результаті проведеного аналізу іменних словоформ було виявлено 669 складів. Найбільш представленими є прикриті відкриті склади CV (416 складів, 62,18% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах), що вказує на доволі ритмічну послідовність просодичної організації давньоперських іменних словоформ. Значна представленість складів CV у давньоперських іменниках вплинула на посилення кумулятивної функції давньоперського наголосу, у наслідок чого виникла поступова елімінація післянаголошених складів, про що свідчить відсутність таких складів у відповідних середньоперських словоформах. Також було визначені інші типи відкритих складів, а саме неприкриті відкриті склади типу V (41 склад, 6,12% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах) та відкриті склади із консонантним ускладненням в ініціалі типу CCV (31 склад, 4,63% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах).

Закриті склади майже повністю представлені складами типу CVC (130 складів, 19,43% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах). Складами цього типу здебільшого виражені граматичні форманти, а саме закінчення аккузативу, інструменталісу та генетиву чоловічого та жіночого родів. Склади типу CCVC представлені лише п'ятьма одиницями, тобто 0,74% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах.

3.3 Акцентні типи і моделі іменних словоформ

Акцентними типами іменних словоформ у нашому дослідженні, як раніше зазначалось у розділі 2.3, ми будемо називати групи іменників, до складу яких входять словоформи із якісно однаковим наголошеним складом. Відповідно до позиції наголошеного складу у словоформі акцентні типи поділяються на

акцентні моделі, тобто кожна наявна у реєстрі іменна словоформа відноситься до певного акцентного типу та акцентної моделі.

Правила постановки наголосу у давньоперській мові були описані у підрозділі 2.1, також як аргумент верифікації виділених нами акцентних типів використовується положення щодо відсутності у середньоперських словоформах кінцевих складів, наявних у давньоперських відповідниках. Редукція останнього складу словоформи у середньоперській мові є наслідком ненаголошеності такого складу в давньоперській мові (Huuse, 2003). Це положення дозволяє визначити місце наголосу в обмеженій групі іменних словоформ, які через орфографічні помилки або спорадичну представленість у текстовому масиві не підпадають під загальне правило давньоперської акцентуації. Отримані у результаті аналізу акцентні типи, їх приклади та відповідні статистичні характеристики представлено у таблиці 3.3.1. Детальний опис усіх акцентних типів та моделей подано після таблиці.

Таблиця 3.3.1

Акцентні типи та моделі іменних словоформ

№ ІАТ	Тип наголошеного складу	Кількість моделей	Абсолютна кількість (словоформи)	Відносна кількість (%)	Приклади
1	CV	5	66	32,178	<i>śāṣam</i> (око) – CV/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184)
2	Cṽ	5	72	36,634	<i>haināyā</i> (з ворожої армії) – Cṽ/Cṽ/Cṽ, абл. одн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 401; Bachenheimer, 2019, p. 175; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 212)
3	CCV	2	6	2,97	<i>xrātum</i> (мудрість) – CCV/CVC акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 242; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 180)

Продовження таблиці 3.3.1

№ ІАТ	Тип наголошеного складу	Кількість моделей	Абсолютна кількість (словоформи)	Відносна кількість (%)	Приклади
4	CCV̇	1	6	2,97	<i>draiŭga</i> (омана, зло) – CCV̇/CV, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 466; Bachenheimer, 2019, р. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, р. 191)
5	V	1	13	6,436	<i>ariya</i> (у воді) – V/CV/CV лок. одн. ж. р. (Bachenheimer, 2019, р. 138; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, р. 168)
6	CVC	4	32	15,842	<i>daranyam</i> (золото) – CV/CVC/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 162; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, р. 189)
7	CCVC	1	2	0,99	<i>xvarštika</i> (хороший списоносець) – CCVC/CCV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 232; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, р. 178)
8	-	1	5	2,475	<i>ciŭa</i> (плем'я, походження) – CV/CV, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 259; Bachenheimer, 2019, р. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, р. 184)
ВСЬОГО	20	202	100	-	ВСЬОГО

До ІАТ1 із наголошеним прикритим відкритим складом CV входять 65 словоформ (32,17% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), ІАТ1 складається із п'яти акцентних моделей, що реалізовані у 14 канонічних формах, розглянемо ці моделі:

1. ІАТ1М1 – реалізує словоформи із наголошеним складом CV в ініціальній позиції. Ця модель містить у собі 24 словоформи (11,88% від усіх зареєстрованих

іменних словоформ). Всі словоформи, що реалізуються цією моделлю мають наголос на корені, напр. *dīdā* (фортеця) – $C\acute{V}/C\check{V}$, ном. одн. ж. р. (Bachenheimer, 2019, p. 165; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191); *hādīš* (резиденція) – $C\acute{V}/CVC$, ном. одн. с. р. (Bachenheimer, 2019, p. 165; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 175); *māhauā* (місяця) – $C\acute{V}/CV/C\check{V}$, ген. одн. ч. р. (Bachenheimer, 2019, p. 190; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 203); *θīkā* (гравій) – $C\acute{V}/C\check{V}$, ном. од. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 188), *pīca* (батька) – $C\acute{V}/CV$, ген. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, pp. 211-212; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 197).

Кореневий наголос, як це буде показано далі, загалом характерний для більшості зареєстрованих давньоперських словоформ, не тільки іменників, але й дієслів. Така позиційна особливість вказує, що давньоперський наголос був зв'язаним обмеженням, тобто тяжів до виділення у словоформі певної групи морфем. Подібне явище характерне для багатьох давніх індоєвропейських мов, як то латина, давньогрецька, санскрит, тощо.

2. До групи **IAT1M2** зібрані імені словоформи із наголошеним складом CV другим від початку, ця акцентна модель є найбільш представленою серед словоформ **IAT1M2** та нараховує 30 словоформ (14,85% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). Цією моделлю реалізовані словоформи із наголошеним коренем, напр. *dahyūšuvā* (у країнах, у провінціях) – $CVC/C\acute{V}/CV/C\check{V}$, лок. мн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 286; Bachenheimer, 2019, p. 162; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 190); *drayāhauā* (у морі) – $CCV/C\acute{V}/CV/C\check{V}$, лок. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 192); *hamīciya* (бунтівник) – $CV/C\acute{V}/CV/CV$, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 351; Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213). Окрім наголошеного кореня в **IAT1M2** реалізовані ще дві словоформи із наголошеним префіксом, а саме *patīkarā* (статуї, фігури) – $CV/C\acute{V}/CV/CVC$, акк. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 255; Bachenheimer, 2019, p. 209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 195) та *patīkaram* (статую, фігуру) – $CV/C\acute{V}/CV/CVC$, акк. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 255; Bachenheimer, 2019, p. 209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 195).

Зазначимо, що префікс *pati-* із значенням напрямку дії у середньоперській мові зазнав фонетичних змін, давньоперський зімкнений /t/ перейшов у фрикативний /h/, який вже у сучасній перській зазнав редукції. Також мали місце і морфологічні зміни, *pati-* втратив своє значення префікса та зрісся із коренем, ДП *patikarā* > СП *pahikar* (Mackenzie, 1986, р. 63) > П *peikar*, крім цього відбулася лексикалізація у наслідку якої давньоперській префікс *pati-* у сучасній перській мові перетворився на прийменник *peu* також із значенням напрямку дії.

3. Модель **IAT1M3** із наголошеним складом CV третім від початку представлена лише трьома словоформами (1,48% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), а саме *duvaráyuātaiyu* (біля моїх дверей) – CV/CV/CV̇/CV̇/CVC лок. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, р. 168-169; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, р. 192); *martiyáhayā* (чоловіка, людини) – CVC/CV/CV̇/CV/CV лок. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, р. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, р. 203). В обох словоформах наголошеним є корінь.

4. Словоформи із наголошеним складом CV четвертим від початку представлені у **IAT1M4** та складають сім одиниць (3,46% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), напр. *dāraniyákara* (ювелір) – CV̇/CV/CV/CV̇/CV/CV ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 162-163; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, р. 189); *hamaranákara* (воїн) – CV/CV/CV/CV̇/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 176; Hinz, s. 1973, s. 136; Kent, 1950, р. 213); *huṭanuvániyu* (хороший лучник) – CV/CV/CV/CV̇/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 231; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, р. 187); *Naḫāmanišiya* (Ахеменід) – CV/CV̇/CV/CV̇/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 179; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, р. 212). Всі наголошені склади цієї моделі є кореневими.

5. **IAT1M5** із п'ятим від початку наголошеним складом CV реалізовано у найдовшій серед зареєстрованих словоформ *Naḫāmanišáhayā* (Ахеменіда) – CV/CV̇/CV/CV/CV̇/CV/CV, ген. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, р. 180; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, р. 212), що складає 0,5% від усіх зареєстрованих іменних словоформ. У цій словоформі наголошений голосний входить до суфіксу *-ahayā*, показника генітиву однини іменних основ із закінченням на -š. Зазначимо, що у

середньоперській мові цей суфікс перетворився на суфікс $-ē$, також із посесивним значенням, але вже не для генітиву, а у якості показника генералізованого непрямого відмінку. Стягнення у результаті якого із $-ahayā$ виник $-ē$ демонструє вплив редукції давньоперських післянаголошених складів на подальше оформлення граматичних морфем середньоперської мови.

IAT2 реалізує словоформи із наголошеним прикртим відкритим складом $C\check{V}$. Цей акцентний тип є найпоширенішим – 79 словоформ (36,63% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). **IAT2** складається із 5 акцентних моделей, які представлені 20 канонічними формами:

1. **IAT2M1** представляє наголошений склад $C\check{V}$ у ініціальній позиції, до цієї моделі входять 25 словоформ (12,38% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), напр. *bājīn* (данину) – $C\check{V}/CVC$, акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 55; Vacheneimer, 2019, р. 155; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, р. 199); *bītiyā* (на землі, у країні) – $C\check{V}/CV/C\check{V}$, лок. одн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 134; Vacheneimer, 2019, р. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, р. 200); *dāta* (закон) – $C\check{V}/CV$, ном. одн. с.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 423; Vacheneimer, 2019, р. 164-165; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, р. 189); *gāθavā* (на троні) – $C\check{V}/CV/C\check{V}$, лок. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 269; Vacheneimer, 2019, р. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, р. 183); *kāra* (армія, народ) – $C\check{V}/CV$, ном. одн. ч.р. (Эдельман, 2011, с. 256; Vacheneimer, 2019, р. 185; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, р. 180). В усіх словоформах **IAT2M1** наголос падає на корінь.

2. **IAT2M2** представлено 26 словоформами із наголошеним складом $C\check{V}$ у другій від початку позиції (12,87% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), напр. *āmātā* (уляхта, аристократія) – $\check{V}/C\check{V}/C\check{V}$, ном. одн. с.р. (Vacheneimer, 2019, pp. 132-133; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, р. 169); *šiyātiš* (щастя) – $CV/C\check{V}/CVC$, ном. одн. ж.р. (Vacheneimer, 2019, р. 217; Hinz, 1973, s. 152; Kent, 1950, р. 211). Ця акцентна модель яскраво демонструє як супрасегментний рівень мови може впливати на формування морфологічної системи. Так давньоперська словоформа *haināyā* (з ворожої армії) – $C\check{V}/C\check{V}/C\check{V}$, абл. одн. ж.р. (Расторгуева

& Эдельман, 2007, с. 401; Vachenheim, 2019, р. 175; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, р. 212) у середньоперській перейшла в *hēniḥ* (атака, агресія) (Mackenzie, 1986, р. 43), тобто наголошене закінчення аблативу *-āyā* перейшло у середньоперський суфікс *-ih*, що надавав іменнику значення абстрактності, в той же час давньоперська форма номінативу *haiṇā* (ворожа армія) – $C\tilde{V}/C\tilde{V}/C\tilde{V}$, ном. одн. ж.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 401; Vachenheim, 2019, р. 175; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, р. 212) у результаті редукції післянаголошеного голосного перетворилось на середньоперське *hēn* (армія) (Mackenzie, 1986, р. 43). Також зазначимо характерний для **IAT2M2** процес при якому відкритий склад у фінальній позиції основи іменника поєднується із початковим голосним відмінкового закінчення у наслідок чого виникає дифтонг, який обважнює склад на морфемному стику. Відповідно, такий склад стає наголошеним у випадку якщо він є передостаннім або стоїть перед передостаннім коротким складом. В **IAT2M2** цей процес характерний для іменників з основою на *-a* у поєднанні із закінченням інструменталісу чоловічого роду *-ibiš*, напр. *bagaibiš* (богаму) – $CV/C\tilde{V}/CVC$, інстр. мн. ч.р. (Vachenheim, 2019, р. 155; Hinz 1973 s. 129; Kent, 1950, р. 199); *pādaibiyā* (обома ногами) – $C\tilde{V}/C\tilde{V}/CV/C\tilde{V}$, лок. дв. ч.р. (Vachenheim, 2019, р. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, р. 195).

3. **IAT2M3** із третім від початку наголошеним складом $C\tilde{V}$ представлено 17 словоформами (8,5% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), напр. *apadāna* (палац) – $V/CV/C\tilde{V}/CV$, ном. одн. ч.р. (Vachenheim, 2019, р. 136; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, р. 168); *asabāra* (кіномтик) – $V/CV/C\tilde{V}/CV$, ном. одн. ч.р. (Vachenheim, 2019, р. 143; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, р. 173); *uvādātam* (житло) – $V/C\tilde{V}/C\tilde{V}/CVC$, акк. одн. ж.р. (Vachenheim, 2019, р. 195; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, р. 202). Для цієї акцентної моделі також характерна поява наголошеного дифтонгу на морфемному стику словоформи в інструменталісі чоловічого роду, напр. *martiyaibiš* (чоловіками, людьми) – $CVC/CV/C\tilde{V}/CVC$, інстр. мн. ч.р. (Vachenheim, 2019, р. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent, 1950, р. 203). В інструменталісі жіночого роду довгота наголошеного складу із голосним */ā/* у якості вокального ядра виникла у наслідок поєднання фінального голосного

основи іменника /a/ із відповідним відмінковим закінченням -*aya*, напр. *aruvāya* (дією) – V/CV/C \check{V} /CV, інстр. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 142; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 170); *hanatāyā* (давниною) – CV/CV/C \check{V} /C \check{V} , інст. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213).

4. У **IAT2M4** із четвертим від початку наголошеним складом C \check{V} реалізовано у 4 словоформах (2,47% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). У двох словоформах наголос падає на корінь – *apanaūkāta* (прадід) – V/CV/CV/C \check{V} /CV/CV, ном. одн. ч.р. (Эдельман, 2015, с. 560, Bachenheimer, 2019, p. 136; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 168); *xšāyaθiyānām* (цар) – CC \check{V} /CV/CV/C \check{V} /CVC, ген. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181). У двох інших словоформах наголос падає на морфемний стик – *asabāraībiš* (кіномникам) – V/CV/C \check{V} /C \check{V} /CVC, інст. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 143; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 173); *hamiṣiyāībiš* (бунтівниками, заколотниками) – CV/CV/CV/C \check{V} /CVC, інст. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 351; Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 213).

5. **IAT2M5** із п'ятим від початку наголошеним складом C \check{V} реалізує лише 1 словоформу (0,5% від усіх зареєстрованих іменних словоформ) із наголосом на корені, а саме *Ahuramazdāha* (Ахурамазду) – V/CV/CV/CVC/C \check{V} /CV ген. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 147; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 165).

IAT3 представлено словоформами із наголошеним прикритим відкритим складом CCV. У результаті аналізу виділено шість словоформ (2,97% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), що відносяться до цього акцентного типу. **IAT3** містить дві акцентні моделі реалізовані у чотирьох канонічних формах:

1. **IAT3M1** із наголошеним першим складом CCV демонструє три словоформи (1,48% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), а саме *xrātum* (мудрість) – CC \check{V} /CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 242; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 180); *xšācat* (царство) – CC \check{V} /CVC, акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019 pp. 242; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 181); *xšāra* (ніч,

вечір) – CCV/CV, ном. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 243; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 139). Всі словоформи мають наголос на корені.

2. **IAT3M2** із наголошеним складом CCV у другій від початку позиції реалізує 3 словоформи (1,48% від усіх зареєстрованих іменних словоформ) – *řštíbara* (списоносець) – V/CCV̇/CVC, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 228; Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 172); *ustácanām* (ступені) – V/CCV/CV/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 230; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177); *ustášanam* (ступені) – V/CCV/CV/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 230; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177). Всі наголошені склади словоформ цієї акцентної моделі є також кореневими.

IAT4 представлено словоформами із наголошеним прикритим відкритим складом CCV̇. У результаті аналізу виділено п'ять словоформ, які оформлені однією канонічною формою (2,47% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). Цей акцентний тип реалізовано лише акцентною моделлю **IAT4M1** із ініціальним наголошеним складом, напр. *draúga* (омана, зло) – CCV̇/CV, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 466; Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191); *stānam* (місце) – CCV̇/CVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210); *stūnā* (колони) – CCV̇/CV̇, ном. мн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210). В усіх словоформах наголошеним є корінь.

До **IAT5** належать словоформи із наголошеним неприкритим відкритим складом V, кількість таких словоформ складає 13 одиниць, реалізованих у семи канонічних формах (6,43% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). **IAT5** також має лише одну акцентну модель **IAT5M1** із наголошеними першим складом, напр. *árdatam* (спібло) – V̇/CCV/CVC, акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 231; Bachenheimer, 2019, p. 138-139; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 171); *áspra* (кінь) – V̇/CCV, ном. одн. ч.р. (Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 173). Зазначимо, що в **IAT5** зустрічається найбільша концентрація словоформи із наголошеним складовим сонантом /r/, зафіксовано три такі словоформи, напр. *řštām* (правдою) – V̇/CCVC, акк. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973,

s. 150; Kent, 1950, p. 171); *ṛštibara* (списоносець) – V/CCV/CVC, ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2000, с. 228; Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 172); *ṛštika* (списник) – V/CCV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 141; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 172). Загалом представлення складового сонанту /r/ і відповідно його наголошеність у давньоперських текстах є доволі низькою. Вірогідно, що диференційна ознака складовості для цього сонанту на момент появи перших клинописних текстів вже було архаїчною і частково розмитою. Складовий /r/, як ми бачимо із прикладів вище, зустрічався перед глухим фрикативним /š/, проте нескладовий сонорний /r/ у такому ж оточенні був завжди поствокальним, напр. *aršaniš* (ліктями) інстр. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 138; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 170). Низька представлення та наявність додаткової дистрибуції /r/ та /r/ може свідчити про те, що, незважаючи на спроможність бути наголошеним, сонант /r/ проявляв ознаки не фонемі, а більше її позиційного варіанту та тяжів до злиття із сонорним приголосним /r/ ще у давньоіранську мовну добу.

ІАТ6 реалізує словоформи із наголошеним прикритим закритим складом CVC. До цього акцентного типу належать 32 словоформи (15,84% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). **ІАТ6** складається із чотирьох акцентних моделей, які представлені 10 канонічними формами:

1. **ІАТ6М1** представляє наголошений склад CVC в ініціальній позиції, до цієї моделі входять 25 словоформ (12,38% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), напр. *sármā* (на шкірі) – CV̇C/CV̇, лок. одн. с.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 231; Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 184); *dástayā* (на шкірі) – CV̇C/CV/CV̇, лок. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 371; Bachenheimer, 2019, p. 164; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 190); *hištiš* (цегла) – CV̇C/CVC, ном. одн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 182; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 175); *káršā* (вагою) – CV̇C/CV̇, інст. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 186; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 180); *mártiya* (чоловік, людина) – CV̇C/CV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 193; Hinz, 1973, s. 144; Kent,

1950, p. 203). Всі словоформи, представлені цією моделлю мають наголошений корінь.

2. До **IAT6M2** із другим від початку наголошеним складом CVC належать чотири словоформи (3,46% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). У всіх словоформах наголошеним є корінь, а саме *asám* (коня) – V/CV́C, акк. одн. ч.р. (Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 173); *darányam* (золото) – CV/CV́C/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 189); *duvárθim* (дверний отвір) – CV/CV́C/CVC, акк. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 500; Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 192). У словоформі *xšaçámšim* (його царство) – CCV/CV́C/CVC, акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019 pp. 242-243; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 181) наголос падає на голосну, що відноситься до кореня, але склад у якому ця наголошена голосна є вокальним ядром сформовано із додаванням відмінкового закінчення аккузативу -m.

3. **IAT6M3** із третім від початку наголошеним складом CVC реалізує лише 1 словоформу (0,49% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), наголос якої падає на корінь – *aruvástam* (міць, могутність) – V/CV/CV́C/CVC, акк. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 142; Hinz, 1973, s. 125; Kent, 1950, p. 170).

4. **IAT6M4** із четвертим від початку наголошеним складом CVC містить дві словоформи (0,98% від усіх зареєстрованих іменних словоформ), а саме *Ahuramázdā* (Ахурамазда) – V/CV/CV/CV́C/CV̄, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 147; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 165); *Ahuramázdām* (Ахурамазду) – V/CV/CV/CV́C/CVC, акк. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 147; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 165). В обох словоформах наголос падає на корінь.

IAT7 реалізує словоформи із наголошеним прикритим закритим складом CCVC. До цього акцентного типу належать дві словоформи (0,99% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). **IAT7** виражено двома канонічними формами та лише однією акцентною моделлю:

1. **IAT7M1** з першим наголошеним складом – *xvárštika* (хороший списоносець) – CCV́C/CCV/CV, ном. одн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 232; Hinz,

1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177); *xváspat* (хороших коней) – CCVC/CVC, ном. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019, p. 233; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 177). Обидві словоформи приймають наголос на перший голосний кореня, який входить до прикритого складу, в обох випадках наголошеність цього складу пов'язана із його обтяженням завдяки приєднанню до кореня префіксу *hu-* (хороший) (Hinz, 1973, s. 140). У другому прикладі бачимо, що відсутність у давньоперському вокалізмі дифтонгу /*ua*/ призвела до появи внутрішнього сандхі на стику префіксу та кореня у наслідок чого огублений /*u*/ змінився на сонорний /*v*/ і, відповідно, два відкритих склади злилися в одному закритому.

До **IAT0** належать словоформи із аномальним місцем наголосу, всього зареєстровано 5 таких словоформ (2,47% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). Словоформи цього акцентного типу представлені однією акцентною моделлю, яка в свою чергу виражена чотирма канонічними формами. Всі словоформи цього типу мають відповідники у середньоперській та сучасній перській мові, власне наявність таких відповідників надає можливість констатувати у цих словоформах зміни, не характерні для акцентного типу, до якого ці словоформи мали б належати. Детально розглянемо акцентні моделі **IAT0** та належні до них словоформи:

1. У **IAT0M1** із другим від початку наголошеним складом CV реалізовано у 5 словоформах (2,47% від усіх зареєстрованих іменних словоформ). У словоформах *bandáka* (слуга, раб) – CVC/CV́/CV ном. одн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2003, с. 74; Bachenheimer, 2019, p. 154; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 199) та *bandákā* (слуга, раб) – CVC/CV́/CV̄ ном. мн. ж.р. (Bachenheimer, 2019, p. 154; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 199) наголошеним є передостанній відкритий склад, хоча за правилами давньоперської акцентуації наголошеним повинен бути перший закритий. На правильність обраної нами позиції наголосу вказують середньоперська форма *bandág* (слуга) (Mackenzie, 1986, p. 17) та сучасна перська *bandé* (слуга), обидві із наголошеним останнім складом.

У словоформі *aθágam* – V/CV́/CVC (камінь), інст. дв. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 14; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 166) наголос падає на

другий відкритий склад замість першого відкритого. Існує велика вірогідність, що у давньоперських текстах ця словоформа була записана орфографічно неправильно і замість *aθagam* повинно було б бути *aθa(n)gam*. На таку орфографічну помилку вказує те, що, у Бегістунському написі в еламському варіанті давньоперського речення, у якому зустрічається словоформа *aθagam*, використовується корінь *asanga-* (Hintz, 1975, s. 44). Також в авестійській мові зафіксовано композит *asəngogau* (кам'янорукий) (Bartholomae, 1904, s. 210). Окрім того, середньоперська форма *sang* (камінь) (Mackenzie, 1986, p. 74) та ідентична їй сучасна перська форма підтверджують вірність саме варіанту *aθa(n)gam*. У випадку, якщо ми вважаємо варіант *aθa(n)gam* правильним, наголошеність другого від кінця, тепер вже закритого складу повністю підпадає під правила давньоперської акцентуації.

Словоформа *hūnárā* (мистецтва, навички) – $C\tilde{V}/C\tilde{V}/C\tilde{V}$ ном. мн. ч.р. (Расторгуева & Эдельман, 2007, с. 416; Bachenheimer, 2019, p. 228; Hinz, 1973, s. 138; Kent, 1950, p. 177) приймає наголос на другий від початку відкритий склад, хоча наголошеним мав би бути перший відкритий склад. На наголошеність другого складу вказує середньоперський відповідник *hunár* (мистецтво) (Mackenzie, 1986, p. 44).

У словоформі *drayá* (море) – $CCV/C\tilde{V}$, ном. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 192) наголос замість першого складу падає на останній, таке положення наголосу верифікується середньоперським *drayá* (Mackenzie, 1986, p. 27). Подовження кінцевого голосного у середньоперському відповіднику може бути пов'язано із тим, що вихідною формою для нього був не номінатив *drayá*, а генітив *drayáhayā* (у морі) – $CCV/C\tilde{V}/CV/C\tilde{V}$, лок. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, p. 167; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 192), у якому з часом завдяки частковій редуції післянаголошених складів виникло подовження наголошеного кореневого /a/.

У результаті аналізу корпусу зареєстрованої лексики було визначено, що у давньоперській мові для іменних словоформ існувало мінімум 7 акцентних типів, до яких входить 20 акцентних моделей. Найпоширенішим акцентним типом

іменних словоформ є тип словоформ із наголошеним складом CŨ. Найбільш продуктивні акцентні моделі цього типу мають перший та другий від початку наголошені склади, відносна частка лексики, реалізованої цими моделями складає 12,87% та 22,7% від загальної кількості іменних словоформ. Другий за поширеністю акцентний тип реалізує словоформи із наголошеним складом CV. В акцентних моделях цього типу, які відтворюють найбільшу кількість словоформ, наголос також падає на перший (11,81% загальної кількості іменних словоформ) та другий від початку склади (15,84% загальної кількості іменних словоформ). До третього за поширеністю акцентного типу входять словоформи із наголошеним складом CVC, який здебільшого представлено моделлю із ініціальним наголошеним складом (12,37% загальної кількості іменних словоформ). Інші акцентні типи включно із п'ятьома випадками нетипової акцентуації мають спорадичну представленість і складають 15,83% зареєстрованої іменної лексики. На морфологічному рівні найбільший акцентуаційний потенціал демонструє корінь словоформи, що в цілому збігається із акцентуаційною тенденцією більшості архаїчних індоєвропейських мов.

Висновки до розділу 3

Аналіз зареєстрованих давньоперських іменних словоформ дозволяє дійти таких висновків:

1. Використовуючи механічну вибірку із загального реєстру давньоперських словоформ було обрано 202 іменні словоформи довжиною від 3 до 14 фонем із загальною частотою 1939 слововживання у текстах.

2. Для точного складоподілу зареєстрованих іменних словоформ було виділено канонічні форми загальною кількістю 48 одиниць. Зважаючи на граничні довжини зареєстрованих словоформ, було встановлено, що для давньоперських іменників потенційно можливою є побудова 32760 канонічних форм. Розподіл канонічних форм за довжинами словоформ характеризується

значною продуктивністю канонічних форм для дев'ятифонемних словоформ, які реалізовані 8 канонічними формами, і п'яти-, шести- та семифонемних словоформ, до кожної групи яких входять по шість канонічних форм. Для восьмифонемних словоформ зафіксовано п'ять канонічних форм та по чотири канонічні словоформи для десяти- та одинадцятифонемних словоформ. Чотирьох- та дванадцятифонемні словоформи мають по три канонічні форми. Найменша кількість канонічних форм засвідчена для словоформ, що знаходяться на межах довжин, а саме по одній канонічній формі для трьох-, тринадцяти- та чотирнадцятифонемних словоформ.

3. Виділення канонічних форм дозволило перейти до наступного етапу дослідження, а саме до складоподілу зареєстрованих іменних словоформ, у результаті якого було отримано 669 складів. Враховуючи наявне у давньоперській мові кількісне протиставлення голосних, всі відкриті склади відповідно до довготи їх вокального ядра, було поділено на групи довгих та коротких складів. Всі виділені склади було поділено на шість груп відкритих складів та дві групи закритих. Визначено, що найпоширенішим типом складу у давньоперських іменних словоформах був тип CV, частка якого становить 39,91% від загальної кількості складів. Найбільш представленою є медіальна позиція цих складів, що морфологічно відповідає кореню та морфемним швам між коренем та афіксами. Склади типу C \tilde{V} представлено 149 одиницями, тобто 22,72% від загальної кількості складів. Позиційно ці склади тяжіють до середини та кінця словоформ та представлені у цих позиціях майже в однаковій кількості. Як частини морфем ці склади переважно входять до кореня та відмінкових закінчень. Третім за поширеністю є тип складів CVC, до якого входять 130 складів (19,43% від загальної кількості складів). Склади цього типу найчастіше зустрічаються наприкінці словоформи та морфологічно виражають відмінкові закінчення, переважно аккузативу. Склади типу V представлено у кількості 39 одиниць (5,82% від загальної кількості складів) виключно в ініціальній позиції. У більшості випадків склади цього типу є кореневими. Склади типів \tilde{V} , CCVC, CC \tilde{V} C представлено у давньоперських іменних словоформах у незначній

кількості, заголом сім складів (1,04% від загальної кількості складів). Склади цих типів зустрічаються в ініціальній, медіальній та фінальній позиціях та у більшості випадків є кореневими.

4. Отримані у результаті аналізу типи складів дозволили визначити, що для давньоперських іменних словоформ можливо встановити 7 акцентних типів, які загалом складаються з 19 акцентних моделей. Незначна кількість лексики, що має нетипову акцентуацію, була віднесена до додаткового акцентного типу, який реалізується лише однією акцентною моделлю.

5. Встановлено, що найпоширенішим є акцентні типи із наголошеними складами CV та C \tilde{V} . Частка словоформ, що входять до цього акцентного типу становить 32,17% та 36,63% зареєстрованих іменних словоформ відповідно. Найбільш продуктивними моделями цих типів є моделі із наголошеним складом у медіальній та ініціальній позиціях. Наступним за поширеністю є акцентний тип, до якого входять словоформи із наголошеним складом CVC. Відносна кількість словоформ, що входять до цього акцентного типу становить 15,84% зареєстрованих іменних словоформ. У найпродуктивнішій моделі цього акцентного типу наголошеним є ініціальний склад. Акцентний тип із наголошеним складом V є четвертим за поширеністю акцентним типом із відносною часткою лексики 6,43%. Цей акцентний тип представлено тільки однією моделлю із наголошеним ініціальним складом. Акцентні типи із наголошеними складами CCV та CC \tilde{V} є п'ятими за поширеністю, до цих типів входить однакова кількість словоформ, яка у відносних одиницях становить по 2,97% для кожного типу. Моделі із ініціальним наголошеним складом є найпродуктивнішими моделями цих типів. Найменшу представленість серед зареєстрованої лексики засвідчено для акцентного типу із наголошеним складом CCVC, до якого входить менше одного відсотка словоформ із наголошеним ініціальним складом.

6. Визначено, що корінь є основним носієм наголосу в усіх акцентних типах давньоперських іменних словоформ, також засвідчена наголошеність певної кількості префіксів і довгих голосних, які виникли на стику префікса із коренем

та кореня із суфіксом. Отримані результати дослідження підтверджують гіпотезу щодо падіння післянаголошених корневих складів на перехідному етапі між давньоперською та середньоперською мовами, а також елімінацію відкритих складів у певних відмінкових закінченнях, зокрема в генетиві, та подальше їх стягнення в один голосний звук.

Основні положення розділу відображені у двох публікаціях автора (Поздняков, 2021b; Поздняков, 2022).

РОЗДІЛ 4

АКЦЕНТНІ ТИПИ ДАВНЬОПЕРСЬКИХ ДІЄСЛІВНИХ СЛОВОФОРМ

Зважаючи на те, що методичні прийоми до дослідження акцентуації давньоперських дієслівних словоформ цілком збігаються з тими, що були використані у дослідженні акцентуації іменників, зазначемо основні відмінності, які відрізняють аналіз дієслівних словоформ від іменних. Зокрема, йдеться про морфонологічні та етимологічні особливості. Для загальної морфонології індоєвропейських дієслів характерним є високий рівень фонематичного напруження на морфемних швах, який формально може виражатися у фузії, подовженні або дифтонгізації голосних. Такі морфонологічні прояви у процесі словозміни обов'язково мали вплинути на структуру і межі складу, що відповідно значно вплинуло на акцентуацію у морозчитувальних мовах, якою і була давньоперська.

Давньоперські дієслова характеризується значною прозорістю етимологій зареєстрованих словоформ і майже повною відсутністю запозичень у межах індоіранського мовного стану. Відсутність запозичень і прозора етимологія дозволили уникнути необхідності додавати спеціальний акцентний тип, до якого потрібно було б відносити словоформи із аномальною акцентуацією.

4.1 Синтагматика фонем у дієслівних словоформах

Умови та необхідність аналізу синтагматики фонем у давньоперських словоформах за допомогою побудови канонічних форм для подальшого дослідження акцентуаційних процесів у давньоперській мові, описані у третьому розділі нашого дослідження, повною мірою розповсюджуються і на дієслівні словоформи. Загалом, для виокремлення дієслівних канонічних словоформ була використана та ж методика, що раніше дозволила сформувати набір іменникових канонічних словоформ. Основною статистичною відмінністю у класах проаналізованої лексики є те, що кількість зареєстрованих дієслівних словоформ

є дещо більшою порівняно із використаними раніше іменниковими словоформами, що відповідно вплинуло на більшу кількість канонічних словоформ, отриманих під час аналізу дієслів.

За результатами механічної вибірки було обрано 242 дієслівні словоформи та встановлено, що найменша словоформа складається із 3 фонем, а найбільша із 13. За допомоги використаної нами в минулому розділі формули $\Sigma = 2^n$, де n виражає кількість фонем, що входять до складу словоформи (Перебийніс, 1970), можемо констатувати, що потенційна кількість дієслівних канонічних словоформ давньоперської мови може варіюватись від 4 до 8192 канонічних форм залежно від фонемної довжини у кожній зареєстрованій дієслівній словоформі. Незважаючи на те, що кількість зареєстрованих дієслівних словоформ перевищує кількість іменних і відповідно породжує більше канонічних форм, максимальна довжина фонетичних ланцюгів у дієсловах менша, аніж у іменниках і відповідно меншою є кількість теоретично можливих канонічних форм.

Фонологічні обмеження, наявні для іменних словоформ, залишаються актуальними і для дієслівних і так само впливають на реалізацію потенційно можливих канонічних форм. Окремо слід зазначити, що більша кількість дієслів у давньоперських текстах, порівняно із іменниковим словоформами, вплинула на частотність їх використання та характеризується меншою кількістю слововживань для кожної конкретної словоформи. Кількість теоретично можливих і зареєстрованих канонічних форм із прикладами наведено у табл. 4.1.1.

Таблиця 4.1.1

Кількість теоретично можливих і зареєстрованих дієслівних канонічних форм

Кількість фонем у словоформі	Кількість потенційно можливих КФ	Кількість зареєстрованих КФ	КФ (приклад)
3	8	1	VCV – <i>adā</i> (він створив) 3 ос. одн. аор.
4	16	2	CVCV – <i>jatā</i> (ви вбийте), 2 ос. мн. імпер.
5	32	3	CVCVC – <i>rādiu</i> (ти захисти), 2. ос. одн. імпер.
6	64	5	CVCCVC – <i>hantiu</i> (вони є) 3 ос. одн. пр.
7	128	6	VCVCVCV – <i>abariya</i> (він принісся) 3 ос. одн. ім. пас.
8	256	8	VCVCVCVC – <i>agr̥bāyat</i> (я захопив) 1 ос. одн. ім.
9	512	7	CVCVCVCVC – <i>dārayātiu</i> (я володію) 1 ос. одн. пр.
10	1024	7	CVCVCVCCVC – <i>dārayantiu</i> (вони володіють) 3 ос. мн. пр.
11	2048	5	CVCVCVCVCVC – <i>piyaśādayat</i> (я сидів) 3 ос. мн. ім.
12	4096	6	CVCVCVCCVCVC – <i>piyar̥inθiya</i> (він був написаний) 3 ос. одн. ім. пас.
13	8192	2	CVCVCVCVCVCVC – <i>paribarāhadiš</i> (ти би піклувався про них, ти би захищав їх) 2 ос. одн. кон.
ВСЬОГО	16376	52	-

Нижче ми наведемо загальний опис канонічних форм давньоперських дієслівних словоформ.

1. До групи трьохфонемних слів входить лише одна канонічна форма – **КФ 1** VCV, яка виражена трьох словоформами (1,23% реалізацій), а саме *adā* (він дав)

3 ос. одн. аор. (Bachenheimer, 2019 pp.123; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 188); *āha* (він був) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.126; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 191); *aiti* (він іде) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019 pp.132; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174). Ця КФ є другою за вживаністю, її частотність становить 147 слововживань та складає 11,81% від загального вживання дієслів у корпусі давньоперських текстів.

2. Група чотирьохфонемних словоформ містить у собі дві канонічні форми, а саме – **КФ 2** VCVC, до якої належать 5 словоформ (2,06% реалізацій), напр. *āham* (я був), 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *āhan* (вони були) 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *āišan* (вони пішли) 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.128; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 169); *ajan* (він вбив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.129; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 185). Загальна частота використання **КФ 2** складає 83 випадки слововживання або 6,67% від сумарної частоти вживання дієслівних словоформ. **КФ 3** CVCV містить чотири словоформи (1,65% реалізацій) – *bīyā* (нехай він стане) 3 ос. одн. опт. (Bachenheimer, 2019 p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *jatā* (ви вбийте) 2 ос. мн. імпер. (Bachenheimer, 2019 p. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 185); *jīvā* (живи) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 185); *prsa* (покарай) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 206; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 198). **КФ 3** використовується у текстах лише 18 разів (1,44% від загального вживання дієслів).

3. Для словоформ, що складаються із п'яти фонем, зафіксована реалізація у трьох канонічних формах. **КФ 4** VCVCV представлена 11 словоформами (4,54% реалізацій), напр. *abara* (він принес) , 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *abava* (він був, він став) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.121-122; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *adānā* (він знав) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.124; Hinz, 1973, s. 120); *adadā* (він створив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.123-124; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 188); *adīnā* (він пограбував) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.125;

Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 191). Частотність використання **КФ 4** складає 90 слововживань (7,23% дієслівних слововживань). **КФ 5** VCCVC зустрічається лише в одній словоформі (0,41% реалізації), а саме *astiy* (він є) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 144; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 174), Ця словоформа використовуються у давньоперських текстах шість разів (0,56% дієслівних слововживань). **КФ 6** CVCVC описує вісім словоформ (3,3% реалізацій), напр. *dīdiy* (ти побач) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191); *jadiy* (ти вдар) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 140; Kent, 1950, p. 185); *pādiy* (ти захисти) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 194); *pātuv* (нехай він захистить) 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 194). Частота використання **КФ 6** у корпусі давньоперських текстів є найвищою та складає 179 слововживань (14,38% дієслівних слововживань).

4. Група шестифонемних словоформ представлена п'ятьма канонічними формами. **КФ 7** VCCVC реалізує 20 словоформ (8,26% реалізацій) напр., *abaram* (я принес) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *abavam* (я був) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.122; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *adīnam* (я забрав силою) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.125; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 191); *ahaniy* (я би був) 1 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019 pp.127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *akunauš* (він зробив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179). Представленість у текстах цієї канонічної форми складає 101 слововживання (8,11% дієслівних слововживань). **КФ 8** VCVCCV представляє п'ять словоформ (2,06% реалізації), напр. *āhanta* (вони були) 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *akunta* (він зробився) 3 ос. одн. імп. пас. (Bachenheimer, 2019 pp.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179); *atunθa* (він утік) 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.133; Hinz, 1973, s. 123; Kent, 1950, p. 201). Частотність **КФ 8** у корпусі давньоперських текстів складає 40 слововживань (3,21% дієслівних слововживань). **КФ 9** VCCVCV реалізується у двох словоформах (0,82% реалізації), а саме у *ahmahi*

(ми є) 1. мн. пр. (Bachenheimer, 2019 pp.132; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174) та *āištata* (він встав), 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 210). Словоформи реалізовані у **КФ 9** мають шість випадків слововживання тобто 0,48% від усіх випадків дієслівного слововживання. **КФ 10** CVCCVC реалізована у трьох словоформах– *hantiy* (вони є), 3 ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 136; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 174); *pāntuv* (нехай вони захистят), 3 ос. мн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 194); *θanhiy* (ти би сказав), 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 234; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 188). **КФ 10** налічує 39 випадків слововживання (3,13% дієслівного слововживання). **КФ 11** CVCVCV представлена двома словоформами (7,92% реалізації), а саме *paraitā* (віравайтеся) 2 ос. мн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 203; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 169) та *yadaiša* (ти можеш вклонитись) 2 ос. одн. опт. (Bachenheimer, 2019, p. 247; Hinz, 1973, s. 158; Kent, 1950, p. 204). Ця канонічна форма зустрічається у давньоперських текстах 11 разів (0,88% дієслівних слововживань).

5. Групу семифонемних дієслівних словоформ описують шість канонічних форм, описаних нижче. **КФ 12** VCVCVCV реалізується у 19 словоформах (7,85% реалізацій), напр. *abariya* (він принісся) 3 ос. одн. імп. пас. (Bachenheimer, 2019 pp.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *adāriya* (ним володіли) 3 ос. одн. імп. пас. (Bachenheimer, 2019, pp.125; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 189); *agaubata* (він сказав) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.126; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 191); *agr̥bāya* (він захопив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.126; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 183); *agr̥biya* (його було вкрадено) 3 ос. одн. імп. пас. (Bachenheimer, 2019, p.126; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 191). Словоформи, що відносяться до **КФ 12**, є найвживанішими семифонемними дієсловами у давньоперських текстах, вони вживаються 84 рази і складають 6,72% від загального використання дієслів. **КФ 13** VCVCVCV представлена п'ятьма словоформами, що складає 2,06% реалізації, напр. *adaršiy* (я заволодів) 1 ос. одн. аор. мед. (Bachenheimer, 2019, p.125; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p.

181); *adršnaiš* (він наважився) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.125; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 190); *arīnθan* (він намалював) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p.137; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 194). Текстова частота цієї канонічної форми складає 12 слововживань (0,96% дієслівних слововживань слововживань). **КФ 14** CVCVCVCV реалізована у 26 словоформах (10,74% реалізацій), що робить її найпоширенішою канонічною формою для дієслів, напр. *bavātiy* (я стану) 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *baratuv* (нехай він принесе), 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *bavatiy* (він був би) 3 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *dadātiy* (я даю) 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 160; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 188); *dadātuv* (нехай він дасть) 3 ос. імпер. (Bachenheimer, 2019 p. 160; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 189). Словоформи, реалізовані цією КФ зустрічаються у давньоперських текстах 66 разів (5,3% слововживань дієслів). **КФ 15** VCCCVCV реалізована лише у словоформі *āxšnīti* (я почую), 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 153; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 182), що зустрічається у корпусі давньоперських текстів один раз, тобто має 0,08% дієслівних слововживання. **КФ 16** CVCCVCV представлена п'ятьома словоформами, що складає 2,06% реалізації, напр. *saxriyā* (нехай він зробив) 3 ос. одн. пер. опт. (Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 179); *kunšuva* (ти зроби) 2 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, pp. 185-186); *hištatai* (це встановиться) 3 ос. одн. пр. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 180; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 210). Текстова частота цієї канонічної форми складає п'ять слововживань (0,4% дієслівних слововживань). **КФ 17** CCVCVCV представлена трьома словоформами (1,23% реалізації), а саме *frābara* (він пренес, він розповсюдив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 200); *frāišaya* (він віравив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp. 169; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 164); *stabava* (ти бунтує) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz,

1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210). Текстова частота цієї канонічної форми складає 24 слововживання (1,92% дієслівних слововживань).

6. Восьмифонемні словоформи реалізовані за допомогою восьми канонічних форм, що описані нижче. **КФ 18** VCVCVCVC описує 17 словоформ (7,02 % реалізації), напр. *abarahan* (вони принесли) 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.121; Kent, 1950, p. 200); *ābaratīy* (він несе), 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019 pp.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *agr̥bāyat* (я захопив) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 229; Hinz, 1973, s. 154-155; Kent, 1950, p. 178); *ajīvātam* (вони обидва жили) 3 ос. дв. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.129-130; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 185); *akunavāt* (я зробив) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179). Текстова частота **КФ 18** складає 114 слововживань, що складає 9,16% від усіх зареєстрованих слововживань дієслів. **КФ 19** VCVCVCCV реалізована у двох словоформах (0,82% реалізації), а саме *abaranta* (вони принесли) 3 ос. мн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019 pp.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *agaubanta* (вони сказали) 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019 pp.126; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 182). Словоформи, представлені **КФ 19**, зустрічаються у давньоперських текстах двічі (0,16% дієслівних слововживань). За допомогою **КФ 20** VCVCCVCV представлено дві словоформи (0,82% реалізації), а саме *ahištātā* (він встанови) 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019 pp.128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 210); *aṅhīya* (йому було сказано) 3 ос. одн. імп. пас. (Bachenheimer, 2019, p. 146; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 188). Текстова частотність **КФ 20** також складає два слововживання або 0,16% від загального використання дієслів у давньоперських текстах. **КФ 21** VCCCVCVC представлена двома словоформами (0,82% реалізації), до неї належать *āxšnaivaiy* (я слухаю) 1 ос. одн. пр. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 152; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182) та *āxšnudiy* (ти почув) 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 153; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182). Текстова частотність **КФ 21** складає два слововживання (0,82% слововживань дієслів). **КФ 22** CVCVCCVC реалізовано у трьох словоформах (1,23% реалізації) – *barantiy* (вони несуть) 3 ос. мн. пр.

(Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *bavantiy* (вони є) 3 ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p.200); *tṛsantiy* (вони бояться) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 186). Ця канонічна форма зустрічається у давньоперських текстах чотири рази (0,32% дієслівних слововживань). **КФ 23** CVCCVCVCV реалізовано у шести словоформах (2,47% реалізації), напр. *bartanaiy* (нести) інф. (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 200); *cartanaiy* (робити) інф. (Bachenheimer, 2019 p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p.179); *kantanaiy* (копати) інф. (Bachenheimer, 2019, p. 187; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 178). Ця канонічна форма зустрічається у давньоперських текстах 20 разів (1,6% дієслівних слововживань). **КФ 24** CCVCVCVCV реалізовано у п'яти словоформах (2,06% реалізації), напр. *frāhajam* (я повісив) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 pp. 184-185); *frāišayam* (я віравив) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp. 170; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 164); *frājanam* (я відрізав) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 212). **КФ 24** зустрічається у давньоперських текстах 17 разів (1,36% дієслівних слововживань). У **КФ 25** CVCVCVCV реалізовано вісім словоформ (3,3% реалізації), напр. *kunavāhi* (ти зробив би) 2 ос. одн. пр. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 188; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 179); *nīyasaya* (він опустив) 3 ос. одн. імп. ((Bachenheimer, 2019, p. 201; Hinz, 1973, s. 146); *parābara* (він забрав) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 202; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 200); *parārasa* (він досягнув) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 203; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 169). У давньоперських текстах зафіксовано 20 слововживань **КФ 25** (1,6% дієслівних слововживань).

7. Дев'ятифонемні словоформи реалізовані у семи канонічних формах, розглянутих далі. **КФ 26** VCVCVCVCV зустрічається у семи словоформах (2,89% реалізації), напр. *adurujiya* (він збрехав) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.126; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 191); *agr̥bāyata* (він захопив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.126; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 191); *akunavaša* (вони зробили) 3 ос. мн. ч.р. (Bachenheimer, 2019 pp.131; Hinz, 1973,

s. 122; Kent, 1950, p. 179); *apagaudaya* (ти сховаєш) 2 ос. одн. ін. (Bachenheimer, 2019 pp.136; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182). **КФ 26** є одною із найвживаніших дев'ятифонемних канонічних форм, її текстова частота складає 40 слововживань (3,21% дієслівних слововживань). **КФ 27** VCVCCVCVCVCVC представлена однією словоформою (6,43% реалізації) – *avāstāyām* (я встановив) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 151-152; Hinz, 1973, s. 127; Kent, 1950, p. 21). **КФ 27** вживається у давньоперських текстах тричі (0,24% реалізації). Найбільше реалізацій серед дев'ятифонемних дієслівних словоформ має **КФ 28** CVCVCVCVCVC, до цієї канонічної форми належать 19 словоформ (7,85% реалізації), напр. *dārayāmiy* (я маю) 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 160; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 189); *dārayatiy* (він має) 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189); *jadyāmiy* (я попросив) 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 184); *kunavānaiy* (я зробив би) 1 ос. одн. кон. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 188; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 179); *maniūāhaiy* (ти би подумав) 2 ос. одн. кон. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 191; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202). Текстова частота **КФ 28** становить 40 випадків слововживань або 3,21% від усіх вживань дієслів. **КФ 29** CCVCVCVCVCV описує дві словоформи (0,82% реалізації), а саме *frāmāyata* (він наказав) 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 p. 201); *frāsahiya* (він був побудований) 3 ос. одн. аор. пас. (Bachenheimer, 2019, p. 171; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 p. 209). Ця канонічна форма зустрічається у давньоперських текстах двічі (0,16% дієслівних слововживань). **КФ 30** CVCVCVCVCVCVC представлено лише словоформою *niyaštāya* (він постановив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 p. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 194), що зустрічається у давньоперських текстах 4 рази (0,32% дієслівного слововживання). **КФ 31** CCCVCVCVCVC описує дві словоформи (0,82% реалізації), а саме *xšnāsāhiy* (ти би дізнався) 2 ос. одн. пр. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 182); *xšnāsātiy* (він би дізнався) 3 ос. одн. пр. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 182). Ця канонічна форма зустрічається у давньоперських текстах

двічі (0,16% дієслівних слововживань). **КФ 32** CVCCCVCVCV описує лише словоформу *θanstanaiy* (*говорити*) інф. (Bachenheimer, 2019, p. 223; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 187). Ця канонічна форма зустрічається у давньоперських текстах один раз (0,08% дієслівних слововживань).

8. Десятифонемні словоформи виражені у семи канонічних формах, розглянемо їх далі. **КФ 33** VCVCVCVCCV реалізована у двох словоформах, а саме *akariyantā* (*вони зробились*) 3 ос. мн. п. (Bachenheimer, 2019, p.130; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179) та *akunavantā* (*вони зробились*) 3 ос. мн. мед. (Bachenheimer, 2019, p.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179). Ці словоформи зустрічаються у корпусі давньоперських текстів чотири рази (0,32% дієслівних слововживань). **КФ 34** VCVCVCVCVCV також представлена 2 словоформами – *arariyāyap* (*вони поважали*) 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.137; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 169) та *urariyāyat* (*я попрямував*) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 228; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 169). **КФ 34** має 2 випадки слововживання (0,82% дієслівного слововживання). **КФ 35** VCCCVCVCVCV реалізована у словоформі *āxšnavāhiy* (*ти почув би*) 2 ос. одн. пр. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174). Ця канонічна форма зустрічається у давньоперських текстах лише один раз та має 0,08% дієслівного слововживання. **КФ 36** CVCVCVCCVCV із представлено у трьох словоформах а саме, напр. *dārayantiy* (*вони володіють*) 3 ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 160; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 189); *hamataxšaiy* (*я прагнув*) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, pp. 185-186); *vijanāntiy* (*вони би зруйнували*) 3 ос. мн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 237; Kent, 1950, p. 185). **КФ 36** зустрічаються у давньоперських текстах тричі (0,24% дієслівного слововживання). **КФ 37** CVCVCCVCVCV реалізована у 2 словоформах (0,82% реалізації) – *niraištaniy* (*писати*) інф. (Bachenheimer, 2019, p. 199; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 194); *niyaštāyat* (*я постановив*) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 p. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 194). Ця канонічна форма має 6 випадків слововживання (0,48% дієслівного слововживання). **КФ 38** CVCVCVCVCV представлена також; дві словоформами

(0,82% реалізації) – *patiyajata* (він відбився) 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019 pp. 210-211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 185); *viyanāṭaya* (він нашкодив) 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 241; Hinz, 1973, s. 157; Kent, 1950, p. 193). **КФ 38** має два випадки слововживання (0,16% дієслівного слововживання). **КФ 39** CVCCVCVCVCVC реалізована у словоформі *ṭandayātaiy* (йому би здалося) 3 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 223; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 187) та зустрічається у давньоперських текстах тричі, що складає 0,24% дієслівного слововживання.

9. Одинацятифонемні дієслівні словоформи представлені п'ятьома канонічними формами, розглянемо їх нижче. **КФ 40** CVCVCVCVCVCVC реалізована у 11 словоформах (4,54% реалізації), напр. *hamadārayaiy* (я володорував) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 189); *niyašādayam* (я сидів) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 169); *niyačārayam* (я відновив) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 p. 200; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 188); *paribarāhiy* (ти би піклувався) 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 204; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 200); *paribarātiy* (я пікуюсь) 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 204; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 169). **КФ 40** зустрічається у давньоперських текстах 12 разів (0,96% дієслівних слововживань). **КФ 41** CVCVCVCCVCVCV представлена 1 словоформою (0,41% реалізації) *hamataxšata* (він прагнув) 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, pp. 185-186), для цієї словоформи зафіксовано три випадки слововживання (0,24% дієслівного слововживання). До **КФ 42** CVCCVCCVCVCVC належать одна словоформа (0,41% реалізації), а саме *hamtaxšataiy* (він прагне) 3 ос. одн. пр. мед. (Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, pp. 185-186). Ця канонічна форма зустрічається у давньоперських текстах один раз (0,08% дієслівного слововживання). **КФ 43** CVCVCVCVCCVCVCV реалізовано у словоформі *ratirayaxva* (ти пильнуй) 2 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 p. 209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 194), текстова частотність якої складає одне слововживання (0,08% дієслівного слововживання). **КФ 44** CVCCCVCCVCVCVC реалізовано у словоформі

θanhuātahiū (ми зовемось) 1 ос. мн. пр. п. (Bachenheimer, 2019, р. 224; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, р. 202), текстова частотність якої також складає одне слововживання (0,08% дієслівного слововживання).

10. Дванадцятифонемні словоформи представлені 6 канонічними формами, проаналізуємо їх нижче. **КФ 45** VCVCVCVCVCVCVCVC реалізовує 3 словоформи (1,23% реалізації) – *abiyaājāvayaūm* (я додав) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, р.122; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, р. 185); *adurujiyašān* (вони збрехали) 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.126; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, р. 191); *aragaūdayāhiū* (я додав) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.122; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, р. 185). що зустрічається у давньоперських текстах три рази (0,24% дієслівного слововживання). **КФ 46** VCVCVCVCVCVCCV відображено в одній словоформі (0,41 реалізації), а саме *akūnavaūyanta* (вони зробились) 3 ос. мн. п. (Bachenheimer, 2019 pp.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, р. 179), ця канонічна форма вживається у текстах двічі (0,16% дієслівного слововживання). **КФ 47** CVCVCVCCVCCV представлено одною словоформою (0,41% реалізації) – *hamataxšanta* (вони прагнули) лок. одн. с.р. (Bachenheimer, 2019, р. 168-169; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, р. 192). Текстова частота **КФ 47** складає три слововживання (0,24 % дієслівного слововживання). **КФ 48** CVCVCVCCVVCVCVC реалізована у 3 словоформах (1,23% реалізації), напр. *niūarīnθiūa* (він написався) 3 одн. імп. п. *niūarīnθiūa* (він написався) 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, р. 193; (Hinz, 1973, s. 146); *patiūazbaūyām* (я проголосив) 1 ос. одн. імп. п. (Bachenheimer, 2019 р. 211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, р. 211). **КФ 48** зустрічається у давньоперських текстах п'ять разів (0,4% дієслівного слововживання). **КФ 49** CVCVCVCVCVCCVCVCVC реалізована у двох словоформах (0,82% реалізації), а саме *patiūāvahaūaiū* (я попросив) 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, р. 211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, р. 172); *vināθayāntiū* (вони би нашкодили) 3 ос. мн. кон. (Bachenheimer, 2019, р. 237; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, р. 193). **КФ 49** зустрічається у давньоперських текстах два рази (0,16 % дієслівного слововживання). **КФ 50** CVCVCVCVCVCVCVCVCVC реалізована у словоформі *viūatarayātmā* (ми пересікли) 1 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019, р. 241;

Hinz, 1973, s. 186; Kent, 1950, p. 200). Для **КФ 50** у давньоперських текстах зафіксовано 1 слововживання (0,08 % дієслівного слововживання).

11. Тринадцятифонемні словоформи реалізовані у двох канонічних формах. **КФ 51** CVCVCVCVCVCVCVC представляє одну словоформу (0,49% реалізації), *paribarāhadiš* (ти би піклувався про них, ти би захищав їх) 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 204; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 200), ця канонічна форма налічує 1 випадок слововживання, або 0,08% дієслівного слововживання. **КФ 52** також реалізується в одній словоформі (0,41% реалізації), *patiyafrafiya* (його зачитали) 3 ос. одн. імп. пас. (Bachenheimer, 2019, p. 210; Hinz, 1973, s. 149). Ця канонічна форма зустрічається у корпусі давньоперських текстів один раз (0,08% дієслівного слововживання).

У результаті проведеного аналізу давньоперських дієслівних словоформ було визначено 52 канонічні форми. Найбільшу продуктивність у породженні канонічних форм демонструють восьмифонемні словоформи, які реалізовані у восьми КФ. Далі за продуктивністю виступають групи словоформ, що складаються з 9 та 10 фонем, кожна з них має по 7 реалізованих канонічних форм. Семи- та дванадцятифонемні словоформи мають 6 КФ. Наступною є групи словоформ, що складаються з 6 та 11 фонем, ця група має у своєму комбінаторному арсеналі по 4 КФ для кожної із фонемних довжин. П'яте місце за продуктивністю займають словоформи до складу яких входять 5 фонем, ці словоформи реалізовані у 3 КФ. Тринадцятифонемні та чотирьохфонемні словоформи мають по 2 КФ. Найменший ступінь комбінаторної реалізації мають трьохфонемні словоформи, вони представлені лише однією канонічною формою.

Наявність описаних канонічних форм та їх комбінаторних особливостей надає нам змогу перейти до наступного етапу дослідження, а саме до аналізу складової структури давньоперських дієслівних словоформ.

4.2 Дистрибуція складів у дієслівних словоформах

Основні положення та методичні прийоми щодо складоподілу та аналізу дистрибуції складів у давньоперських словоформах були висвітлені у розділі 3. Загалом, зазначимо, що якісні характеристики складів та їх дистрибуція у дієслівних та іменних словоформах не мають значних відмінностей. Подібність складової структури класів словоформ, які досліджуються обумовлена тим, що на фонологічному рівні всі словоформи постають виключно як ланцюги із регулярними повтореннями приголосних і голосних звуків. Порядок цих повторень регулюється фонологічною системою мови і лежить за межами наявних у мові морфологічних законів. Зауважимо, що було би помилкою відносити склад до суто фонологічного явища, оскільки функційно він знаходиться на стику фонологічного і морфологічного рівнів мови. Проте, дистрибуційні та частотні характеристики складу, які є предметом нашого аналізу у цьому підрозділі, тяжіють до фонологічного рівня, хоча би через відсутність власного значення, наявність якого характеризує морфему. Для аналізу дистрибуції складів 242 дієслівні словоформи було поділено на 872 склади, кожен із типів цих складів буде детально описано нижче.

Найбільш представленим типом складу у давньоперських дієслівних словоформах є прикритий відкритий склад CV, що відповідає зазначеному раніше принципу MOR (Kahn, 1976; Gussenhoven, 2017). У результаті аналізу дієслівних словоформ було виявлено 524 таких складів, що становить 60,09% від усіх наявних складів, до цього типу складів також відноситься підгрупа довгих відкритих прикритих складів C \tilde{V} . Представленість цієї підгрупи становить 128 складів або 14,67% від усіх складів, що входять до дієслівних словоформ.

У таблиці 4.2.1 подано дистрибуційні та частотні характеристики складів CV та C \tilde{V} (інформація, подана у стовпці "відносна кількість", позначає процентне співвідношення кількості розглянутих складів до загальної кількості складів у зареєстрованих дієслівних словоформах).

Таблиця 4.2.1

Кількість складів CV у дієслівних словоформах

№	Тип складу	Позиція у словоформі	Абсолютна кількість (склади)	Відносна кількість (%)
1	CV	ініціальна	85	9,748
2	CṼ	ініціальна	15	1,72
3	CV	медіальна	247	28,326
4	CṼ	медіальна	89	10,206
5	CV	фінальна	64	7,339
6	CṼ	фінальна	24	2,752
ВСЬОГО			524	60,092

Нижче детально розглянуто дистрибуцію та структуру складів CV.

1. **Склади CV у ініціальній позиції** представлено у 85 словоформах (85 складів у дієслівних словоформах, що складає 9,74% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *bavatiy* (він був би) – CV/CV/CVC, 3 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *dadātiy* (я даю) – CV/CṼ/CVC, 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 160; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 188); *hamadārayaiy* (я володарював) – CV/CV/CṼ/CV/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 176; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, p. 189); *kunavānaiy* (я би зробив) – CV/CV/CṼ/CVC, 1 ос. одн. пр. конд. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 188; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 179); *maniyaṅ* (я думаю) – CV/CV/CVC, 1 ос. одн. мед. (Bachenheimer, 2019, pp. 191-192; Hinz, 1973, s. 143; Kent, 1950, p. 202); *ragābara* (він забрав, він вкрав) – CV/CṼ/CV/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 202; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 200);

2. **Склади CṼ у ініціальній позиції** представлено у 15 словоформах (15 складів у іменних словоформах, що складає 1,72% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *dārayantiy* (вони

володіють) – $C\tilde{V}/CV/CVC/CVC$, 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 163; Hinz, 1973, s. 131; Kent, 1950, p. 189); *vainātaiy* (*це видно*) – $C\tilde{V}/C\tilde{V}/CVC$, 3 ос. одн. пр. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 234; Hinz, 1973, s. 155; Kent, 1950, p. 206); *pātuv* (*нехай він захистить*) – $C\tilde{V}/CVC$, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 194); *pādiy* (*ти захисти*) – $C\tilde{V}/CVC$, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 194); *jīvā* (*ти живи*) – $C\tilde{V}/C\tilde{V}$, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 185); *gaubatiy* (*він каже*) – $C\tilde{V}/CV/CVC$, 3 ос. одн. пр. кон. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182); *dīdiy* (*ти побач, подивись*) – $C\tilde{V}/CVC$, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191).

3. **Склади CV у медіальній позиції** представлено у 165 словоформах (247 складів у дієслівних словоформах, що складає 28,32% від сумарної кількості складів у всіх дієслівних зареєстрованих словоформах), напр. *avānhiya* (*йому було сказано*) – $V/CVC/CV/CV$, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 146; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 188); *frājanat* (*я відрізає*) – $CC\tilde{V}/CV/CVC$, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, pp. 184-185); *hamataxšanta* (*вони прагнули*) – $CV/CV/CVC/CVC/CV$, 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, pp. 185-186); *jadiyātiy* (*я попросив, я помолвився*) – $CV/CV/C\tilde{V}/CVC$, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 184); *nikatuv* (*ти знищ*) – $CV/CV/CVC$, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 199; Hinz, 1973, s. 145; Kent, 1950, p. 178); *ratiprsātiy* (*він спитає*) – $CV/CV/CV/C\tilde{V}/CVC$, 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 198); *stabava* (*бунтуй, повстань*) – $CCV/CV/CV$, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210).

4. **Склади Cṽ у медіальній позиції** представлено у 89 словоформах (89 складів в іменних словоформах, що складає 10,2% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *gaubātiy* (*він скаже*) – $C\tilde{V}/C\tilde{V}/CVC$, 3 ос. одн. пр. конд. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 173;

Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182); *kunavāhi* (ти зробиш) – CV/CV/C[~]/CV, 3 ос. одн. конд. (Bachenheimer, 2019, p. 188; Hinz, 1973, s. 142; Kent, 1950, p. 179); *nijāyat* (я вірвався) – CV/C[~]/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 199; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 169); *nīštāya* (він постановив) – CVC/C[~]/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 200; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 210); *parārasa* (він досягнув) – CV/C[~]/CV/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 203; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 169); *patiyāvahyaīy* (я попросив) – CV/CV/C[~]/CVC/CVC, 1 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 172); *pr̥sātiy* (я караю) – CV/C[~]/CVC/, 1. ос. одн. пр. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 206; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 198).

5. **Склади CV у фінальній позиції** представлено у 64 словоформах (64 склади у дієслівних словоформах, що складає 7,33% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах) напр. *abava* (він був, він став) – V/CV/CV, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp. 121-122; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *ahiyata* (він був вигнаний) – V/CV/CV/CV, 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019 pp. 128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *frāīšaya* (він віравив) – CC[~]/CV/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp. 169; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 164); *hamataxšata* (він прагнув) – CV/CV/CVC/CV/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, pp. 185-186); *kunšuva* (ти зроби) – CVC/CV/CV, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, pp. 185-186); *patiyajata* (він відбився) – CV/CV/CV/CV/CV, 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019 pp. 210-211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 185); *pr̥sa* (ти покарай) – CV/CV, 2 ос. одн. імпер (Bachenheimer, 2019, p. 206; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 198).

6. **Склади C[~] у фінальній позиції** представлено у 24 словоформах (24 склади у дієслівних словоформах, що складає 2,75% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах) напр. *adānā* (він знав) – V/C[~]/C[~], 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 p. 124; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 182); *adadā* (він створив) – V/CV/C[~], 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, pp. 123-124; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 188); *ahištātā* (він встановив)

– V/CVC/CV/C \tilde{V} , 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019 р. 128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, р. 224); *biyā* (нехай він стане) – CV/C \tilde{V} , 3 ос. одн. опт. (Bachenheimer, 2019 р. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, р. 200); *paribarā* (ти ніклуйся, ти захищай) – CV/CV/CV/C \tilde{V} , 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, р. 202; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, р. 200); *udapatatā* (він повстав) – V/CV/CV/CV/C \tilde{V} , 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, pp. 226-227; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, р. 194); *viyatarayāmā* (ми пересікли) – CV/CV/CV/CV/C \tilde{V} /C \tilde{V} , 1 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019, р. 241; Hinz, 1973, s. 186; Kent, 1950, р. 200).

Серед дієслівних словоформ зафіксований лише один приклад словоформи, до структури якої входять лише склади CV – *pṛsa* (ти покарай) – CV/CV, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, р. 206; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, р. 198). Також наявною у нашому реєстрі є одна словоформа, яка складається лише із складів C \tilde{V} – *jīvā* (ти живи) – C \tilde{V} /C \tilde{V} , 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019 р. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, р. 185).

У результаті аналізу зафіксовано п'ять прикритих відкритих складів з двохконсонантним ускладненням в ініціалі (CCV), що дорівнює 0,57% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах. Особливістю ініціальних складів CCV у дієслівних словоформах, в першу чергу їх підгрупи довгих складів CC \tilde{V} є контамінація, а саме злиття останнього голосного у префіксі і на ступного за ним голосного на початку словоформи, що яскраво виражено у словоформах в імперфекті з аугментом та додаванні до них префіксу *fra-*.

Окрім складів із двохконсонантним ускладненням в ініціалі, у давньоперських дієслівних словоформах, на відміну від іменних, наявними є також склади із трьохконсонантним ускладненням в ініціалі, тобто склади типу CCCV, цей тип складу представлено у двох словоформах (0,22% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах). До цього типу складів також входить підгрупа довгих складів CCC \tilde{V} .

Дистрибуція та частотність складів типу CCV та CCCV розглянута нижче у таблиці 4.2.2 та прикладах.

Таблиця 4.2.2

Кількість складів CCV та CCCV у дієслівних словоформах

№	Тип складу	Позиція у словоформі	Абсолютна кількість (склади)	Відносна кількість (%)
1	CCV	ініціальна	2	0,229
2	CCṼ	ініціальна	8	0,917
3	CCV	медіальна	3	0,334
4	CCṼ	медіальна	1	0,115
5	CCV	фінальна	0	0
6	CCṼ	фінальна	0	0
7	CCCV	ініціальна	0	0
8	CCCṼ	ініціальна	2	0,229
9	CCCV	медіальна	2	0,229
10	CCCṼ	медіальна	2	0,229
11	CCCV	фінальна	0	0
12	CCCṼ	фінальна	0	0
ВСЬОГО			20	2,293

Розглянемо детальніше дистрибуцію цих складів.

1. **Склади CCV у ініціальній позиції** представлено у двох словоформах (два склади у дієслівних словоформах, що складає 0,22% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), а саме *fraθiyaiš* (його покарають) – CCV/CV/CVC, 3. ос. одн. опт. п. (Bachenheimer, 2019, p. 172 ; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198); *stabava* (бунтуй, повстань) – CCV/CV/CV, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210).

2. **Склади CCṼ у ініціальній позиції** представлено у восьми словоформах (восьми складів у дієслівних словоформах, що складає 0,91% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *frābāra*

(*він пренес, він розповсюдив*) – $CC\tilde{V}/CV/CV$, 3. ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 200); *frājanam* (*я відпізав*) – $CC\tilde{V}/CV/CVC$, 1. ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 212); *frāhajam* (*я повісив*) – $CC\tilde{V}/CV/CVC$, 1. ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 pp. 184-185); *frāmāyata* (*він наказав*) – $CC\tilde{V}/C\tilde{V}/CV/CV$, 3. ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 p. 201); *frāsahiya* (*він був побудований*) – $CC\tilde{V}/CV/CV/CV$, 3. ос. одн. аор. п. (Bachenheimer, 2019, p. 171; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 p. 209); *frāṇayam* (*я повів*) – $CC\tilde{V}/CV/CV/CV$, 1. ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, pp. 170-171; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 193).

3. **Склади CCV у медіальній позиції** представлено у трьох словоформах (3 склади у дієслівних словоформах, що складає 0,34% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *ahmahī* (*ми є*) – $V/CCV/CV$, 1. ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 132; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *āištata* (*він встав*) – $\tilde{V}/CCV/CV$, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 210); *ṭanstanaiy* (*говорити*) – $CVC/CCV/CVC$, інф. (Bachenheimer, 2019, p. 225; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 202).

4. **Склади $CC\tilde{V}$ у медіальній позиції** представлено лише у словоформі *ṭanhuāmahiy* (*ми звемось*) – $CVC/CCV/CVC$, 1 ос. мн. пр. пас. (Bachenheimer, 2019, p. 224; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 202).

5. **Склади $CC\tilde{V}$ у ініціальній позиції** реалізовані у двох словоформах (два склади у дієслівних словоформах, що складає 0,22% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), а саме *xṣnāsāhiy* (*ти можливо дізнаєшся*) – $CC\tilde{V}/C\tilde{V}/CVC$, 1 ос. одн. пр. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 182); *xṣnāsātiy* (*він можливо дізнається*) – $CC\tilde{V}/C\tilde{V}/CVC$, 3 ос. одн. пр. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 245; Hinz, 1973, s. 139; Kent, 1950, p. 182).

6. **Склади $CCCV$ у медіальній позиції** зустрічаються також у двох словоформах (2 склади у дієслівних словоформах, тобто 0,22% від сумарної

кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), а саме *āxšnudi* (*ти почув*) – $\tilde{V}/CCCV/CVC$, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 153; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182); *āxšnavāhi* (*ти почув би*) – $\tilde{V}/CCCV/C\tilde{V}/CVC$, 2 ос. одн. пр. конд. (Bachenheimer, 2019, p. 127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174).

7. **Склади CCC \tilde{V} медіальній позиції** представлено двома словоформами (2 склади у дієслівних словоформах, що складає 0,22% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *āxšnavai* (*я чую*) – $\tilde{V}/CCC\tilde{V}/CVC$, 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 152; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182); *āxšnīti* (*я почув*) – $\tilde{V}/CCC\tilde{V}/CV$, 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 153; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 182);

Неприкриті відкриті склади (V) зустрічаються у 98 словоформах і лише в ініціальной позиції (98 складів у дієслівних словоформах, що складає 11,23% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах). Довгі неприкриті відкриті склади виділені в окрему підгрупу \tilde{V} (20 складів у дієслівних словоформах, що складає 2,29% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах).

Як було зазначено у третьому розділі нашого дослідження, широку представленість голосного на початку слова можна пояснити наявністю гортанної змички перед деякими голосними, що ініціалізують слово. Так, падіння аугменту в імперфекті дієслова, яке, вочевидь, сталося на початку середньоіранської мовної доби, на що вказує наявність аугменту в найпізніших давньоперських текстах та його відсутність у ранніх (аршакідських) середньоперських, свідчить про те, що гіпотетична ненапружена гортанна змичка на початку слова та наступний за нею голосний /a/ формували неприкритий відкритий склад із межею на морфемному шві між аугментом та коренем слова. Подальша елімінація післянаголошених складів, як один із етапів переходу від давньоперського флектизму до середньоперського аналітизму, призвела до зникнення переднаголошених складів, у тому числі і складів, якими був виражений аугмент. Таке синхронне падіння ініціального та фінального

складів може пояснюватись тяжінням мовної системи до оптимізації власної ритмічної організації, що зазнала значних змін через появу якісно нових голосних звуків та зміну акцентуаційної моделі у середньоперській мові. Тим не менш, через неможливість здійснити емпіричну перевірку фонетичної системи давньоперської мови у нашому дослідженні у дієслівних словоформах згідно із обраною методикою складоподілу ми будемо розцінювати початковий голосний як відкритий неприкритий склад.

У таблиці 4.2.3 подано дистрибуційні та частотні характеристики складів V та \tilde{V} . Нижче наведемо приклади вживання неприкритих відкритих складів.

Таблиця 4.2.3

Кількість складів V в дієслівних словоформах

№	Тип складу	Позиція у словоформі	Абсолютна кількість (склади)	Відносна кількість (%)
1	V	ініціальна	98	11,239
2	\tilde{V}	ініціальна	20	2,294
ВСЬОГО			118	17,367

Наведемо детальний опис складів V:

1. **Склади V** представлені у 98 словоформах (98 складів, що становить 11,23% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. напр. *avāhṛdah* (він пішов, він залишив) – V/C \tilde{V} /CV/CVC, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 149; Hinz, 1973, s. 127; Kent, 1950, p. 214); *avājanam* (я вдарив) – V/C \tilde{V} /CV/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 150; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 184-185); *avāstāyam* (я встановив) – V/CVC/C \tilde{V} /CVC, 1 ос. .одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 151-152; Hinz, 1973, s. 127; Kent, 1950, p. 210); *aṭanhiya* (йому було сказано) – V/CVC/CV/CV, 3 ос. одн. імп. п. (Bachenheimer, 2019, p. 146; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 188); *atāvayam* (я зміг) – V/C \tilde{V} /CV/CVC, 1 ос. одн. імп. ак. (Bachenheimer, 2019, p. 144-145; Hinz,

1973, s. 126; Kent, 1950, p. 186); *avākanam* (я заснував) – V/C \tilde{V} /CV/CVC, 1 ос. одн. імп. ак. (Bachenheimer, 2019, p. 150; Hinz, 1973, s. 127; Kent, 1950, p. 178).

2. **Склади \tilde{V}** представлені у 20 словоформах (20 складів, що становить 2,294% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *āhanta* (вони були) – \tilde{V} /CVC/CV, 3 ос. мн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *āxšnavāhiy* (ти почув би) – \tilde{V} /CCCV/C \tilde{V} /CVC, 2 ос. одн. пр. конд. (Bachenheimer, 2019, p. 127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *āxšnudi* (ти почув) – \tilde{V} /CCCV/CVC, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 153; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182); *āyantā* (вони прийшли) – \tilde{V} /CVC/C \tilde{V} , 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, pp. 153-154; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 169); *āištata* (він встав) – \tilde{V} /CCV/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 210); *āham* (я був) – \tilde{V} /CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174).

Закриті склади у давньоперських дієсловах виражені лише типом закритих прикритих складів CVC. Цей тип складів у дієслівних словоформах, на відміну від іменних, має найбільшу представленість у фінальній позиції. Така дистрибуційна особливість пояснюється тим, що більшість дієслівних первинних та вторинних особових закінчень у давньоперській мові представлена саме складами CVC. У результаті аналізу було виділено 210 складів CVC, що становить 24,08% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах.

У таблиці 4.2.4 подано дистрибуційні та частотні характеристики закритих складів CVC та CCVC.

Таблиця 4.2.4

Кількість складів CVC в дієслівних словоформах

№	Тип складу	Позиція у словоформі	Абсолютна кількість (склади)	Відносна кількість (%)
1	CVC	ініціальна	20	2,294
2	CVC	медіальна	38	4,358
3	CVC	фінальна	152	17,431
ВСЬОГО			210	24,083

Нижче ми детальніше розглянемо приклади вживання закритих складів.

1. **Склади CVC у ініціальній позиції** представлено у 20 словоформах (20 складів у дієслівних словоформах, що складає 2,294% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *raḥṭatuv* (нехай він горить) – CVC/CV/CVC, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, pp. 213-214; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205); *ṭandaya* (йому би здалось) – CVC/CV/CV, 3 ос. одн. конд. (Bachenheimer, 2019, p. 223; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 187); *bartanaiy* (нести) – CVC/CV/CVC, інф. (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 200); *bartanaiy* (нести) – CVC/CV/CVC, інф. (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 200); *saxriyā* (він зробив) – CVC/CV/Cṽ, 3 ос. одн. перф. опт. (Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 179).

2. **Склади CVC у медіальній позиції** представлено у 37 словоформах (38 складів у дієслівних словоформах, що складає 4,35% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *hamataxšanta* (вони прагнули) – CV/CV/CVC/CVC/CV, 3 ос. мн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 186); *ahištatā* (він встановив) – V/CVC/CV/Cṽ, 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019 p. 128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 224); *akariyanta* (він встановив) – V/CV/CV/CVC/CV, 3 ос. мн. імп. пас. (Bachenheimer, 2019 p. 130; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179); *barantiy* (вони

несуть) – V/CV/CV/CVC/CV, 3 ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019 р. 155; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *niyaštāya* (він постановив) – CV/CVC/C \tilde{V} /CV, 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 р. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 210); *ratīraṣva* (нехай він пильнує) – CV/CV/CV/CVC/CV, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019 р. 209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 194).

3. **Склади CVC у фінальній позиції** представлено у 152 словоформах (152 склади у дієслівних словоформах, що складає 17,43% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих дієслівних словоформах), напр. *paribarāhadīṣ* (ти би піклувався про них, ти би захищав їх) – CV/CV/CV/C \tilde{V} /CV/CVC, 2 ос. одн. конд. (Bachenheimer, 2019, p. 204; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 200); *raṣṭhatuv* (нехай він горить) – CVC/CV/CVC, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, pp. 213-214; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205); *ṭṛsatiy* (він боїться) – CV/CV/CVC, 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 186); *vaiṇāṭiy* (я бачу) – C \tilde{V} /C \tilde{V} /CVC, 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 234; Hinz, 1973, s. 155; Kent, 1950, p. 206); *viyatarayam* (я пересік) – CV/CV/CV/CV/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 241; Hinz, 1973, s. 157; Kent, 1950, p. 186); *ṭandayāṭiy* (йому здається) – CVC/CV/C \tilde{V} /CVC, 3 ос. одн. конд. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 223; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 187); *ṭanṣṭanaiy* (говорити) – CVC/CCV/CVC, 3 ос. інф. (Bachenheimer, 2019, p. 223; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 187).

Кількість іменних словоформ, до структури яких входять лише склади CVC, складає три дієслівні словоформи (1,23 % від сумарної кількості зареєстрованих іменних словоформ), напр. *hantiy* (вони є) – CVC/CVC, 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 136; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 174); *pāntuv* (нехай вони захистят), 3 ос. мн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 194); *ṭanhiy* (ти би сказав), 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 234; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 188).

У результаті проведеного аналізу 242 давньоперських дієслівних словоформ нами було виділено 872 склади. Очікувано найбільш представленим типом складів виявився тип прикритих відкритих складів CV. Цей тип складів

представлено 524 одиницями, що дорівнює 60,08% від загальної кількості виділених складів. Значна поширеність цього типу підтверджує нашу думку щодо наявності розвиненої ритмічної організації у просодичній системі давньоперської мови. Зазначимо, що склади CV, як і склади аналогічного класу в іменних словоформах, тяжіють до медіальної позиції у межах словоформи, що статистично робить тип цих складів найбільш схильним до наголошеності.

Іншими типами прикритих відкритих складів є склади із двох- та трьохконсонантним ускладненням в ініціалі, а саме склади типів CCV (14 складів, 1,6% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих іменних словоформах) та CCCV (6 складів, 0,67% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих словоформах). Невелика кількість цих складів, а також їх незначна представленість в ініціальній позиції та повна відсутність у фінальній свідчать про те, що тенденції до появи фонологічних заборон на консонантні кластери, що існують у сучасній перській мові, почали з'являтися ще у давньоіранську мовну добу.

Відкриті неприкриті склади типу V (118 складів, 13,52% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих словоформах) є другими за поширеністю відкритими складами у давньоперських дієслівних словоформах. Широка представленість цих складів, що більше, ніж втричі перевищує кількість складів аналогічного типу в іменних словоформах пояснюється, на нашу думку, позалінгвальними чинниками, а не власне мовними. Варто зазначити, що сюжетно більшість давньоперських текстів були присвячені життєпису Ахеменидів, їх політичним та військовим здобуткам, тощо. Тому, відповідно, у більшості речень дієслова використовувались у формі імперфекту, для якого характерним є додання аугменту *-a-/-ā-* до кореня дієслова, саме цей граматичний формант у більшості випадків при складоподілі виступає ініціальним складом V.

Єдиним зафіксованим типом закритих складів у давньоперських дієслівних словоформах є тип CVC (210 складів, 24,08% від сумарної кількості складів у всіх зареєстрованих словоформах). Склади CVC здебільшого тяжіють до кінця

словоформи, така позиційна особливість складів цього типу обумовлена тим, що як і в іменних словоформах, складами CVC виражені граматичні форманти, зокрема більшість особових закінчень дієслів.

Визначення типів складів та їх якісних характеристик надають змогу перейти до наступного етапу дослідження, а саме до аналізу акцентуації перських дієслівних словоформ.

4.3 Акцентні типи і моделі дієслівних словоформ

Акцентні типи дієслівних словоформ були сформовані на множині лексичної вибірки із використанням методики, описаної у підрозділі 3.3 цього дослідження. Якісні характеристики акцентних типів дієслівних словоформ майже повністю збігаються із виведеними нами акцентними типами для іменників. Відмінною є кількість акцентних моделей та розподіл словоформ за ними. Також наявними є зміни тенденцій до наголошеності певних груп складів. Як буде продемонстровано нижче, для акцентуації дієслівних словоформ характерним є більша представленість наголошених закритих прикритих складів типу CVC. На противагу, наголошені відкриті неприкриті склади типу V представлені у дуже обмеженій кількості.

Слід зазначити, що до правила давньоперської акцентуації у випадках його використання для дієслівних словоформ нами було додано уточнення щодо наголошеності складів типу V. Склади цього типу представлені у зареєстрованих давньоперських дієслівних словоформах, як і в іменних, словоформах лише в ініціальной позиції. На відміну від іменників, де склади такого типу входили до кореня або префікса словоформи, у давньоперських дієсловах майже у всіх словоформах цей склад на морфемному рівні представляє аугмент. Як було вказано у підрозділі 4.2, аугмент не зазнав діяхронічного розвитку і не вплинув на подальший фонологічний та морфологічний образ давньоперських словоформ, у яких зустрічався. З огляду на це можна припустити, що морфема, яка не залишила по собі жодного сліду, навряд чи було наголошеною. Отже, у

двох- або трьохскладових дієслівних словоформах в імперфекті або аористі, де за правилами наголос повинен був би падати на перший склад, тобто аугмент, ми будемо переставляти його на наступний склад.

Для дієслівних словоформ відсутнім є додатковий акцентний тип, до якого у третьому розділі ми відносили випадки аномальної акцентуації. Відсутність такого типу пов'язана із тим, що у давньоперських текстах існує доволі значне розмаїття дієслівних коренів порівняно із іменними. Широка представленість цих коренів дозволяє краще проаналізувати їх етимологію та діахронічний розвиток і, відповідно, чіткіше обгрунтувати випадки нетипової акцентуації.

Виділені у результаті аналізу акцентні типи, їх приклади та відповідні статистичні характеристики зазначені у таблиці 4.3.1.

Таблиця 4.3.1

Акцентні типи дієслівних словоформ

№ ДАТ	Тип наголошеного складу	Кількість моделей	Абсолютна кількість (словоформи)	Відносна кількість (%)	Приклади
1	CV	4	86	35,537	<i>kāriyaiš</i> (йому може зробитись) – CV/CV/CVC, 3 ос. одн. опт. пас. (Bachenheimer, 2019, p. 186; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 179)
2	CṼ	5	92	38,017	<i>adāriya</i> (ним володіли) – V/CṼ/CV/CV, 3 ос. одн. імп. пас. (Bachenheimer, 2019 pp.125; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 189)
3	CCV	2	4	1,653	<i>frāθiyaiš</i> (він може бути покараний) – CCṼ/CV/CVC, 3 ос. одн. опт. пас. (Bachenheimer, 2019, p. 172 ; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198)
4	CCṼ	2	7	2,893	<i>frāhajam</i> (я повісив) – CCṼ/CV/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 pp. 184-185)

Продовження таблиці 4.3.1

№ ДАТ	Тип наголошеного складу	Кількість моделей	Абсолютна кількість (словоформи)	Відносна кількість (%)	Приклади
5	СССṼ	1	2	0,826	<i>āxšnaīyaiy</i> (я слухаю) – Ṽ/СССṼ/CVC, 1 ос. одн. пр. м. (Bachenheimer, 2019, p. 152; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182)
6	V	1	1	0,413	<i>ástiy</i> (він є) – Ṽ/CCVC 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 144; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 174)
7	Ṽ	1	3	1,24	<i>āišan</i> (вони пішли) – Ṽ/CVC 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.128; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 169)
8	CVC	5	47	19,421	<i>hamataxšata</i> (він прагнув) – CV/CV/CVC/CV/CV, 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 177; Hinz, 1973, s. 136; Kent, 1950, pp. 185-186)
ВСЬОГО		21	242	100	-

Детальний опис усіх акцентних типів та моделей подано нижче.

До ДАТ1 із наголошеним прикритим відкритим складом CV входять 86 словоформ (35,54% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ), АТ1 складається із 4 акцентних моделей, що реалізовані у 18 канонічних формах, розглянемо ці моделі:

1. ДАТ1М1 – реалізує словоформи із наголошеним складом CV в ініціальній позиції. До цієї моделі входять 16 словоформ (6,61% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). У 15 словоформах, що входять до цієї моделі наголошеним є корінь, напр. *báratuv* (нехай він принесе) – CṼ/CV/CVC, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *bávatiy* (він стане) – CṼ/CV/CVC, 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *θátiy* (він говорить) – CṼ/CVC, 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 224; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 202). Також до

ДАТ1М1 входять три словоформи із наголошеним кореневим складовим сонантом /r/, а саме *pr̥sa* (ти покарай) – CV'/CV, 2 ос. одн. імпер (Bachenheimer, 2019, p. 206; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 198); *tr̥sam* (я злякаюсь) – CV'/CVC, 1 ос. одн. ін. (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 186); *tr̥satiy* (він боїться) – CV'/CV/CVC, 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 219; Hinz, 1973, s. 153; Kent, 1950, p. 186). У словоформі *viyakan* (він знищив) – CV'/CV/CVC, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 240; Hinz, 1973, s. 157; Kent, 1950, p. 178) наголошеним є префікс *vi-* (поза чимось). У середньоперській мові цей префікс перетворився на *bi-*, граматикувався із значенням недоконаного стану дії і залишився наголошеним, у сучасній перській мові той же префікс *be* вже із зміненним голосним, також завжди приймає на себе наголос.

2. До групи **ДАТ1М2** входять дієслівні словоформи із наголошеним складом CV другим від початку. Ця акцентна модель є найбільш представленою, до неї входять 59 словоформ (24,38% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). У більшості словоформ, що входять до цієї акцентної моделі наголос припадає на корінь, напр. *abáram* (я принес) – CV/CV'/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *abávam* (я був) – V/CV'/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.122; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *ahániy* – V/CV'/CVC (я був би) 1 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019 pp.127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174). Також до цієї моделі входять 7 словоформ із наголошеним префіксом, напр. *atíyāiš* (він пішов) – V/CV'/CVC, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 144-145; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 186); *avárada* (я вибив) – V/CV'/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.149; Hinz, 1973, s. 127; Kent, 1950, p.206); *avániya* (він був заповнений) – V/CV'/CVC, 3 ос. одн. пас. (Bachenheimer, 2019, p. 151; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 206); *avájam* (я вибив) – V/CV'/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.149; Hinz, 1973, s. 127; Kent, 1950, p.206).

3. Модель **ДАТ1М3** із наголошеним складом CV третім від початку реалізована у восьми словоформах (3,3% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ), напр. *adurújiya* (він збрехав) – V/CV/CV'/CV/CV 3 ос. одн. імп.

(Bachenheimer, 2019 pp.126; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 191); *akunávaša* (вони зробили) – V/CV/C[́]/CV/CV 3 ос. мн. акт. (Bachenheimer, 2019 pp.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179); *avājāniyā* (він може вбивати) – V/C[̃]/C[́]/CV/C[̃] 3 ос. одн. опт. (Bachenheimer, 2019, p. 150; Hinz, 1973, s. 128; Kent, 1950, p. 185). В усіх словоформах, що входять до цієї моделі наголошеним є корінь.

4. Словоформи із наголошеним складом CV четвертим від початку представлені у ДАТ1М4 та складають три одиниці (1,24% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). У двох словоформах, що входять до цієї моделі, наголошеним є кореневий склад, а саме в *adurujīyaṣan* (вони збрехали) – V/CV/CV/C[́]/CV/CVC 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.126; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 191) та *patiyafrāsiya* (його зачитали) – CV/CV/CVC/C[́]/CV/CV, 3 ос. одн. імп. пас. (Bachenheimer, 2019, p. 210; Hinz, 1973, s. 149). Наголошеним є закінчення у словоформі *niyarinθīya* (він був написаний) – CV/CV/CVC/C[́]/CVC, 3 ос. одн. імп. пас. (Hinz, 1973, s. 146).

ДАТ2 реалізує словоформи із наголошеним прикритим відкритим складом C[̃]. Цей акцентний тип, як і у випадку з іменними словоформами, є найпоширенішим, до нього входять 92 словоформи (38,02% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). ДАТ2 складається із п'яти акцентних моделей, які представлені 29 канонічними формами:

1. ДАТ2М1 представляє наголошений склад C[̃] в ініціальной позиції, до цієї моделі входять шість словоформ (2,47% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ), напр. *dīdiy* (ти побач) – C[́]/CVC, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 166; Hinz, 1973, s. 132; Kent, 1950, p. 191); *gaūbatiy* (він каже) – C[́]/CV/CVC, 3 ос. одн. пр. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 173; Hinz, 1973, s. 135; Kent, 1950, p. 182); *jīvā* (ти живи) – C[́]/C[̃], 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 183; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 185); *pādiy* (ти захисти) – C[̃]/CVC, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 194). В усіх словоформах ДАТ2М1 наголошеним є склад, що входить до кореня.

2. ДАТ2М2 є другою за поширеністю дієслівною акцентною моделлю, яка представлена 46 словоформами із наголошеним складом C[̃] у другій від початку

позиції (19% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). У словоформах цієї моделі наголос падає на кореневі та префіксальні морфемі. Більшість словоформ **ДАТ2М2** мають наголошений склад у межах кореня, напр. *adā* (він створив) – $V/C\acute{V}$, 3 ос. одн. аор. (Bachenheimer, 2019 pp.123; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 188); *frātāyata* (він наказав) – $CC\tilde{V}/C\acute{V}/CV/CV$, 3 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 170; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 p. 201); *nīštāya* (він постановив) – $CVC/C\acute{V}/CV$, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 p. 201; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 194). Також у деяких словоформах наголос від початкового складу кореня перейшов на останній через його обважнювання унаслідок злиття у довгий голосний кінцевого короткого голосного у корені і початкового короткого голосного в особовому закінченні, напр. *bavātiy* (я стану) – $CV/C\acute{V}/CVC$, 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 157; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 200); *bavātiy* (він би став) – $CV/C\acute{V}/CVC$, 3 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p.200); *xšnāsāhiy* (ти би дізнався) – $CV/C\acute{V}/CVC$, 3 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p.200).

Словоформи із наголошеним префіксом також мають подовження наголошеного голосного, яке виникло через зрощення префікса та аугмента, напр. *avāhṛda* (він пішов) – $V/C\acute{V}/CV/CV$, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 203; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 169); *parābara* (він вкрав; він забрав) – $CV/C\acute{V}/CV/CV$, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 202; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 200); *urāyat* (я підійшов) – $V/C\acute{V}/CVC$, 1 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 228-229; Hinz, 1973, s. 154; Kent, 1950, p. 169).

Етимологічно цікавими убачаються словоформи *parāidiy* (ти відправляйся) – $CV/C\acute{V}/CVC$, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 203; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 169) та *parīdiy* (ти відправляйся) – $CV/C\acute{V}/CVC$, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 203; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 169). Обидві словоформи мають однакове значення і є або діалектними варіантами однієї лексеми, або демонструють поступовий розпад давньоперських дифтонгів та їх перехід до довгих монофтонгів. Варіант із фонологічним переходом вбачається

більш ймовірним, на його правильність вказує те, що слововживання *paraidiy* наявне лише у Бегістунському написі, а у всіх наступних ахеменідських текстах ми вже зустрічаємо *parīdiy*. Тим не менш, помилкою було би вважати, що давньоперські дифтонги повністю зникли ще на початку давньоперської писемної епохи, позаяк їх вживання фіксується навіть у найпізніших текстах Артаксеркса III (Schmitt, 2009). Проте, можна стверджувати, що стягнення наголошеного дифтонгу у довгий голосний, яке повністю завершилось у середньоперській мові, почалось ще за 500 років до формальної появи цієї мови.

3. До ДАТ2М3 із третім від початку наголошеним складом $C\check{V}$ зібрано 30 словоформ (12,39% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). Ця акцентна модель має такий самий спектр морфемної наголошеності як і ДАТ2М2, до неї входять словоформи із наголошеним коренем, напр. *nīyaṣārayam* (я відновив) – $CV/CV/C\check{V}/CV/CVC$, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 p. 200; Hinz, 1973, s. 146; Kent, 1950, p. 188); *apagāudaya* (ти сховаєш) – $V/CV/C\check{V}/CV/CV$, 2 ос. одн. ін. (Bachenheimer, 2019 pp.136; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182); *vikanāhadiš* (ти знищив би їх) – $CV/CV/C\check{V}/CV/CVC$, 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 237; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p. 178); словоформи із наголошеним коренем у наслідок обтяження останнього кореневого голосного, напр. *agrḥāya* (він захопив) – $V/CV/C\check{V}/CV$, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.126; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 183); *dārayātiy* (я володію) – $C\check{V}/CV/C\check{V}/CVC$, 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 237; Hinz, 1973, s. 156; Kent, 1950, p. 178); *kunavātaiy* (він зробив би) – $CV/CV/C\check{V}/CVC$, 3 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 186; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 179); словоформи із наголошеним префіксом у наслідок зрощення з аугментом, напр. *patiyābaram* (я повернув) – $CV/CV/C\check{V}/CV/CVC$, 3 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 210; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 200); *patiyāišan* (вони підкорилась) – $CV/CV/C\check{V}/CVC$, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 210; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 169); *patiyāvahyaiy* (я попросив) – $CV/CV/C\check{V}/CVC/CVC$, 1 ос. одн. імп. мед. (Bachenheimer, 2019, p. 211; Hinz, 1973, s. 149; Kent, 1950, p. 172).

4. У **ДАТ2М4** із четвертим від початку наголошеним складом $C\check{V}$ входять 8 словоформ (3,3% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). В усіх словоформах наголошеним є корінь, напр. *abiyajāvayat* (я додав) – $V/CV/CV/C\check{V}/CV/CVC$, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.122; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 185); *paribarāhadīś* (ти захистив би їх) – $CV/CV/CV/C\check{V}/CV/CVC$, 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 204; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 200). Також наявні словоформи із наголошеним коренем на морфемному стику, напр. *paribarāhiy* (ти піклувався би) – $CV/CV/CV/C\check{V}/CVC$, 2 ос. одн. кон. (Bachenheimer, 2019, p. 204; Hinz, 1973, s. 147; Kent, 1950, p. 200); *viyatarayāmā* (ми пересікли) – $CV/CV/CV/CV/C\check{V}/C\check{V}$, 1 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 241; Hinz, 1973, s. 186; Kent, 1950, p. 200).

5. **ДАТ2М5** із п'ятим від початку наголошеним складом $C\check{V}$ реалізовано у двох словоформах (0,83% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ) із наголошеним коренем на морфемному стику, а саме *aragaudayāhiy* (ти сховав би) – $V/CV/C\check{V}/CV/C\check{V}/CVC$ 3 ос. одн. кон. (Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182); *aragaudayāhiy* (ти сховав би) – $V/CV/C\check{V}/CV/C\check{V}/CVC$ 3 ос. одн. кон. (Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182).

До **ДАТ3** зібрані словоформами із наголошеним прикритим відкритим складом CCV . У результаті аналізу виділено чотири дієслівні словоформи (1,65% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ), що відносяться до цього акцентного типу. **ДАТ3** містить дві акцентні моделі реалізовані у трьох канонічних формах:

1. **ДАТ3М1** із наголошеним першим складом CCV представлено двома словоформами (0,83% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ), а саме *frāṭiyaiś* (я відправив) – $CC\check{V}/CV/CVC$, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 172; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950, p. 198); *stābava* (бунтує) – $CC\check{V}/CV/CV$, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 216; Hinz, 1973, s. 151; Kent, 1950, p. 210). Всі словоформи мають наголошений корінь.

2. **ДАТ3М2** із наголошеним складом CCV у другій від початку позиції реалізує 2 словоформи (0,83% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ) –

ahmáhi (ми є) – V/CCV́/CV, 2 ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019 pp.132; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *āištata* (він встав) – Ṽ/CCV́/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 210). Всі наголошені склади словоформ цієї акцентної моделі є також кореневими.

ДАТ4 представлено словоформами із наголошеним прикритим відкритим складом CCṼ. У результаті аналізу виділено чотири словоформи, які оформлені трьома канонічними формами (1,65% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). Цей акцентний тип реалізовано двома акцентними моделями:

1. До **ДАТ4М1** із ініціальним наголошеним складом CCṼ входять виключно словоформи із наголошеним префіксом *frā-*, який отримав довгий голосний наприкінці через зрощування префікса *fra-* та аугменту дієслівної словоформи, напр. *frā́bara* (він розповсюдив) – CCṼ́/CV/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 200); *frā́hajat* (місце) – CCṼ́/CV/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 pp. 184-185); *frā́išaya* (він відправив) – CCṼ́/CV/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp. 169; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 164); *frā́nayat* (я повів) – CCṼ́/CV/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, pp. 170-171; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 p. 193).

2. До **ДАТ4М2** із наголошеним складом CCṼ другим від початку входить лише виключно словоформи із наголошеним префіксом *frā-*, який отримав довгий голосний наприкінці через зрощування префікса *fra-* та аугменту дієслівної словоформи, напр. *frā́bara* (він розповсюдив) – CCṼ́/CV/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 133; Kent, 1950, p. 200); *frā́hajat* (місце) – CCṼ́/CV/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 169; Hinz, 1973, s. 134; Kent, 1950 pp. 184-185).

ДАТ5 реалізує словоформи із наголошеним прикритим відкритим довгим складом складом CCCṼ. До цього акцентного типу належать дві словоформи (0,82% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). Цей акцентний тип виражено двома канонічними формами та однією акцентною моделлю:

1. **ДАТ5М1** із другим наголошеним складом, а саме *āxšnáuvaiy* (я слухаю) – $\tilde{V}/CCC\tilde{V}/CVC$, 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 152; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182); *āxšnúmi* (я чую) – $\tilde{V}/CCC\tilde{V}/CV$, 1 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 153; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 182).

До **ДАТ6** із наголошеним неприкритим відкритим складом *V* на початку входить лише одна акцентна модель **ДАТ6М1**, яка в свою чергу, виражена лише однією словоформою, а саме *ástiy* (він є) – $\tilde{V}/CCVC$, 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 144; Hinz, 1973, s. 126; Kent, 1950, p. 174). Словоформа *ástiy* є яскравим прикладом того, як акцентуація може вплинути на перерозподіл складової структури словоформи в діяхронічному плані. Так, у середньоперській мові і далі у сучасній перській ми бачимо зміну *ástiy* на односкладовий *ast* після випадіння вокального ядра ненаголошеного складу.

ДАТ7 реалізує словоформи із наголошеним довгим відкритим неприкритим прикритим закритим складом \tilde{V} . До цього акцентного типу входять три словоформи (1,24% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ), які представлені акцентною моделлю **ДАТ7М1** – *āišan* (вони пішли) – \tilde{V}/CVC , 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.128; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 169); *áiti* (він іде) – \tilde{V}/CV , 3 ос. одн. пр. (Bachenheimer, 2019 pp.129; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 169); *āxšnudiy* (ти почув) – $\tilde{V}/CCCV/CVC$, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, p. 153; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 182). Зазначимо, що у словоформах *āišan* та *āxšnudiy* наголошеним є однаковий довгий голосий, хоча морфонологічні процеси, які лежить в основі появи цього звуку відрізняються. Так, поява довгого $/ā/$ у складі кореневого дифтонга дієслова *āišan* пов'язана із зрощенням аугменту і початкового короткого дифтонгу кореня *-ai-* (*ītu*) (Kent, 1950, p. 169), що призвело до типового обважнення і без того довгого складу. У словоформі *āxšnudiy* довгий $/ā/$ виступає як деривативний префікс, за допомогою якого була утворена дієприкметникова основа від дієслівної основи *-xšnav-* (чути, задовільняти) (Bartholomae, 1904, s. 557-560). У подальшому *-āxšnud-* сама виступила самостійною дієслівною основою.

До ДАТ8 зібрані словоформи із наголошеним прикритим закритим складом CVC. До цього акцентного типу входять 47 словоформ (19,42% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). ДАТ7 складається із п'яти акцентних моделей, які представлені 18 канонічними формами:

1. ДАТ8М1 представляє наголошений склад CVC в ініціальній позиції, до цієї моделі входять 12 словоформ (4,95% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ), напр. *bártanaiy* (нести) – C'VC/CV/CVC, інф. (Bachenheimer, 2019, p. 156; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 200); *sáxriyā* (він міг зробити) – C'VC/CV/C'Ṽ, 3 ос. одн. перф. опт. (Bachenheimer, 2019, p. 158; Hinz, 1973, s. 130; Kent, 1950, p. 179); *híštatai* (він встановлюється) – C'VC/CV/C'Ṽ, 3 ос. одн. пр., мед. (Bachenheimer, 2019, p. 180; Hinz, 1973, s. 137; Kent, 1950, p. 210); *kántanaiy* (копати) – C'VC/CV/CVC, інф. (Bachenheimer, 2019, p. 187; Hinz, 1973, s. 141; Kent, 1950, p. 178); *ráxθatuv* (чоловік, людина) – C'VC/CV/CVC, 3 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019, pp. 213-214; Hinz, 1973, s. 150; Kent, 1950, p. 205). Всі словоформи представлені цією моделлю мають наголошений корінь.

2. ДАТ8М2 із другим від початку наголошеним складом CVC реалізує 21 словоформу (8,68% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). У більшості словоформ, що входять до цієї моделі наголошеним є корінь, напр. *adáršiy* (я заволодів) – V/C'VC/CVC, 3 ос. одн. аор. мед. (Bachenheimer, 2019 pp.125; Hinz, 1973, s. 120); *ahístatā* (він встановив) – V/C'VC/CV/C'Ṽ, 3 ос. одн. аор. (Bachenheimer, 2019 pp.128; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 210); *āhánta* (вони були) – V/C'VC/CV, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.127; Hinz, 1973, s. 121; Kent, 1950, p. 174); *arínθan* (він намалював) – V/C'VC/CVC, 3 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.137; Hinz, 1973, s. 124; Kent, 1950, p. 194). У словоформі *avārsam* (я отримав) – V/C'VC/CVC, 1 ос. одн. імп. (Bachenheimer, 2019, p. 151; Hinz, 1973, s. 127; Kent, 1950, p. 169) наголос падає на голосну, довгота якої виникла у наслідок злиття префіксу *ava-* і аугменту.

3. ДАТ8М3 із третім від початку наголошеним складом CVC реалізує вісім словоформ (3,3% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). У всіх словоформах, що входять до цієї наголошеним є останній кореневий голосний,

який при поєднанні із особовим закінченням утворює прикритий закритий склад. Така ситуація є найбільш характерною для дієслів третьої особи множини імперфекта та презенса активного стану, напр. – *agaubánta* (вони сказали) – $V/C\tilde{V}/C\acute{V}C/CV$, 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.126; Hinz, 1973, s. 120; Kent, 1950, p. 182); *abaránta* (вони принесли) – $V/CV/C\acute{V}C/CV$, 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.121; Hinz, 1973, s. 119; Kent, 1950, p. 200); *dārayántiy* (вони володіють) – $C\tilde{V}/CV/CVC/CVC$, 3 ос. мн. пр. (Bachenheimer, 2019, p. 160; Hinz, 1973, s. 129; Kent, 1950, p. 189).

4. **ДАТ8М4** із четвертим від початку наголошеним складом CVC містить п'ять словоформ (2,06% від усіх зареєстрованих дієслівних словоформ). Словоформи цієї акцентної моделі також приймають наголос на останньому кореневому голосному, який розташований на стику кореня та особового закінчення. На відміну від минулої акцентної моделі словоформи, що входять до **ДАТ8М4** представлені здебільшого імперфектом та презенсом пасива й медіаліса, напр. *akunavántā* (вони зробили) – $V/CV/CV/C\acute{V}C/C\tilde{V}$, 3 ос. мн. імп. (Bachenheimer, 2019 pp.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179); *patipayáxva* (ти пильнуй) – $CV/CV/CV/C\acute{V}C/CV$, 2 ос. одн. імпер. (Bachenheimer, 2019 p. 209; Hinz, 1973, s. 148; Kent, 1950, p. 194).

5. До **ДАТ8М5** із п'ятим від початку наголошеним складом CVC входить лише одна словоформа із наголошеним тематичним голосним – *akunavayánta* (вони зробились) – $V/CV/CV/CV/C\acute{V}C/CV$, 3 ос. мн. пас. (Bachenheimer, 2019 pp.131; Hinz, 1973, s. 122; Kent, 1950, p. 179).

Отже, у результаті аналізу зареєстрованої лексики було встановлено, що для давньоперських дієслівних словоформ можна визначити як мінімум шість акцентних типів, до яких входить 21 акцентна модель. Найбільшу поширеність демонструє акцентний тип дієслівних словоформ із наголошеним складом $C\tilde{V}$, у якому найпродуктивнішими є моделі із третім від початку (19% від загальної кількості дієслівних словоформ) та другим від початку (12,39% від загальної кількості дієслівних словоформ) наголошеними складами. До другого за поширеністю акцентного типу входять словоформи із наголошеним складом CV .

Модель із другим від початку наголошеним складом є найпредставленішою моделлю цього акцентного типу і складає 24,38% зареєстрованих дієслівних словоформ, що значно перевищує відносні показники інших моделей цього акцентного типу. Загалом до цих двох акцентних типів входять майже три четверті всіх зареєстрованих дієслівних словоформ. Як і в іменних словоформах, така висока акцентна напруженість прикритих відкритих складів пов'язана, по-перше, з їх високою частотністю в усіх давньоперських словоформах, а по-друге, із тим, що у більшості словоформ ці склади займають медіальну позицію і відповідно є кореневими.

Висновки до розділу 4

Результати аналізу досліджених давньоперських словоформ дозволяє дійти таких висновків:

1. Використовуючи механічну вибірку із загального реєстру давньоперських словоформ, було обрано 242 дієслівні словоформи довжиною від 3 до 13 фонем та із загальною частотою 1244 слововживання у текстах.

2. Для всебічного опису акцентуації на основі зареєстрованої лексики були виділені канонічні форми давньоперських дієслів. Із залученням статистичного методу, спираючись на фонологічний ряд давньоперської мови, було визначено, що потенційна кількість дієслівних канонічних форм дорівнює 16376 одиниць, з яких зафіксовано 52 канонічні форми. Найбільший інвентар канонічних форм демонструють восьми-, дев'яти- та десятифонемні словоформи, загалом в цих словоформах реалізовано 22 канонічні форми тобто 42,3% всіх канонічних форм. Відзначається поетапне збільшення кількості канонічних форм відносно довжини словоформи. Так, трьохфонемні словоформи реалізовані однією канонічною формою, чотирьохфонемні – двома, п'ятифонемні – трьома, шестифонемні – п'ятьма та семифонемні – шістьма. Зворотня залежність спостерігається у словоформах, довжини яких лежать поза меж довжин із піковою продуктивністю. Проте, продуктивність дванадцятифонемних

словоформ є дещо вищою за продуктивність одинадцятифонемних, у них зафіксовано шість канонічних форм проти п'яти відповідно.

3. Для визначення місця наголосу та подальшого розподілу словоформ на класи за кількісною та позиційною ознаками, зареєстровану лексику було поділено на склади, загальна кількість яких становить 872 одиниці. Виходячи із наявного у перській мові кількісного протиставлення голосних, кожену групу відкритих складів, відповідно до довготи їх вокального ядра, було поділено на підгрупи довгих та коротких складів. Загалом було виділено п'ять груп складів, а саме одну групу закритих відкритих складів типу CVC та чотири групи відкритих складів, серед яких відкриті неприкриті склади типу V та прикриті відкриті склади із різним ступенем консонатного ускладнення в ініціалі. Встановлено, що найпоширенішим типу складу у давньоперських дієсловах є склад CV, частка якого у загальній кількості складів становить 60,09%. Позиційно склади CV тяжіють до медіальної позиції і здебільшого входять до кореня, або з'являються на стику кореня та афіксів. Другим за поширеністю є склади CVC, які складають 24,08% від загальної кількості складів. У більшості словоформ складами цього типу виражені особові закінчення та займенникові енклітики, через це склади CVC частіше зустрічаються наприкінці давньоперських дієслівних словоформ.

4. Ґрунтуючись на результатах, отриманих у наслідок аналізу позиційних та кількісних характеристик складів, зареєстровані давньоперські дієслівні словоформи було поділено на акцентні типи. У результаті проведеної диференціації було виявлено 8 акцентних типів, кожен з яких містить у собі від однієї до п'яти акцентних моделей, загальна кількість моделей всіх типів становить 21 одиницю.

5. Продуктивність акцентних типів безпосередньо залежить від частотності наголошених складів, які організують кожен тип. Найбільш продуктивними є акцентні типи із наголошеними складами CV та C \check{V} . Частка словоформ, що входять до цих двох акцентних типів, складає 30,53% та 38,01% відповідно. Найпродуктивнішими моделями у межах цих двох типів є моделі з

наголошеними складами у медіальній позиції словоформ, а саме другими та третіми складами від початку. Другим за продуктивністю є акцентний тип із наголошеним складом CVC, що становить 19,42% від зареєстрованої лексики. Найпродуктивніші моделі цього типу реалізують словоформи із наголошеним складом, другим від початку та ініціальним. Акцентні типи із наголошеними відкритими складами, що мають ініціальне консонантне ускладнення, представлені у значно меншій кількості. Так, до типів із наголошеним складом CC \tilde{V} належать 2,89% зареєстрованої лексики, із наголошеним CCV – 1,65%, а із наголошеним CCC \tilde{V} – 0,82%. Всі моделі цих трьох акцентних типів реалізують словоформи із ініціальними наголошеними складами або другими від початку. До найменш продуктивних акцентних типів входять словоформи із наголошеними складами V та \tilde{V} , до яких входять 1,24% та 0,41% зареєстрованої лексики. Обидва типи містять по одній акцентній моделі, яка реалізує словоформи із ініціальним наголошеним складом.

6. Для абсолютної більшості акцентних типів характерним є наголошеність кореня. Лише в акцентному типі із наголошеним складом CC \tilde{V} у всіх словоформах наголос падає на довгий склад, що виник через зрощення одного й той самого префіксу і аугменту. Таке явище пов'язане скоріше із статистичною особливістю зареєстрованої лексики, аніж з загальною граматичною тенденцією. Домінуюче місце корення у системі давньоперської акцентуації підтверджується системним збігом наголошеності та елімінації післянаголошених складів у середньоперських відповідниках. Найяскравіше процес елімінації післянаголошених складів помітно в середньоперських інфінітивах та основах минулого часу, що походять від давньоперських дієприкметників. Окрім впливу давньоперського наголосу на діахронічний розвиток дієслівних коренів, також засвідчено вплив акцентуаційних процесів на подальший розвиток середньоперського вокалізму. Так, були зафіксовані приклади стягнення наголошених дифтонгів та їх перехід у довгі голосні на пізньому етапі давньоперської мови.

Основні положення розділу відображені у двох публікаціях автора (Поздняков, 2021b; Поздняков, 2023).

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження ґрунтується на теоретичній концепції щодо наявності в просодичній системі мови фонологічного компонента, достатнього для дослідження акцентуації без залучення експериментального матеріалу із наявною акустичною складовою. Під час аналізу теоретичних джерел було встановлено, що таким компонентом можуть слугувати системні фонологічні та морфонологічні зміни, розглянуті в діяхронії. Оскільки кожна мова представляє собою гомогенну та ієрархічно організовану систему із розвинутим ізоморфізмом на всіх мовних рівнях, нами було прийнято рішення, що для детального та релевантного аналізу акцентуації давньоперських іменних та дієслівних словоформ слід провести поетапне дослідження лексичного матеріалу.

Як матеріал дослідження було використано реєстр давньоперських іменних та дієслівних словоформ, сформований за допомогою механічної вибірки, алгоритм якої базується на усталеній методологічній традиції історичної акцентології. Реєстр містить 444 словоформи із текстовою частотністю 3183 слововживання.

Для детального аналізу акцентуаційної системи давньоперської мови та отримання релевантних результатів у межах структурного підходу розроблено комплексну методіку дослідження. Ця методика передбачає використання методів квантитативного та дистрибутивного аналізу, які у сукупності дозволили описати акцентну систему давньоперської мови та дослідити дотичні до неї фонологічні та морфонологічні структури. Також при формуванні реєстру лексики було використано етимологічний аналіз для виключення випадків потрапляння до реєстру словоформ із неіндоєвропейської етимологією.

Для визначення комбінаторних моделей давньоперських іменних та дієслівних словоформ та аналізу сполученості фонем, що входять до цих моделей, зареєстровані словоформи були розподілені на групи відповідно до

кількості фонем у словоформі, після чого словоформи у кожній групі були поділені на канонічні форми.

Для іменних словоформ було *ідентифіковано* 12 груп словоформ, довжиною від трьох до чотирнадцяти словоформ. До кожної з груп входить різна кількість словоформ із різною частотністю вживання у текстах. Найбільш продуктивними групами іменних словоформ з точки зору комбінаторного потенціалу фонем є дев'ятифонемні словоформи, які реалізовано у восьми канонічних формах. П'яти-, шести- та семифонемні групи словоформ є наступними за комбінаторним потенціалом, кожна з груп містить по шість канонічних форм. Найменшу продуктивність демонструють групи, що складаються з трьох-, тринадцяти- та чотирнадцятифонемних словоформ, кожна з цих груп має тільки по одній словоформі, що, відповідно, реалізується лише однією канонічною формою. Варто зазначити, що незважаючи на те, що дев'ятифонемні іменні словоформи мають найбільший фонемний комбінаторний потенціал, найбільш представленими у давньоперських текстах є п'ятифонемні словоформи, а найбільша частотність слововживання характерна для чотирьохфонемних словоформ.

Для давньоперських дієслівних словоформ було *ідентифіковано* 11 груп словоформ довжиною від трьох до тринадцяти фонем. Найбільший комбінаторний потенціал було зафіксовано у групі восьмифонемних словоформ, які реалізуються за допомогою восьми канонічних форм. Групи дев'яти- та десятифонемних словоформ мають у своєму арсеналі по сім канонічних форм. Найменший комбінаторний потенціал очікувано зафіксовано у найбільших та найменших фонемних довжинах, а саме у трьох-, тринадцяти- та чотирнадцятифонемних словоформах, кожна з яких реалізує лише одна канонічна форма. Шестифонемні словоформи є найбільш представленими у реєстрі давньоперських дієслівних словоформ, найбільша ж частотність слововживання характерна для групи шестифонемних словоформ.

Аналіз фонемної комбінаторики зареєстрованої лексики надав змогу *встановити*, що система давньоперської мови накладає обмеження на

реалізацію одно- та двофонемних іменних та дієслівних словоформ. *Встановлено*, що у давньоперській мові, на відміну від сучасної перської мови, була відсутня фонологічна заборона на приголосні кластери в ініціальній позиції із тим обмеженням, що такий кластер не міг містити понад три приголосні звуки. Окрім визначення характеристик сполученості фонем у межах словоформи, завдяки побудови фонематичних моделей окреслено ритмічну структуру зареєстрованої лексики.

Застосувавши правила складоподілу до давньоперських іменних словоформ, нами *виявлено* 669 складів, які було поділено дев'ять типів – п'ять типів довгих складів та чотири коротких. Квантитативно-дистрибутивний аналіз дозволив *встановити*, що найбільш вживаними типами складів давньоперських іменних словоформ є короткий відкритий прикритий склад типу CV та його довгий варіант CŨ, частка яких складає 62,18% від загальної кількості складів іменних словоформ. При цьому встановлено, що найбільш характерними позиціями для складів цього типу є медіальна для CV та фінальна для CŨ. Другим за представленістю в іменних словоформах є закритий прикритий склад CVC, відносна частка якого складає 19,43%; склади цього типу зустрічаються переважно у фінальній позиції словоформ. Найменш вживаними у давньоперських іменних словоформах постають склади із закритими прикритими складами із двохконсонантним ускладненням в ініціалі типу CCVC. Всього зафіксовано лише п'ять випадків їх вживання, що становить менше одного відсотка від загальної кількості складів у давньоперських іменних словоформах.

Унаслідок складоподілу дієслівних словоформ *виявлено* 872 склади, які було поділено на чотири типи коротких складів та п'ять довгих. Дистрибуція складів у дієслівних словоформах демонструє таку ж тенденцію, як і в іменних. Найбільш вживаними типам складу є короткі CV та довгі CŨ, їх частка складає 60,09% від усіх складів дієслівних словоформ, найбільш характерною є медіальна позиція. Другим за вживаністю постають склади типу CVC, які складають 24,08% дієслівних складів. Склади цього типу також переважно

займають фінальну позицію. Найменш вживаним типом складів серед дієслівних словоформ є тип відкритих неприкритих складів із трьохконсонантним ускладненням в ініціалі CCCV та його довгий варіант CCCṼ. Зафіксовані шість складів цього типу займають ініціальну та медіальну позицію у словоформах.

Згідно з правилами давньоперської акцентуації зареєстровані іменні словоформи було поділено на сім акцентних типів, які, в свою чергу, складаються з 20 акцентних моделей. *Встановлено*, що до найбільш продуктивного акцентного типу входять словоформи із наголошеним довгим складом CṼ, до цього типу належать 36,63% усіх зареєстрованих іменних словоформ. До найбільш продуктивних акцентних моделей цього типу входять словоформи із наголошеним першим та другим від початку складами. Абсолютна більшість наголошених складів цих моделей входять до кореневої морфеми словоформи. Найменша продуктивність зафіксована для акцентних моделей, до яких входять словоформи із четвертим та п'ятим наголошеними складами. Наголошеність цих складів більшою мірою стала наслідком подовження кінцевого кореневого голосного у результаті зрощення кореня із словозміною флексією для нетематичних основ та зрощення тематичної голосної із флексією для тематичних основ.

Визначено, що другим за продуктивністю є акцентний тип із наголошеним коротким складом CV, до нього входять 32,17% зареєстрованих іменних словоформ. Цей акцентний тип складається з п'яти акцентних моделей, серед яких найбільш представленими є моделі із першим і другим наголошеними складами. Більшість словоформ, що входять до цих моделей, також приймають наголос на складі, що входить до кореня. Моделі із наголошеним третім, четвертим і п'ятим від початку складами представлені у незначній кількості. Варто зазначити, що у моделях із третім та четвертим наголошеними складами наголошеним є виключно корінь словоформи. Модель із наголошеним п'ятим від початку складом представлена лише однією словоформою, у якій наголошеним є відмінкове закінчення генітиву однини.

Акцентний тип із наголошеним складом CVC є третім за продуктивністю, до нього входять 15,84% зареєстрованих іменних словоформ, які розділені на чотири акцентні моделі. Найбільш продуктивною акцентною моделлю цього типу є модель із ініціальним наголошеним складом. Моделі із наголошеним другим, третім та четвертим складами представлені незначною кількістю словоформ. В абсолютній більшості словоформ цього типу наголошеним є корінь, хоча були зафіксовані поодинокі випадки наголошеності складів, що виникли на морфемних швах між коренем і граматичними флексіями.

Інші акцентні типи іменних словоформ, а саме такі, де наголошеним є склади типу CCV , $CC\tilde{V}$, $CCVC$ та V , є мінімально поширеними та складаються здебільшого з однієї акцентної моделі, до якої у більшості входять словоформи із наголошеним коренем.

Окремо зазначимо акцентний тип, до якого входять випадки аномальної акцентуації іменних словоформ. До цього типу було *віднесено* п'ять словоформ, для яких у результаті детального діяхронічного аналізу було встановлено наголошений склад.

Для давньоперських дієслівних словоформ було зафіксовано вісім акцентних типів та 21 акцентну модель. Акцентуація давньоперських дієслів демонструє усі загальні тенденції, характерні для іменних словоформ. Так, найбільш продуктивними акцентними типами також є ті, в яких наголос падає на прикриті відкриті склади CV та $C\tilde{V}$, частка зареєстрованих дієслівних словоформ, що входить до цих типів складає 35,55% та 38,01% відповідно. Акцентний тип із наголошеним складом CV поділено на чотири моделі, до акцентного типу із наголошеним складом $C\tilde{V}$ входять п'ять моделей. У цих дієслівних акцентних типах, порівняно з іменними, дещо відрізняється реалізація акценту на морфемному рівні. У словоформах, що входять до моделей із другим та третім наголошеними складами $C\tilde{V}$ значною мірою представлені наголошені префікси та морфемні шви на стику кореня та особового закінчення, словоформи в інших акцентуаційних моделях очікувано мають наголошений корінь.

До третього за продуктивністю дієслівного акцентного типу із наголошеним складом CVC входить 19,42% зареєстрованих словоформ. Цей тип складається з п'яти моделей, серед яких найбільш продуктивними є моделі із ініціальним та другим від початку наголошеними складами. В абсолютній більшості словоформ цього типу наголошеним є корінь.

Дієслівні акцентні типи із наголошеними складами CCV, CCṼ, CCCṼ, V та Ṽ мають незначну продуктивність на множині зареєстрованої дієслівної лексики та складаються, подібно до аналогічних іменних акцентних типів, лише з однієї акцентної моделі.

Виявлено тенденцію до наголошеності кореня словоформи, яка підтверджує гіпотезу щодо поступової елімінації кінцевих післянаголошених складів, які, здебільшого на морфемному рівні, були представлені граматичними флексіями та особовими енклітиками. Елімінація післянаголошених складів та перетворення архаїчного рухомого індоєвропейського наголосу на нерухомий із позиційною зосередженістю на кореневій морфемі слова є діахронічно обумовленою зміною просодичної організації системи давньоперської мови, яка була викликана зміною граматичного типу мови з флективного на аналітичний.

Результати дослідження та запропонована методика можуть бути використані у дослідженнях з фонології та морфології іранських та генетично їм близьких індоєвропейських мовах, що належать до різних граматичних типів. Перспективним вбачається провести дослідження акцентуації із використанням аналогічного квантитативно-дистрибутивного методу для авестійської мови як найдавнішої графічно зафіксованої іранської мови та низки середньоіранських мов, таких як согдійська та бактрійська, що надасть змогу провести реконструкцію спільноіранської просодичної системи та внести уточнення до наявних реконструкцій спільноіндоєвропейської акцентуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Багмут, А. Й., Борисюк, І. В. & Олійник, Г. П. (1980). *Інтонація як засіб мовної комунікації*. Київ: Наукова думка.
- Бурка, Н.А. (2019). *Синтагматика приголосних фонем у розвитку англійської мови*. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2019. 236 с.
- Васько, Р. В. (1997). *Лінійна синтагматика кінакем у консонантних групах готської мови* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський державний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Васько, Р. В. (2006). *Давньогерманський консонантизм: парадигматика і синтагматика*. Київ: Видавничий центр КНЛУ.
- Васько, Р. В. (2007). *Первинні фонологічні одиниці в системі консонантизму давньогерманських мов* (Автореферат докторської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Герценберг, Л. Г. (1972). *Морфологическая структура слова в древних индоиранских языках*. Ленинград: Наука.
- Дыбо, В. А. (1989). Типология и реконструкция парадигматических акцентных систем. *Историческая акцентология и сравнительно-исторический метод*, 7-45.
- Дыбо, В. А., Замятина, Г. И., & Николаев, С. Л. (1993). *Основы славянской акцентологии. Словарь. Непроизводные основы мужского рода*. В ред. Р. В. Булатова. Москва: Наука.
- Дьяконов, И. М. (1967). *Языки древней Передней Азии*. Москва: Наука.
- Зализняк, А. А. (2011). *Труды по акцентологии*. Москва: Языки славянских культур.
- Иванов, В. Б. (1976). *Акустические характеристики словесного ударения в персидском языке* (Автореферат кандидатской диссертации). Москва, Московский государственный университет.

- Иванов, Вяч. Вс. (1989). Заметки по индоевропейской акцентологии. *Историческая акцентология и сравнительно-исторический метод*, 110 - 116.
- Капранов, Я. В. (2020). Методологічна процедура діяхронічної інтерпретації ностратичного архетипу (з орієнтацією на морфонологію і фонологію). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія, педагогіка, психологія»*. 39, 53-62.
- Карпенко, Ю. О. (1996). *Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови*. Одеса: Чорномор'я.
- Кнорозов, Ю. В. (1982). *Забуті системи письма*. Москва: Наука.
- Кшановський, О. Ч. (2011). *Перська мова у функціонально-типологічному висвітленні*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Наконечний, М. Ф. (1969). Наголос. В І. К. Білодід (Гол. ред.), *Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика* (сс. 58-70). Київ: Наукова думка.
- Оранский, И. М. (1960). *Введение в иранскую филологию*. Москва: Издательство восточной литературы.
- Парк, С. (2018). Фонологічна архітектура словоформ у готській мові. *Studia Philologica* (Філологічні студії), 11, 4-10.
- Перебийніс, В. І. (2014). *Математична лінгвістика*. Київ: Вид. центр КНЛУ.
- Перебийніс, В. С. (1970). *Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови*. Київ: Наукова думка.
- Поздняков, К. О. (2020b). Морфологічна система давньоперського іменника. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 31 (70), №3, 218-223.
- Поздняков, К. О. (2020a). Сучасні тенденції в історичній акцентології мов Близького Сходу. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Філологічні науки, 187, 214-219.

- Поздняков, К. О. (2021a). Морфологічна система давньоперського дієслова. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IX (73), 82-85.
- Поздняков, К. О. (2021b). Дистрибуція складів у давньоперських іменних та дієслівних словоформах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 1 (50), 103-106.
- Поздняков, К. О. (2022). Акцентні типи давньоперських іменних словоформ. *Вісник КНЛУ*. Серія "Філологія", 2 (25), 44-52.
- Поздняков, К. О. (2023). Акцентні типи давньоперських дієслівних словоформ. *Закарпатські філологічні студії*, 1 (27), 124-129.
- Поляков, К. И. (1988). *Персидская фонетика. Опыт системного исследования*. Москва: Наука.
- Потебня, А. А. (1973). *Ударение*. Киев: Наукова думка.
- Рубинчик, Ю. А. (2001). *Грамматика современного персидского литературного языка*. Москва: Восточная литература.
- Селіванова, О. О. (2011). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.
- Сидельникова Л.В. (2022). Графічний етимологізм у розвитку французької писемної традиції. *Вісник КНЛУ*. Серія: Філологія. К.: Вид. центр КНЛУ. Вип. 25. № 1. С. 105-113.
- Скляренко, В. Г. (1998). *Праслов'янська акцентологія*. Київ: Українська книга.
- Скляренко, В. Г. (2006). *Історія українського наголосу: Іменник*. Київ: Наукова думка.
- Скляренко, В. Г. (2017). *Історія українського наголосу: Дієслово*. Київ: Наукова думка.
- Соколов, С. В. (1979). Древнеперсидский язык. В В. С. Расторгуева (Ред.), *Основы иранского языкознания. Древнеиранские языки* (сс. 234-271). Москва: Наука.
- Субота, С. В. (2012). *Фонемна структура кореневої морфемі у давньо-, середньо- та ново- англійський період (на матеріалі лексикографічних джерел)* (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.

- Тоцька, Н. І. (1969). Звукова характеристика сучасної української літературної мови. Голосні звуки. В І. К. Білодід (Ред.), *Сучасна українська літературна мова*. Вступ. Фонетика (сс. 50-130). Київ: Наукова думка
- Якобсон, Р. О. (1965). Опыт фонологического подхода к историческим вопросам славянской акцентологии (сс. 153-178). *American Contributions to the Fifth International Congress of Slavists*. The Hague: Mouton and Co.
- Allen, W. S. (1953). *Phonetics in Ancient India*. London: Oxford University Press.
- Anderson, S. R. (1985). *Phonology in the Twentieth Century: Theories of Rules and Theories of Representations*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Artymovyč, A. (1964). On the Potentiality of Language. In J. Vachek (Ed.), *A Prague School Reader in Linguistics* (pp. 75-81). Bloomington: Indiana University Press.
- Back, M. (1978). *Die sassanidischen Staatsinschriften: Studien zur Orthographie und Phonologie des Mittelpersischen der Inschriften zusammen mit einem etymologischen Index des mittelpersischen Wortgutes und einem Textcorpus der behandelten Inschriften*. Leiden: Brill.
- Bartholomae, Chr. (1904). *Altiranisches Wörterbuch*. Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner.
- Beekes, R. S. P. (1988). *A Grammar of Gatha-Avestan*. Leiden: Brill.
- Benveniste, E. (1935). *Les Infinitifs Avestiques*. Paris: Adrien-Maisonneuve.
- Benveniste, E. (1948). *Noms d'agent et noms d'action en indo-européen*. Paris: Adrien-Maisonneuve.
- Benveniste, E. (1966). *Problèmes de linguistique generale*. Paris: Gallimard.
- Benveniste, E. (1968). *Le système phonologique de l'iranien ancien*. Paris: BSL.
- Benveniste, E. (1970). Old Iranian. *Current trends in linguistics*, 6, 9-26.
- Benvenuto, M. C. & Pompeo, F. (2015). The Old Persian Genitive. A study of syncretic case. In A. Krasnowolska & R. Rusek-Kowalska (Eds.), *Studies on the Iranian World I: Before Islam* (pp. 13-29).
- Benvenuto, M. C. & Pompeo, F. (2019). Some remarks on the Accusative in Old Persian. *Vicino Oriente*, XXIII, 81-93.

- Beyer, K. (1986). *The Aramic Language. Its Distribution and Subdivisions*. Gotingen: Vandenhoeck&Ruprecht.
- Bijankhan, B. (2013). *Phonetic System of the Persian Language*. Tehran: Sazman-e motale`at-e va tadvin-e ketab.
- Bijankhan, B. (2013). *Phonetic System of the Persian Language*. Tehran: Sazman-e motale`at-e va tadvin-e ketab.
- Brandstein, W. & Mayrhofer, M. (1964). *Handbuch des Altpersischen*. Weisbaden: Otto Harrassowitz.
- Byrd, M. A. (2015). *The Indo-European Syllable*. Leiden and Boston: Brill.
- Cameron, G. G. (1948). *Persepolis Treasure Tablets*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Cameron, G. G. (1953). The old persian text of the Bisutun inscription. *JCS*, V (2), 47-54.
- Cardona, G. (1993). The bhāṣika accentuation system. *Studien zur Indologie und Iranistik*, 18, 1–40.
- Cardona, G. (2003). Sanskrit. In G. Cardona, D. Jain (Eds.), *The Indo-Aryan Languages* (pp. 104-160). London and New York: Routledge.
- Cooper, A. (2014). *Reconciling Indo-European Syllabification*. Leiden and Boston: Brill.
- Cowgill, W. (1968). The Aorists and Perfects of Old Persian. *Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung*, 82, 259–268.
- De Vaan, M. (2003). *The Avestan vowels*. Amsterdam: Rodopi.
- Dressler, W. U. (1983). *Morphonology: the dynamics of derivation*. Ann Arbor: Karoma Publishers, INC.
- Gamkrelidze, Th. & Ivanov, Vj. I. (1995). *Indo-European and the Indo-Europeans: A Reconstruction and Historical Analysis of a Proto-Language and Proto-Culture. Part I: The Text*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter
- Gippert, J. (1997). Laryngeals and Vedic metre. In A. Lubotsky (Ed.), *Sound Law and Analogy. Papers in honor of Robert S. P. Beekes on the occasion of his 60th birthday*, (pp. 63–79). Amsterdam: Rodopi.

- Goto, T. (2013). *Old Indo-Aryan Morphology and Its Indo-Iranian Background*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Greenberg, J. H. (1966). Synchronic and Diachronic Universals in Phonology. *Language*, 42(2), 508-517.
- Greenberg, J. H. (1978). Some Generalizations Concerning Initial and Final Consonant Clusters. In J. H. Greenberg (Ed.), *Universals of Human Language*. (Vol. 2, pp. 243-279). Stanford, California: Stanford University Press.
- Grestenberger, L. (2013). The Indo-Iranian cákri-type. *Journal of the American Oriental Society*, 133, 269–293.
- Gussenhoven, C. (2017). *Understanding phonology* (4th ed.). London, New York: Routledge.
- Heinrichs, W. (ed.) (1990). *Studies in Neo-Aramaic*. Atlanta: Scholars Press.
- Hintz, W. (1975). *Altiranisches Spruchgut der Nebenüberlieferungen*. Weisbaden: Otto Harrassowitz.
- Hockett, Ch. F. (1942). A system of descriptive phonology. In M. Joos (Ed.), *Readings in Linguistics I: The Development of Descriptive Linguistics in America 1925-1956* (4th ed.) (pp. 97-108). Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Hockett, Ch. F. (1947). Problems of Morphemic Analysis. *Language*, 423(4), 321-343.
- Hockett, Ch. F. (1954). Two models of grammatical description. In M. Joos (Ed.), *Readings in Linguistics I: The Development of Descriptive Linguistics in America 1925-1956* (4th ed.) (pp. 386-399). Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Hockett, Ch. F. (1955). *A Manual of Phonology*. Baltimore: Waverly Press, Inc.
- Hockett, Ch. F. (1964). *A Course in Modern Linguistics*. New Dehli, Calcuta, Bombay: Oxford & IBH Publishing.
- Hoffman, K. (1992). *Aufsätze zur Indoiranistik* (Vol.3). Wiesbaden: Reichert.
- Huehnergard, J. (2011). *A Grammar of Akkadian*. Winona Lake: Eisenbrauns.

- Huyse, P. (2003). *Le y final dans les inscriptions moyen-perses et la 'loi rythmique' proto-moyen-perses*. Paris: Peeters.
- Jamison, St. W. & Brereton J. P. (2014). *The Rigveda: The Earliest Religious Poetry of India*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Jügel, T. (2015). *Die Entwicklung der Ergativkonstruktion im Alt- und Mitteliranischen: Eine korpusbasierte Untersuchung zu Kasus, Kongruenz und Satzbau*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Kahn, D. (1976). *Syllable-based generalizations in English*. PhD dissertation. Cambridge: MIT.
- Kambuziya Zafaranlu, A. K. (2014). *Phonology: Rule-Based & their Applications in Persian*. Tehran: Sazman-e motale'at-e va tadvin-e ketab.
- Kellens, L. (1974). *Les noms-racines de l'Avesta*. Wiesbaden: Reichert.
- Kellens, L. (1984). *Le verbe avestique de l'Avesta*. Wiesbaden: Reichert.
- King, L. W. & Thompson, R. G. (1907). *The rock sculptures and inscriptions of Darius the Great on the rock of Behistun in Persia*. London: Oxford University.
- Koboyashi, M. (2004). *Historical Phonology of Old Indo-Aryan Consonants*. Fuchu, Tokyo: Research Institute for Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo University of Foreign Studies.
- Kotze, R. G., Locatell, C. S. & Messarra J. A. (2019). *Ancient Texts and Modern Readers: Studies in Ancient Hebrew Linguistics and Bible Translation*. Leiden: Brill.
- Krámský, J. (1966). On the Phonological Law of Incompatibility of Free Quantity and Free Stress. In J. Vachek (Ed.), *Les problèmes du centre et de la périphérie du système de la langue* (pp. 133-147). Alabama: University of Alabama Press.
- Kuiper, Fr. B. J. (1997). *Selected writings on Indian linguistics and philology*. Amsterdam and Atlanta: Rodopi.
- Kulikov, L. (2012). *The Vedic -ya-presents. Passives and intransitivity in Old Indo-Aryan*. Amsterdam: Rodopi.
- Ladefoged, P. (1982). *A Course in Phonetics* (2nd ed.). Los Angeles: Harcourt, Brace Jovanovich.

- Laver, J. (1994). *Principles of Phonetics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lehfeldt, W. (2003). *Akzent und Betonung im Russischen*. München: Sagner.
- Lehmann, W. P. (1955a). *The Proto-Indo-European Phonology*. Austin: University of Texas Press, 1955. – 129 p.
- Lubotsky, A. (1992). The Indo-Iranian laryngeal accent shift and its relative chronology. In R. Beekes, A. Lubotsky & J. Weitenberg (Eds.), *Rekonstruktion und relative Chronologie. Akten der VIII. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft Leiden*, (pp. 261–269).
- Mackenzie, D. N. (1986). *A Concise Pahlavi Dictionary*. London: Oxford University Press.
- Marouzeau, J. (1969). *Lexique de la terminologie linguistique: français, allemand, anglais, italien*. Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner.
- Martinet, A. (1980). *Éléments De Linguistique Générale*. Paris: Armand Colin.
- Martinez, J. & de Vaan, M. (2014). *Introduction to Avestan*. Leiden, Boston: Brill.
- Mathews, W. K. (1967). *Russian Historical Grammar*. London: The Athlone Press.
- Meillet, A. (2010). *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Modarresi Ghavami, G. (2014). *Phonetics: The Scientific Study of Speech*. Tehran: Sazman-e motale`at-e va tadvin-e ketab.
- Narten, J. (1964). *Die sigmatischen Aoriste im Veda*. Wiesbaden. Harrassowitz.
- Park, S. (June 2020). Phonemic patterning of word-forms in Gothic. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, V (1), 228-274.
- Pokorny, J. (1959). *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch*. Bern, München: Francke Verlag.
- Polivanov, E. D. (1974). Toward Work on Musical Accentuation in Japanese (In Connection with Malayan Languages). In Polivanov E. D. *Selected works. Articles on General Linguistics* (Leont`ev, A. A. ed.) (pp. 141-149). The Hague, Paris: Mouton.

- Porpola, S. (2016). *Etymological Dictionary of the Sumerian Language*. Winona Lake: Eisenbrauns.
- Renau, L. (1968). *La Grammaire De Pāṇini* (Vol. 1). Paris: École Française D'extrême orient.
- Renou, L. (1961). *Grammaire sanscrite* (2nd ed.). Paris: Maisonneuve.
- Ruppel, A. M. (2014). *The Cambridge Introduction to Sanskrit*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sapir, E. (1925). Sound Patterns in Language. In M. Joos (Ed.), *Readings in Linguistics I: The Development of Descriptive Linguistics in America 1925-1956* (4th ed.) (pp. 19-25). Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Sayer, J. F. A. (1999). *Sacred Languages and Sacred Texts*. London and New York: Routledge.
- Schmitt, R. (1980). Altpersischforschung in den Siebzigerjahren. *Kratylos*, 25, 1-66.
- Schmitt, R. (1997). Epigraphisch-exegetische Probleme der altpersischen Texte 'DNb' und 'XPI' (Teil 3). *Archäologische Mitteilungen aus Iran*, 29, 271-279.
- Schmitt, R. (2009). *Die altpersischen Inschriften der Achaimeniden: Editio minor mit deutscher Übersetzung*. Wiesbaden: Reichert.
- Schmitt, R. (2014). *Wörterbuch der altpersischen Königsinschriften*. Wiesbaden: Reichert.
- Schmitt, R. (ed.) (1989). *Compendium Linguarum Iranicarum*. Wiesbaden: Reichert.
- Shaghghi, V. (2016). *An Introduction to Morphology*. Tehran: Sazman-e motale`at-e va tadvin-e ketab.
- Sims-Williams, N. (1981). The Final Paragraph of the Tomb-Inscription of Darius I (DNb, 50–60): The Old Persian Text in the Light of an Aramaic Version. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 44, 1-7.
- Skjarvo, P. O. (1985). Remarks on the Old Persian verbal system. *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft*, 45, 211-227.
- Skjarvo, P. O. (1999). Methodological Questions in Old Persian and Parthian Epigraphy. *Bulletin of the Asia Institute*, 13, 157-167.

- Skjarvo, P. O. (2007). Avestan and Old Persian Morphology. In A. S. Kaye (Ed.), *Morphologies of Asia and Africa* (pp. 853-941). Winona Lake: Eisenbrauns.
- Skjarvo, P. O. (2009). Old Iranian languages. In G. Windfuhr (Ed.), *The Iranian Languages* (pp. 43-195). London and New York: Routledge.
- Steriopolo, O. I. (2020). *Phonetik und Phonologie des Deutschen*. Київ: Видавничий центр Ліра-К, Видавничий центр КНЛУ.
- Sturtevant, Edg. H. (1931). Hittite glossary: words of known or conjectured meaning, with Sumerian ideograms and Accadian words common in Hittite texts. *Language*, 7 (2), 3–82.
- Sukač, R. (2013). *Introduction to Proto-Indo-European and Balto-Slavic Accentology*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Szemerényi, O. (1967). Syncope in Greek and Indo-European and the Nature of Indo-European Accent. *Mnemosyne*, 4 (20), 449-453.
- Tavernier, J. (2013). Old Persian. In D. T. Potts (Ed.), *Oxford Handbook of Ancient Iran* (pp. 638-657). Oxford: Oxford University Press.
- Testen, D. (1997). Old Persian and Avestan Phonology. In A. S. Kaye (Ed.), *Phonologies of Asia and Africa*, (pp. 569-600). Winona Lake: Eisenbrauns.
- Thomsen, M. L. (2001). *The Sumerian Language: An Introduction to Its History and Grammatical Structure*. Copenhagen: Akademisk.
- Tolman, H. C. (1893). *A Guide to Old Persian Inscriptions*. New York: American Book Company.
- Weissbach, F. H. (1930). The Old-persian inscriptions. In D. Peshotan (Ed.), *Papers of Indo-Iranian and other subjects* (pp. 673-706). Bombay: Fort Printing Press.
- Woodard, R. J. (2015). *The Cambridge Encyclopedia of the World's Ancient Languages*. Cambridge University Press.
- Zipf, G. K. (1935). *Psycho Bio Language*. Cambridge: The M. I. T. Press.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Абаев, В. И. (1945a). Надпись Дария I о сооружении дворца в Сузах. *Иранские языки*, 1, 127-133.
- Абаев, В. И. (1945b). Антидэвовская надпись Ксеркса. *Иранские языки*, 1, 134-140.
- Расторгуева, В. С. (1990). *Сравнительная грамматика западноиранских языков: Фонология*. М: Наука, 1990.
- Расторгуева, В. С. & Эдельман, Дж. И. (Ред.). (2000). *Этимологический словарь иранских языков* (т. 1). Москва: Восточная литература.
- Расторгуева, В. С. & Эдельман, Дж. И. (Ред.). (2003). *Этимологический словарь иранских языков* (т. 2). Москва: Восточная литература.
- Расторгуева, В. С. & Эдельман, Дж. И. (Ред.). (2007). *Этимологический словарь иранских языков* (т. 3). Москва: Восточная литература.
- Эдельман, Дж. И. (Ред.). (2011). *Этимологический словарь иранских языков* (т. 4). Москва: Восточная литература.
- Эдельман, Дж. И. (Ред.). (2015). *Этимологический словарь иранских языков* (т. 5). Москва: Восточная литература.
- Bachenheimer, A. (2019). *Old Persian: Dictionary, Glossary, Concordance*. Great Britain: Amazon.
- Hintz, W. (1973). *Neue Wege im Altpersischen*. Weisbaden: Otto Harrassowitz.
- Kent, R. (1950). *Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon*. New Eaven: American Oriental Society.

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Реєстр давньоперських іменних словоформ

№	Давньоперська словоформа	Переклад українською	Фонологічна модель	Акцентний тип, акцентна модель
1	abicariš	пасовище	V/C'V/CV/CVC	IAT1M2
2	Ahuramazdā	Ахурамазда	V/CV/CV/C'V/C'V̄	IAT6M4
3	Ahuramazdāha	Ахурамазди	V/CV/CV/CVC/C'V̄/CV	IAT2M5
4	Ahuramazdām	Ахурамазду	V/CV/CV/C'V/CVC	IAT6M4
5	āmātā	гідність	ṽ/C'V̄/C'V̄	IAT2M2
6	anušiya	помічник	V/CV/C'V/CV	IAT1M3
7	anušiyā	помічники	V/CV/CV/C'V̄	IAT2M4
8	apadāna	палац	V/CV/C'V̄/CV	IAT2M3
9	apadānam	палац	V/CV/C'V̄/CVC	IAT2M3
10	apana yākama	прадід	V/CV/CV/C'V̄/CV/CV	IAT2M4
11	apiya	у воді	V/CV/CV	IAT5M1
12	ardastāna	вікно	V/CCVC/C'V̄/CV	IAT2M3
13	ardatam	срібло	V/CCV/CVC	IAT5M1
14	arika	зло	V/CV/CV	IAT5M1
15	arikā	злі	V/CV/C'V̄	IAT5M1
16	arjanam	малюнок	V/CCV/CVC	IAT5M1
17	aršaniš	ліктями	V/CCV/CVC	IAT5M1
18	aruvastam	міць	V/CV/C'V̄/CVC	IAT6M3
19	aruvāyā	дією	V/CV/C'V̄/C'V̄	IAT2M3
20	asa	камінь	V/C'V̄	IAT1M2

21	asabāra	кінотник	V/CV/C [́] V/CV	IAT2M3
22	asabāraibiṣ	кінотниками	V/CV/C [́] V/C [́] V/CVC	IAT2M4
23	asam	коня	́V/CVC	IAT6M2
24	aspa	кінь	́V/CCV	IAT5M1
25	atar	вогонь	V/C [́] V	IAT5M1
26	āvahanam	місто	ṽ/C [́] V/CV/CVC	IAT1M2
27	aṭaga	камінь	́V/CV/CV	IAT5M1
28	aṭagaina	з каменю	V/CV/C [́] V/CV	IAT2M3
29	aṭagainam	каменя	V/CV/C [́] V/CVC	IAT2M3
30	aṭagam	камінь	V/C [́] V/CVC	IAT0M1
31	bandaka	слуга, раб	CVC/CV/C [́] V	IAT0M1
32	bandakā	слуги, раби	CVC/CV/C [́] V	IAT0M1
33	baga	бог	CV/C [́] V	IAT1M2
34	bagāha	боги	CV/C [́] V/CV	IAT2M2
35	bagaibiṣ	богами	CV/C [́] V/CVC	IAT2M2
36	bagānām	богів	CV/C [́] V/CVC	IAT2M2
37	bājim	данину	C [́] V/CVC	IAT2M1
38	barśnā	глибину, довжину	C [́] V/CCV	IAT6M1
39	bātugara	чаша	C [́] V/C [́] V/CV/CV	IAT1M2
40	brātā	брат	CC [́] V/C [́] V	IAT2M2
41	būmim	землю, країну	C [́] V/CVC	IAT2M1
42	būmiyā	на землі, у країні	C [́] V/CV/C [́] V	IAT2M1
43	carmā	на шкірі	C [́] V/C [́] V	IAT6M1
44	caśam	око	C [́] V/CVC	IAT1M1
45	ciṣa	клан, плем'я	C [́] V/CV	IAT1M1
46	dacaram	палац	CV/C [́] V/CVC	IAT1M2
47	dahyāuṣ	країна, провінція	C [́] V/CVC	IAT6M1
48	dahyauvā	у країні, у провінції	CVC/C [́] V/CV	IAT2M2

49	daḥyāva	країни, провінції	CVC/CṶ/CV	IAT2M2
50	daḥyāvam	країну, землю	CVC/CṶ/CVC	IAT2M2
51	daḥyūnām	країн, провінцій	CVC/CṶ/CVC	IAT2M2
52	daḥyūṣuvā	у країнах, у провінціях	CVC/CṶ/CV/CṶ	IAT1M2
53	daivā	демони, деви	CṶ/CṶ	IAT2M1
54	daivadānam	храм демонів	CṶ/CV/CṶ/CVC	IAT2M3
55	dāraniyakara	ювелір	CṶ/CV/CV/CṶ/CV/CV	IAT1M4
56	dāraniyakarā	ювеліри	CṶ/CV/CV/CṶ/CV/CṶ	IAT1M4
57	daranyam	золото	CV/CṶ/CVC	IAT6M2
58	dartanayā	у лісі	CVC/CṶ/CV/CṶ	IAT1M2
59	dāruv	деревина	CṶ/CVC	IAT2M1
60	dasta	рука	CṶ/CV	IAT6M1
61	dastayā	у руці	CṶ/CV/CṶ	IAT6M1
62	dāta	закон	CṶ/CV	IAT2M1
63	dātam	закон	CṶ/CVC	IAT2M1
64	dauštā	друг	CṶ/CṶ	IAT6M1
65	didā	фортеця	CṶ/CṶ	IAT1M1
66	didām	фортецю	CṶ/CVC	IAT1M1
67	dipim	напис	CṶ/CVC	IAT1M1
68	dīpiyā	у написі	CṶ/CV/CṶ	IAT1M1
69	drauga	омана	CCṶ/CV	IAT4M1
70	draugā	з омани	CCṶ/CṶ	IAT4M1
71	draugam	оману	CCṶ/CVC	IAT4M1
72	draya	море	CCV/CṶ	IAT0M1
73	drayahayā	у морі	CCV/CṶ/CV/CṶ	IAT1M2
74	duṣiyārā	з голоду	CV/CV/CṶ/CṶ	IAT2M3
75	duṣiyāram	голод	CV/CV/CṶ/CVC	IAT2M3
76	duvarayāmai	біля мох дверей	CV/CV/CṶ/CṶ/CVC	IAT1M3

77	duvarθim	дверний отвір	CV/CV́C/CVC	IAT6M2
78	framātāram	керівника	CCV/CṼ/CV́/CVC	IAT2M3
79	gasta	огида, гідкий	CV́C/CV	IAT6M1
80	gāθavā	на троні	CV́/CV/CV	IAT2M1
81	gāθum	трон	CV́/CVC	IAT2M1
82	gušā	вуха	CV́/CṼ	IAT1M1
83	gušāyā	вухами	CV/CṼ́/CṼ	IAT2M2
84	hadiš	резиденція	CV́/CVC	IAT1M1
85	hadugām	запис	CV́/CV/CVC	IAT1M1
86	hainā	ворожа армія	CV́/CṼ	IAT2M1
87	haināyā	ворожої армії	CṼ́/CṼ́/CṼ	IAT2M2
88	hamaranā	битви	CV/CV́/CV/CṼ	IAT1M2
89	hamaranakara	воїн	CV/CV/CV/CV́/CV/CV	IAT1M4
90	hamaranam	битву	CV/CV́/CV/CVC	IAT1M2
91	hamiçiya	бунтівник	CV/CV́/CV/CV	IAT1M2
92	hamiçiya	бунтівники	CV/CV́/CV/CṼ	IAT1M2
93	hamiçiyaibiš	бунтівниками	CV/CV/CV/CṼ́/CVC	IAT2M4
94	hamiçiyam	бунтівника	CV/CV́/CV/CVC	IAT1M2
95	hanatāyā	давниною	CV/CV/CṼ́/CṼ	IAT2M3
96	Naḫāmaniš	Ахемен	CV/CṼ́/CV/CVC	IAT2M2
97	Naḫāmanišahayā	Ахеменіда	CV/CṼ́/CV/CV/CV́/CV/CṼ	IAT1M5
98	Naḫāmanišiya	Ахеменід	CV/CṼ́/CV/CV́/CV/CV	IAT1M4
99	Naḫāmanišiyā	Ахеменіди	CV/CṼ́/CV/CV́/CV/CṼ	IAT1M4
100	hazanām	язик	CV/CV́/CVC	IAT1M2
101	hištiš	цегла	CV́C/CVC	IAT6M1
102	hūnarā	мистецтва, навички	CṼ́/CV́/CV	IAT0M1
103	hūnarābiš	мистецтвами, навичками	CṼ́/CV/CṼ́/CVC	IAT2M3

104	huṭhanuvaniya	хороший лучник	CV/CV/CV/CV'/CV/CV	IAT1M4
105	jīvahayā	життя	CV'/CV'/CV/CV'	IAT1M2
106	kāra	армія	CV'/CV	IAT2M1
107	kārā	армією	CV'/CV'	IAT2M1
108	kārahayā	армії	CV'/CV'/CV/CV	IAT1M2
109	kāram	армію	CV'/CVC	IAT2M1
110	karnuvakā	каменярі	CVC/CV'/CV/CV'	IAT1M2
111	karṣā	вага, одиниця ваги	CV'/CV'	IAT6M1
112	karṣayā	вага, одиниця ваги	CV'/CV/CV'	IAT6M1
113	kāsaka	напівдорогоцінни й камінь	CV'/CV/CV	IAT2M1
114	magum	мага	CV'/CVC	IAT1M1
115	maguṣ	маг	CV'/CVC	IAT1M1
116	mahayā	місяця	CV'/CV/CV'	IAT1M1
117	manahā	мудрістю	CV'/CV/CV'	IAT1M1
118	manahayā	мудрості	CV/CV'/CV/CV'	IAT1M2
119	marīkā	чоловіче, людино	CV/CV'/CV'	IAT2M2
120	martiyahayā	чоловіка, людини	CVC/CV/CV'/CV/CV	IAT1M3
121	martiya	чоловік, людина	CV'/CV/CV	IAT6M1
122	martiyā	чоловіче, людино/ чоловіки, люди	CVC/CV/CV'	IAT6M1
123	martiyaibīṣ	чоловіками, людьми	CVC/CV/CV'/CVC	IAT2M3
124	martiyam	чоловіка, людину	CV'/CV/CVC	IAT6M1
125	martiyānām	чоловіків, людей	CVC/CV/CV'/CVC	IAT2M3
126	mayūha	дверна ручка	CV/CV'/CV	IAT2M2
127	nāma	ім'я	CV'/CV	IAT2M1

128	nāmā	в імені	C̣Ṿ/C̣Ṿ	IAT2M1
129	napā	онук	C̣Ṿ/C̣Ṿ	IAT1M1
130	niyāka	дід	CV/C̣Ṿ/CV	IAT2M2
131	pādaibiyā	обома ногами	C̣Ṿ/C̣Ṿ/CV/C̣Ṿ	IAT2M2
132	Pārsa	Фарс	C̣ṾC/CV	IAT6M1
133	Pārsā	у Фарсі, з Фарсу	C̣ṾC/C̣Ṿ	IAT6M1
134	Pārsahayā	Фарса	CVC/C̣Ṿ/CV/C̣Ṿ	IAT1M2
135	Pārsaiy	у Фарсі	C̣ṾC/CVC	IAT6M1
136	Pārsam	Фарс	C̣ṾC/CVC	IAT6M1
137	patikarā	фігури	CV/C̣Ṿ/CV/C̣Ṿ	IAT1M2
138	patikaram	фігуру	CV/C̣Ṿ/CV/CVC	IAT1M2
139	paθim	путь	C̣Ṿ/CVC	IAT1M1
140	piṣa	батька	C̣Ṿ/CV	IAT1M1
141	pitar	батько	C̣Ṿ/CVC	IAT1M1
142	puṣa	син	CV/C̣Ṿ	IAT1M2
143	puṣā	сини	CV/C̣Ṿ	IAT1M2
144	rangam	швидкість	C̣ṾC/CVC	IAT6M1
145	rāstām	правду	C̣ṾC/CVC	IAT6M1
146	rauca	день	C̣Ṿ/CV	IAT2M1
147	raucabiṣ	днями	C̣Ṿ/CV/CVC	IAT2M1
148	rauta	річка	C̣Ṿ/CV	IAT2M1
149	ṛštām	правду	Ṿ/CC̣ṾC	IAT5M1
150	ṛṣtibara	носії спису	Ṿ/CC̣Ṿ/CV/CVC	IAT3M2
151	ṛṣtika	списник	Ṿ/CCV/CV	IAT5M1
152	ṛṣtiṣ	спис	Ṿ/CCVC	IAT5M1
153	ṛtācā	правдою	Ṿ/C̣Ṿ/CV	IAT2M2
154	siyamam	срібло	C̣Ṿ/CV/CVC	IAT1M1
155	ṣiyāta	щасливий	CV/C̣Ṿ/CV	IAT2M2
156	ṣiyātim	щастя	CV/C̣Ṿ/CVC	IAT2M2

157	ṣiyātiṣ	щастя	CV/CṶ/CVC	IAT2M2
158	stānam	місце	CCṶ/CVC	IAT4M1
159	stūnā	колоні	CCṶ/CṶ	IAT4M1
160	stūnāya	у колонах	CCṶ/CṶ/CV	IAT2M2
161	tanūm	тіло	CṶ/CVC	IAT1M1
162	tanūṣ	тіло	CṶ/CVC	IAT1M1
163	taumā	сім'я	CṶ/CṶ	IAT2M1
164	taumāṁ	сім'ю	CṶ/CVC	IAT2M2
165	taumāyā	сім'ї	CṶ/CṶ/CṶ	IAT2M2
166	uṣṭībiyā	розумом	V/CṶ/CV/CṶ	IAT2M2
167	uṣṭīy	розум, мудрість	Ṷ/CVC	IAT5M1
168	uṣṭīyā	з розумом	V/CṶ/CṶ	IAT2M2
169	ustacanām	ступені	V/CCṶ/CV/CVC	IAT3M2
170	ustaśanam	сходінку	V/CCṶ/CV/CVC	IAT3M2
171	uvādātam	житло	V/CṶ/CṶ/CVC	IAT2M3
172	vacabara	лучник	CV/CṶ/CV/CV	IAT1M2
173	vardanam	город	CṶC/CV/CVC	IAT6M1
174	vaśnā	підтримкою	CṶC/CṶ	IAT6M1
175	vaśnāpiy	значною підтримкою	CṶC/CṶ/CVC	IAT6M1
176	viθam	дім	CṶ/CVC	IAT1M1
177	haudām	шолом	CṶ/CVC	IAT2M1
178	xratum	мудрість	CCṶ/CVC	IAT3M1
179	xśaṣam	царство	CCṶ/CVC	IAT3M1
180	xśaṣamśim	його царство	CCV/CṶC/CVC	IAT6M2
181	xśaṣarpāvā	сатрап	CCV/CV/CṶ/CṶ	IAT2M3
182	xśapa	ніч	CCṶ/CV	IAT3M1
183	xśāyaθiya	цар	CCṶ/CṶ/CV/CV	IAT1M2
184	xśāyaθiyā	царі	CCṶ/CṶ/CV/CṶ	IAT1M2

185	xšāyaθiyahayā	царя	CCV̄/CV/CV/CV̄/CV/CV̄	IAT1M4
186	xšāyaθiyam	царя	CCV̄/CV̄/CV/CVC	IAT1M2
187	xšāyaθiyānām	царів	CCV̄/CV/CV/CV̄/CVC	IAT2M4
188	xvarštika	хороший списник	CCV̄C/CCV/CV	IAT7M1
189	xvasabāra	хороший кілотник	CCV/CV̄/CV̄/CV	IAT1M2
190	xvaspam	хороших коней	CCV̄C/CVC	IAT7M1
191	yakā	сорт деревини	CV̄/CV̄	IAT1M1
192	yānam	міць, значну силу	CV̄/CVC	IAT2M1
193	yauviyā	канал	CV̄/CV/CV̄	IAT2M1
194	yauviyām	канал	CV̄/CV/CVC	IAT2M1
195	zanānām	людей	CV/CV̄/CVC	IAT2M2
196	zūra	насилля, пригнічення	CV̄/CV	IAT2M1
197	zūrakara	пригнічувач	CV̄/CV̄/CV/CV	IAT1M2
198	θarda	рік	CV̄C/CV	IAT6M1
199	θardam	рік	CV̄C/CVC	IAT6M1
200	θarmiš	деревина	CV̄C/CVC	IAT6M1
201	θikā	гравій	CV̄/CV̄	IAT1M1
202	θikām	гравій	CV̄/CVC	IAT1M1

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Реєстр давньоперських дієслівних словоформ

№	Давньоперська словоформа	Переклад українською	Фонологічна модель	Акцентний тип, акцентна модель
1	abara	він принес	v/CV́/CV	ДАТ1М2
2	abarahan	вони принесли	v/CV́/CV/CVC	ДАТ1М2
3	abaram	я принес	v/CV́/CVC	ДАТ1М2
4	abaran	вони принесли	v/CV́/CVC	ДАТ1М2
5	abaranta	вони принесли	v/CV/CV́/CV	ДАТ8М3
6	ābaratiy	він несе	ṽ/CV́/CV/CVC	ДАТ1М2
7	abariya	він принеся	v/CV́/CV/CV	ДАТ1М2
8	abariyan	вони принеслись	v/CV́/CV/CVC	ДАТ1М2
9	abava	він був, він став	v/CV́/CV	ДАТ1М2
10	abavam	я був, я став	v/CV́/CVC	ДАТ1М2
11	abavan	вони були, вони стали	v/CV́/CVC	ДАТ1М2
12	abiyajāvayam	я додав	v/CV/CV/CV́/CV/CVC	ДАТ2М4
13	adā	він створив	v/Cṽ	ДАТ2М2
14	adānā	він знав	v/Cṽ/Cṽ	ДАТ2М2
15	adadā	він створив	v/CV́/Cṽ	ДАТ1М2
16	adāraya	він володів	v/Cṽ/CV/CV	ДАТ2М2
17	adāriya	ним володіли	v/Cṽ/CV/CV	ДАТ2М2
18	adīnā	він пограбував	v/Cṽ/Cṽ	ДАТ2М2
19	adīnam	я пограбував	v/Cṽ/CVC	ДАТ2М2

20	adaršiy	я заволодів	V/C'V/CVC	ДАТ8М2
21	adṛśnauṣ	він наважився	V/C'V/CVC	ДАТ8М2
22	adurujiya	він збрехав	V/CV/C'V/CV/CV	ДАТ1М3
23	adurujiyaśan	вони збрехали	V/CV/CV/C'V/CV/CVC	ДАТ1М3
24	agaubanta	вони сказали	V/Cṽ/C'V/CV	ДАТ8М3
25	agaubata	він сказав	V/Cṽ/CV/CV	ДАТ2М2
26	agr̥bāya	він захопив	V/CV/Cṽ/CV	ДАТ2М3
27	agr̥bāyam	я захопив	V/CV/Cṽ/CVC	ДАТ2М3
28	agr̥bāyan	вони захопили	V/CV/Cṽ/CVC	ДАТ2М3
29	agr̥bāyata	він захопив	V/CV/Cṽ/CV/CV	ДАТ2М3
30	agr̥biya	його було вкрадено	V/C'V/CV/CV	ДАТ1М2
31	āha	він був	ṽ/C'V	ДАТ1М2
32	ahahiy	ти би був	V/C'V/CVC	ДАТ1М2
33	āham	я був	ṽ/C'VC	ДАТ8М2
34	āhan	вони були	ṽ/C'VC	ДАТ8М2
35	ahaniy	я би був	V/C'V/CVC	ДАТ1М2
36	āhanta	вони були	ṽ/C'V/CV	ДАТ8М2
37	ahištata	він встановив	V/C'V/CV/Cṽ	ДАТ8М2
38	ahiyata	його було вигнано	V/C'V/CV/CV	ДАТ1М2
39	ahmahi	ми є	V/CC'V/CV	ДАТ3М2
40	āiśan	вони пішли	ṽ/CVC	ДАТ7М1
41	āištata	він встав	ṽ/CC'V/CV	ДАТ3М2
42	aiti	він іде	ṽ/CV	ДАТ7М1
43	ājamiyā	нехай він прийде	ṽ/C'V/CV/Cṽ	ДАТ1М2
44	ajanam	я вдарив	V/C'V/CVC	ДАТ1М2
45	ajaniya	був вбитий	V/C'V/CV/CV	ДАТ1М2
46	ajan	він вбив	V/C'VC	ДАТ8М2
47	ajīvatam	вони жили	V/Cṽ/CV/CVC	ДАТ2М2
48	akaniya	він був викопаний	V/C'V/CV/CV	ДАТ1М2

49	akariya	він зробився	v/CV́/CV/CV	ДАТ1М2
50	akariyantā	вони зробились	v/CV/CV/CV́C/CṼ	ДАТ8М4
51	akumā	ми зробили	v/CV́/CṼ	ДАТ1М2
52	akunauś	він зробив	v/CV́/CVC	ДАТ1М2
53	akunavam	я зробив	v/CV́/CV/CVC	ДАТ1М2
54	akunavan	вони зробили	v/CV́/CV/CVC	ДАТ1М2
55	akunavantā	вони зробились	v/CV/CV/CV́C/CṼ	ДАТ8М4
56	akunavaśa	вони зробили	v/CV/CV́/CV/CV	ДАТ1М3
57	akunavayanta	вони зробились	v/CV/CV/CV/CV́C/CV	ДАТ8М5
58	akunta	він зробився	v/CV́/CV	ДАТ8М2
59	amānaya	він залишився	v/CṼ́/CV/CV	ДАТ2М2
60	amaniyaiy	я думав	v/CV́/CV/CVC	ДАТ1М2
61	amiy	я є	v/CV́C	ДАТ8М2
62	amṛyata	він помер	v/CV́/CV/CṼ	ДАТ1М2
63	amunθa	він втік	v/CV́C/CV	ДАТ8М2
64	anaya	він повів	v/CV́/CV	ДАТ1М2
65	anayan	вони повели	v/CV́/CVC	ДАТ1М2
66	anayatā	його повели	v/CV́/CV/CṼ	ДАТ1М2
67	apagaudaya	ти сховаєш	v/CV/CṼ́/CV/CV	ДАТ2М3
68	apagaudayāhiy	ти сховаєш	v/CV/CṼ́/CV/CṼ́/CVC	ДАТ2М5
69	apariyāyan	вони поважали	v/CV/CV/CṼ́/CVC	ДАТ2М4
70	apayaiy	я захистив	v/CV́/CVC	ДАТ1М2
71	apinθan	він намалював	v/CV́C/CVC	ДАТ8М2
72	apṛsam	я покарав	v/CV́/CVC	ДАТ1М2
73	arasam	я прийшов	v/CV́/CVC	ДАТ1М2
74	aśiyava	він стягнув	v/CV́/CV/CV	ДАТ1М2
75	aśiyavam	я стягнув	v/CV́/CV/CVC	ДАТ1М2
76	aśiyavan	вони стягнули	v/CV́/CV/CVC	ДАТ1М2
77	astiy	він є	́/CVCVC	ДАТ6М1

78	atāvayam	я міг	$V/C\check{V}/CV/CVC$	ДАТ2М2
79	atiyāiṣ	він пішов	$V/C\acute{V}/CVC$	ДАТ1М2
80	atṛsa	він злякався	$V/C\acute{V}/CV$	ДАТ1М2
81	atṛsan	вони злякались	$V/C\acute{V}/CVC$	ДАТ1М2
82	avāhrda	він пішов	$V/C\check{V}/CV/CV$	ДАТ2М2
83	avaina	він побачив	$V/C\check{V}/CV$	ДАТ2М2
84	avajam	я вибив	$V/C\acute{V}/CVC$	ДАТ1М2
85	avajan	він вбив	$V/C\acute{V}/CVC$	ДАТ1М2
86	avājanam	я вдарив	$V/C\check{V}/CV/CVC$	ДАТ2М2
87	avājanan	вони вдарили	$V/C\check{V}/CV/CVC$	ДАТ2М2
88	avājaniyā	нехай він вб'є	$V/C\check{V}/C\acute{V}/CV/C\check{V}$	ДАТ1М3
89	avākanam	я заснував	$V/C\check{V}/CV/CVC$	ДАТ2М2
90	avaniya	він був заповнений	$V/C\acute{V}/CV/CV$	ДАТ1М2
91	avarada	він залишив би	$V/C\acute{V}/CV/CV$	ДАТ1М2
92	avārsam	я отримав	$V/C\acute{V}/C/CVC$	ДАТ8М2
93	avāstāyam	я встановив	$V/CVC/C\check{V}/CVC$	ДАТ2М3
94	āvata	він відправився	$\check{V}/C\acute{V}/C\check{V}$	ДАТ1М2
95	avṛnavata	він обрав	$V/CV/C\acute{V}/CV/CV$	ДАТ1М3
96	āxṣnauvaiy	я слухаю	$\check{V}/CCC\check{V}/CVC$	ДАТ5М1
97	āxṣnavāhiy	ти почув би	$\check{V}/CCC/C\check{V}/CVC$	ДАТ2М3
98	āxṣnūmi	я почую	$\check{V}/CCC\check{V}/CV$	ДАТ5М1
99	āxṣnudiya	ти почув	$\check{V}/CCC/CV/CVC$	ДАТ7М1
100	ayadaiy	він поклонявся	$V/C\acute{V}/CVC$	ДАТ1М2
101	ayadiyay	йому вклонялись	$V/C\acute{V}/CV/CVC$	ДАТ1М2
102	ayadiyan	їм вклонялись	$V/C\acute{V}/CV/CVC$	ДАТ1М2
103	āyantā	вони прийшли	$\check{V}/C\acute{V}/C/C\check{V}$	ДАТ8М2
104	āyasata	він протягнувся	$\check{V}/C\acute{V}/CV/CV$	ДАТ1М2
105	ayauda	він знеславився	$V/C\check{V}/CV$	ДАТ2М2
106	ayaudan	вони знеславились	$V/C\check{V}/CVC$	ДАТ2М2

107	aθanha	він сказав	V/C'V/CV	ДАТ8М2
108	aθanham	я сказав	V/C'V/CVC	ДАТ8М2
109	aθanhiya	йому було сказано	V/C'V/CV/CV	ДАТ8М2
110	bavāmiy	я стану	CV/C'V/CVC	ДАТ2М2
111	barantiy	вони несуть	CV/C'V/CVC	ДАТ8М2
112	baratuv	нехай він принесе	C'V/CV/CVC	ДАТ1М1
113	bartanaiy	нести	C'V/CV/CVC	ДАТ8М1
114	bavantiy	вони є	CV/C'V/CVC	ДАТ8М2
115	bavātiy	Нехай буде	CV/C'V/CVC	ДАТ2М2
116	bavatiy	він був би	C'V/CV/CVC	ДАТ1М1
117	biyā	нехай він стане	C'V/C'V	ДАТ1М1
118	biyāh	ти міг би бути(C'V/CVC	ДАТ1М1
119	cartanaiy	робити	C'V/CV/CVC	ДАТ8М1
120	saxriyā	він би зробив	C'V/CV/C'V	ДАТ8М1
121	dadāmiy	я даю	CV/C'V/CVC	ДАТ2М2
122	danvatiy	він тече	CV/C'V/CVC	ДАТ1М2
123	dadātuv	ти дай	CV/C'V/CVC	ДАТ2М2
124	dārayāmiy	я володію	C'V/CV/C'V/CVC	ДАТ2М3
125	dārayantiy	вони володіють	C'V/CV/C'V/CVC	ДАТ8М3
126	dārayatiy	він володіє	C'V/C'V/CV/CVC	ДАТ1М2
127	dīdiy	ти побач	C'V/CVC	ДАТ2М1
128	frābara	він пренес, він розповсюдив	CC'V/CV/CV	ДАТ4М1
129	frāhajam	я повісив	CC'V/CV/CVC	ДАТ4М1
130	frāišaya	він відправив	CC'V/CV/CV	ДАТ4М1
131	frāišayam	я відправив	CC'V/CV/CVC	ДАТ4М1
132	frājanam	я відрізав	CC'V/CV/CVC	ДАТ4М1
133	frāmāyata	він наказав	CC'V/C'V/CV/CV	ДАТ2М2
134	frānayam	я повів	CC'V/CV/CVC	ДАТ4М1

135	frāsahiya	він був побудований	CCV̇/CV̇/CV/CV	ДАТ1М2
136	fraθiyaiš	його покарають	CCV̇/CV/CVC	ДАТ3М1
137	gaubatiy	він каже	CV̇/CV/CVC	ДАТ2М1
138	gaubātiy	він скаже	CV̇/CV̇/CVC	ДАТ2М2
139	hamadārayaiy	я володорював	CV/CV/CV̇/CV/CVC	ДАТ2М3
140	hamataxšaiy	я прагнув	CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ8М3
141	hamataxšanta	вони прагнули	CV/CV/CVC/CV̇/CV	ДАТ8М4
142	hamataxšata	він прагнув	CV/CV/CV̇/CV/CV	ДАТ8М3
143	hamtaxšataiy	він прагне	CVC/CV̇/CV/CVC	ДАТ8М2
144	hantiy	вони є	CV̇/CVC	ДАТ8М1
145	hištatai	це встановиться	CV̇/CV/CV̇	ДАТ8М1
146	jadiy	ти вбий	CV̇/CVC	ДАТ1М1
147	jadiyāmiy	я попросив	CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ2М3
148	jatā	ви вбийте	CV̇/CV̇	ДАТ1М1
149	jīvā	живи	CV̇/CV̇	ДАТ2М1
150	kantanaiy	копати	CV̇/CV/CVC	ДАТ8М1
151	kariyaiš	йому зроблено	CV̇/CV/CVC	ДАТ1М1
152	kunautiy	він робить	CV/CV̇/CVC	ДАТ2М2
153	kunautuv	нехай він зробить	CV/CV̇/CVC	ДАТ2М2
154	kunavāhi	ти зробиш	CV/CV/CV̇/CV	ДАТ2М3
155	kunavānaiy	я можу зробити	CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ2М3
156	kunavātaiy	він би зробив	CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ2М3
157	kunšuva	ти зроби	CV̇/CV/CV	ДАТ8М1
158	maniyāhaiy	ти би подумав	CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ2М3
159	maniyaiy	я думаю	CV̇/CV/CVC	ДАТ1М1
160	maniyātaiy	він побачиться	CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ2М3
161	nijāyam	я відправився	CV/CV̇/CVC	ДАТ2М2
162	nikatuv	ти знищ	CV̇/CV/CVC	ДАТ1М1
163	nipaištanaiy	писати	CV/CV̇/CV/CVC	ДАТ8М2

164	nirsātiy	він би зійшов	CVC/Cṽ/CVC	ДАТ2М2
165	niśādayam	я сів	CV/Cṽ/CV/CVC	ДАТ2М2
166	nīštāya	він постановив	CVC/Cṽ/CV	ДАТ2М2
167	niyapaiśam	я написав	CV/CV/Cṽ/CVC	ДАТ2М3
168	niyaśādayam	я сидів	CV/CV/Cṽ/CV/CVC	ДАТ2М3
169	nīyasaya	він опустил	Cṽ/Cṽ/CV/CV	ДАТ1М2
170	niyaštāya	він постановив	CV/CVC/Cṽ/CV	ДАТ2М3
171	niyaštāyam	я постановив	CV/CVC/Cṽ/CVC	ДАТ2М3
172	niyaṣārayam	я відновив	CV/CV/Cṽ/CV/CVC	ДАТ2М3
173	niyapinṭhiya	він був написаний	CV/CV/CVC/Cṽ/CVC	ДАТ1М3
174	pādiy	ти захисти	Cṽ/CVC	ДАТ2М1
175	pāntuv	нехай вони захистять	Cṽ/CVC	ДАТ8М1
176	pariyaitiy	він кружляє	CV/CV/Cṽ/CVC	ДАТ2М3
177	parābara	він забрав, вкрав	CV/Cṽ/CV/CV	ДАТ2М2
178	paraidiy	відправляйся	CV/Cṽ/CVC	ДАТ2М2
179	paraitā	відправляйтесь	CV/Cṽ/Cṽ	ДАТ2М2
180	parārasa	він досягнув	CV/Cṽ/CV/CV	ДАТ2М2
181	parārasam	я досягнув	CV/Cṽ/CV/CVC	ДАТ2М2
182	paribarā	ти захищай, ти піклуйся	CV/Cṽ/CV/Cṽ	ДАТ1М2
183	paribarāhadiś	ти би піклувався про них, ти би захищав їх	CV/CV/CV/Cṽ/CV/CVC	ДАТ2М4
184	paribarāhiy	ти би піклувався	CV/CV/CV/Cṽ/CVC	ДАТ2М4
185	paribarāmiy	я піклуюсь, я захищаю	CV/CV/CV/Cṽ/CVC	ДАТ2М4
186	parīdiy	ти відправляйся	CV/Cṽ/CVC	ДАТ2М2
187	pariyaita	він відправляється	CV/CV/Cṽ/CV	ДАТ2М3

188	patipayaxva	ти пильну́й	CV/CV/CV/CV́/CV	ДАТ8М4
189	patipr̥sāhiy	ти би прочитав	CV/CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ2М4
190	patipr̥sātiy	він прочитає	CV/CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ2М4
191	patiyābaram	я повернув	CV/CV/CV̇/CV/CVC	ДАТ2М3
192	patiyāiṣan	вони підкорились	CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ2М3
193	patiyajata	він відбився	CV/CV/CV́/CV/CV	ДАТ1М3
194	patiyāvahyaṅiy	я попросив	CV/CV/CV̇/CVC/CVC	ДАТ2М3
195	patiyafrasiya	його зачитали	CV/CV/CVC/CV́/CV/CV	ДАТ1М3
196	patiyaxṣayaṅiy	я правив	CV/CV/CV́/CV/CVC	ДАТ8М3
197	patiyazbayam	я проголосив	CV/CV/CV́/CV/CVC	ДАТ8М3
198	pātuv	нехай він захистить	CV̇/CVC	ДАТ2М1
199	pr̥sa	ти покарай	CV́/CV	ДАТ1М1
200	pr̥sāmiy	я караю	CV/CV̇/CVC	ДАТ2М2
201	raḥṭatuv	нехай він процвітає	CV́/CV/CVC	ДАТ8М1
202	stabava	ти бунту́й	CCV́/CV/CV	ДАТ3М1
203	ṭṛsam	я злякась	CV́/CVC	ДАТ1М1
204	ṭṛsatiy	він бої́ться	CV́/CV/CVC	ДАТ1М1
205	ṭṛsantiy	вони боя́ться	CV/CV́/CVC	ДАТ8М2
206	udapatatā	він повстав	V/CV/CV́/CV/CV̇	ДАТ1М3
207	upariyāyam	я попрямував	V/CV/CV/CV̇/CVC	ДАТ2М4
208	upāyam	я підійшов	V/CV̇/CVC	ДАТ2М2
209	vaināhiy	ти би бачив, ти би розумів	CV̇/CV̇/CVC	ДАТ2М2
210	vaināmiy	я бачу	CV̇/CV̇/CVC	ДАТ2М2
211	vainataiy	це видно	CV́/CV/CVC	ДАТ2М1
212	vainātaiy	він буде побаченний	CV̇/CV̇/CVC	ДАТ2М2
213	vainātiy	він би побачив	CV̇/CV̇/CVC	ДАТ2М2
214	vijanāntiy	вони би зруйнували	CV/CV/CV́/CVC	ДАТ8М3
215	vikānāhadīṣ	ти би знищив їх	CV/CV/CV̇/CV/CVC	ДАТ2М3

216	vikanahiy	ти би знищив	CV/C'V/CV/CVC	ДАТ1М2
217	vimṛdati	він пригнічує	CV/C'V/CV/CV	ДАТ1М2
218	vināṭayaiṣ	нехай він зашкодить	CV/C'V̇/CV/CVC	ДАТ2М2
219	vināṭayāntiy	вони би нашкодили	CV/C'V̇/CV/C'V/CVC	ДАТ8М4
220	vināṭayatiy	він шкодить	CV/C'V̇/C'V/CV/CVC	ДАТ1М3
221	viyakan	він знищив	C'V/CV/CVC	ДАТ1М1
222	viyakanam	я знищив	CV/C'V/CV/CVC	ДАТ1М2
223	viyamṛda	він пригнічував	CV/C'V/CV/CV	ДАТ1М2
224	viyanāṭaya	він нашкодив	CV/CV/C'V̇/CV/CV	ДАТ2М3
225	viyatarayam	я пересік	CV/CV/C'V/CV/CVC	ДАТ1М3
226	viyatarayāmā	ми пересікли	CV/CV/CV/CV/C'V̇/C'V̇	ДАТ2М5
227	vṛnavataiy	він обирає	CV/C'V/CV/CVC	ДАТ1М2
228	vṛnavātaiy	він би обирав	CV/CV/C'V̇/CVC	ДАТ2М3
229	vṛnavatām	нехай він обере	CV/C'V/CV/CVC	ДАТ1М2
230	xśnāsāhiy	ти би впізнав	CCC'V̇/C'V̇/CVC	ДАТ2М2
231	xśnāsātiy	він впізнає	CCC'V̇/C'V̇/CVC	ДАТ2М2
232	yadaiṣa	ти можеш вклонитись	CV/C'V̇/CV	ДАТ2М2
233	yadataiy	він поклоняється	C'V/CV/CVC	ДАТ1М1
234	yadātaiy	він обожнює	CV/C'V̇/CVC	ДАТ2М2
235	yadiyaiṣan	їм слід вклонятись	CV/CV/C'V̇/CVC	ДАТ2М3
236	ṭadiy	ти кажи	C'V/CVC	ДАТ1М1
237	ṭandaya	йому би здалось	C'V/CV/CV	ДАТ8М1
238	ṭandayātaiy	йому здається	CVC/CV/C'V̇/CVC	ДАТ2М3
239	ṭanhiy	ти би сказав	C'V/CVC	ДАТ8М1
240	ṭanhyāmahiy	ми зовемось	CVC/CC'V̇/CV/CVC	ДАТ4М2
241	ṭanstanaiy	говорити	C'V/C'CCV/CVC	ДАТ8М1
242	ṭatiy	він каже	C'V/CVC	ДАТ1М1